तृतीय वर्ष कला

सत्र - V (CBCS)

शिक्षणशास्त्र पेपर - IV

शैक्षणिक मूल्यमापन

विषय कोड - 97029

© UNIVERSITY OF MUMBAI

प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिर्के
प्रभारी कुलगुरू,
मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

प्रा. डॉ. अजय भामरे
प्रभारी प्र-कुलगुरू,
मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

प्रा. प्रकाश महानवर
संचालक,
दूर व मुक्त अध्ययन संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

कार्यक्रम समन्वयक : **डॉ. संतोष राठोड**
प्राध्यापक, आंतरविद्याशाखीय अभ्यासक्रम प्रमुख,
दूर व मुक्त अध्ययन संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

अभ्यासक्रम समन्वयक व संपादक : **श्री. राजेश सिंह**
सहाय्यक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र,
दूर व मुक्त अध्ययन संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

लेखक : **श्री. किशोर चौधरी**
सहाय्यक प्राध्यापक,
ओरिएंटल कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, सानपाडा.

: **सौ. वंदना चौधरी**
सहाय्यक प्राध्यापक,
आर. बी. टी. शिक्षण महाविद्यालय, डोंबिवली.

: **श्री. राजेश सिंह**
सहाय्यक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र,
दूर व मुक्त अध्ययन संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

सप्टेंबर २०२२, प्रथम मुद्रण,

प्रकाशक
संचालक
दूर व मुक्त अध्ययन संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई - ४०००९८.

अक्षरजुळणी
मुंबई विद्यापीठ मुद्रणालय,
सांताक्रुझ, मुंबई

अनुक्रमणिका

अध्याय क्र.	पाठाचे नाव	पान क्र.
१.	शैक्षणिक मूल्यमापनाची संकल्पना	१
२.	मूल्यांकन आणि परीक्षा	१६
३.	शैक्षणिक उद्दिष्टे	३३
४.	अध्ययन अनुभव आणि निष्पत्ती (परिणाम)	४८
५.	'शैक्षणिक मूल्यमापन' मधील प्रात्याक्षिक कार्य	६१

*****

UNIVERSITY OF MUMBAI
Syllabus for the T.Y.B.A. Course : Education
Course Title : T.Y.B.A. Paper : IV
EDUCATION EVALUATION

Objectives:

- To develop an understanding of the concepts of measurement, assessment and evalution
- To develop an understanding of the taxonomy of educational objectives
- To compare the tools and techniques of evaluation
- To develop an understanding of elementary statistical measures and interpreting results
- To apply the knowledge of the concepts of evaluation in practical situations

Semester V : Course Code: UAEDU501 (June to October)

Module 1: Concept of Educational Evaluation

a. Meaning, nature, purpose of educational measurement, assessment and evaluation.

b. Relation between measurement and evaluation

c. Types of evaluation – formative and summative – meaning, characteristics, areas, differences.

Module 2: Assessment and Examinations

a. Continuous and comprehensive assessment: meaning, significance, areas, merits, challenges

b. External examinations in higher education: meaning, need, significance.

c. Challenges related to planning and conduct of external examinations

Module 3: Educational Obejctives

a. Concept of educational aims and objectives, relationship between aims and objectives, classification of educational objectives

b. Revised Bloom's Taxonomy of the Cognitive Domain,

c. Krathwohl and Masia's Taxonomy of the Affective Domain

d. Dave's Taxonomy of the Psychomotor Domain

Module 4: Learning Experiences and Outcomes

a. Learning Experiences: meaning, types, significance of value based learning experience

b. Learning Outcomes: meaning, need, significance

c. The Relationship between Objectives, Specifications, Learning Experiences and Evaluation

Module 5: Practical work in Educational Evaluation:

Each student should construct two questionnaires (minimum 10 questions) to assess the opinions of five students and five teachers, analyse the data and submit a report on any one of the following:

a. The challenges in Continuous and Comprehensive Evaluation Programme, faced by students and teachers (upto class XII)

b. The challenges in the Credit based Semester and Grading System, faced by students and teachers in colleges affiliated to University of Mumbai.

*****

१

शैक्षणिक मूल्यमापनाची संकल्पना

घटक रचना

१.० उद्दिष्टे

१.१ परिचय

१.२ अर्थ, स्वरूप, शैक्षणिक मापन, मूल्यांकन आणि मूल्यमापनाचा उद्देश

१.३ मापन आणि मूल्यमापन यांच्यातील संबंध

१.४ मूल्यमापनाचे प्रकार: रचनात्मक मूल्यांकन आणि सारांशात्मक मूल्यांकन अर्थ, वैशिष्ट्ये, क्षेत्रातील फरक.

१.५ शैक्षणिक मूल्यमापनाची कार्ये आणि उपयोग.

१.६ सारांश

१.७ संदर्भ

१.० उद्दिष्टे

या प्रकरणाच्या शेवटी, विद्यार्थी सक्षम असेल:

- शैक्षणिक मूल्यमापनाची संकल्पना आणि वैशिष्ट्ये यांचे वर्णन करण्यास.
- शैक्षणिक मूल्यमापनाच्या प्रकारांची तुलना करण्यास..
- चाचणी, मूल्यांकन आणि मूल्यमापन यामध्ये फरक करण्यास.
- चाचणी, मापन, मूल्यांकन आणि मूल्यमापन यांच्यातील संबंध स्पष्ट करण्यास..
- शैक्षणिक मूल्यमापनाची कार्ये आणि उपयोगांचे वर्णन करण्यास..

१.१ परिचय

शालेय शिक्षणासाठी "राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा-2000",चे निरीक्षण असे की, "उच्च दर्जाच्या मूल्यांकना शिवाय यशस्वी अध्यापन शिक्षणासाठी होऊ शकत नाही."

मूल्यमापन, हा जीवनाचा एकमहत्त्वाचा भाग आहे. शिक्षण व्यवस्थेत,मूल्यमापन हे अत्यंत महत्त्वाचे आहे कारण केवळ मूल्यमापनाद्वारेच, शिक्षक–विद्यार्थ्यांची वाढ आणि विकास, त्यांच्या वागणुकीत होणारे बदल, वर्गात होत असलेली प्रगती आणि त्यांची परिणामकारकता तपासू शकतो.वापरतो. तो वर्गात स्वतःच्या अध्यापनचे अशा प्रकारे, मूल्यमापन करतो,हा कोणत्याही अध्यापनाचा आणि शिकण्याच्या परिस्थितीचा अविभाज्य भाग आहे. आपल्या शैक्षणिक प्रणालीवर जबरदस्त प्रभावअसतो.अशा प्रकारे कोणत्याही शैक्षणिक व्यवस्थेचा

दर्जा हा थेट मूल्यमापनाच्या गुणवत्तेशी जोडलेला असतो.शिक्षणाचा दर्जा सुधारण्यासाठी शिक्षकांना मूल्यमापनाच्या सर्व पैलूंमध्ये चांगले प्रशिक्षित केले पाहिजे. या घटकामुळे विद्यार्थ्यांना मूल्यमापनाची संकल्पना, मूल्यमापनाचे प्रकार, मूल्यमापनाचा उद्देश, मूल्यमापनाची तत्त्वे आणि चांगल्या मूल्यमापन कार्यक्रमाची वैशिष्ट्ये यांची कल्पना येण्यास मदत होईल.

१.२ अर्थ, स्वरूप आणि शैक्षणिक उद्देश मापन, मूल्यांकन आणि मूल्यमापन

शैक्षणिक मापनाचा अर्थ, स्वरूप आणि उद्देश:

मोजमाप म्हणजे, काही मोजता येण्याजोग्या घटनांचे प्रमाणीकरण. आम्ही काही प्रमाणात अस्तित्वात असलेली कोणतीही गोष्ट मोजू शकतो.आपण उंची, वजन, वय आणि बुद्धिमत्ता, योग्यता आणि मुलाची आवड मोजू शकतो. काही मोजमाप भौतिक आहेत आणि काही मानसिक मोजमाप आहेत, आणी या ऐवजी काही जटिल आहेत, जी भौतिक मापनाद्वारे मोजली जाऊ शकत नाहीत.

E. L. Thorndike (1914) च्या शब्दात -“जर एखादी गोष्ट अस्तित्वात असेल तर ती काही प्रमाणात अस्तित्वात असते; आणि जर ते काही प्रमाणात अस्तित्वात असेल तर ते मोजले जाऊ शकते.

जे.पी. गिलफोर्ड यांनी मोजमापाची व्याख्या -"विशिष्ट नियमांनुसार उष्टिषटे/ऑब्जेक्ट किंवा घटना/इव्हेंटसाठी अंकांची नेमणूक करणे याला मापन म्हणतात"

मोजमाप म्हणजे घटना/इव्हेंट, उद्दिष्टे इत्यादींना अंक नियुक्त करण्याच्या प्रक्रियेचा संदर्भ. काही नियमांनुसार, मोजमाप निरीक्षण पदक्षेणी/रेटिंग स्केल किंवा कोणत्याही माहीतीद्वारे प्राप्त डेटाचे प्रमाण ठरवते.

मोजमाप अनेक प्रकारे परिभाषित केले जाऊ शकते:

१. मोजमाप म्हणजे अज्ञात परिमाणाची तुलना ज्ञात प्रमाणाशी करणे जी एकता म्हणून घेतली जाते.

२. मापन म्हणजे "एक अचूक परिमाणवाचक मूल्य देणे".

३. मोजमाप ही काही अर्थपूर्ण आणि सुसंगत पद्धतीने निरीक्षणासाठी चिन्हे नियुक्त करण्याची प्रक्रिया आहे.

४. मोजमाप म्हणजे इंद्रियगोचरची स्थिती शक्य तितक्या अचूकपणे वैशिष्ट्यीकृत करण्यासाठी घटनेच्या परिमाणासाठी चिन्हे नियुक्त करणे.

५. मापन एक भिन्नतेचे परिमाण निर्धारित करण्याचा हेतू आहे.

६. मोजमापाने मोजल्या जाणार्या कोणत्याही गोष्टीची मर्यादा आणि प्रमाणात निश्चित केली आहे.

तीन प्रकारचे मोजमाप:

१) प्रत्यक्ष मापन:

जेव्हा आपण लांबी, रुंदी आणि वजन शोधू इच्छितो. हे माप अचूक आहे, जर मोजण्याचे साधन आणि मापन पद्धत वैध असेल तर.

२) अप्रत्यक्ष मोजमाप:

जेव्हा आपल्याला पदार्थात असलेल्या उष्णतेची मात्रा जाणून घेण्याची इच्छा असते तेव्हा त्यात थर्मामीटर वापरुन पदार्थांच्या तपमानाची मोजणी करणे आणि नंतर आम्ही पदार्थ असलेल्या उष्णतेची गणना करतो.

३) संबंधित मोजमाप:

जेव्हा आपण एखाद्या विद्यार्थ्याच्या बुद्धिमत्तेची मोजमाप करतो तेव्हा त्यात संबंधित मोजमापांचा समावेश असतो, कारण बुद्धिमत्तेच्या परीक्षेत विद्यार्थ्यांशी संबंधित गुणधर्म मान्यतेच्या तुलनेत आहे. शैक्षणिक मापनक्षम मापांचे प्रमाण नैसर्गिकरित्या शिक्षणात आहे.

१. शैक्षणिक मापन परिमाणात्मक आहे

२. शैक्षणिक मापना मध्ये, त्रुटी नैसर्गिकरित्या असते मापन तंत्राच्या सुधारणेमुळे त्रुटीचे अंतर कमी होते आणि त्यामुळे परिणाम अधिकाधिक अचूक होत जातात.

३. शैक्षणिक मापन सामान्यतः प्रत्यक्ष ऐवजी अप्रत्यक्ष असते.

४. शैक्षणिक मापन सापेक्ष आहे. ते कोणत्याही अर्थाने निरपेक्ष नाही. कारण स्थापित शून्य बिंदू नाही. व्यक्तिमत्वाच्या पदवीचे कोणतेही एकक नाही.

शैक्षणिक मूल्यांकनाचा अर्थ, स्वरूप आणि उद्देश:

शिकण्याच्या प्रक्रियेतील अध्यापन-मूल्यांकन म्हणजे विद्यार्थ्यांना काय माहित आहे याची पुष्टी करण्यासाठी, त्यांनी अभ्यासक्रमाचे परिणाम किंवा त्यांच्या संबंधित कार्यक्रमाची उद्दिष्टे पूर्ण केली आहेत की नाही हे प्रदर्शित करण्यासाठी किंवा प्राविण्य प्रमाणित करण्यासाठी आणि विद्यार्थ्यांबद्दल, कार्यक्रमाचे भविष्य किंवा त्यांच्या नियुक्ती/प्लेसमेंटबद्दल निर्णय घेण्यासाठी निश्चित/ डिझाइन केलेल्या धोरणांचा संदर्भ आहे.हे पालकांना, शिक्षकांना, विद्यार्थ्यांना स्वतःला आणि काहीवेळा बाहेरील गटांना यशाचा पुरावा देण्यासाठी तयार/डिझाइन केलेले आहे.

शैक्षणिक मूल्यमापनाचा अर्थ, स्वरूप आणि उद्देश:

मूल्यमापन ही एक कृती किंवा प्रक्रिया आहे जी मोजमापासाठी 'मूल्य' नियुक्त करते.

मूल्यमापन म्हणजे 'मूल्य शोधणे' किंवा आपण मूल्यमापन करत असताना एखाद्या गोष्टीची योग्यता, वांछनीयता किंवा मूल्य याबाबत निर्णय घेत असतो. त्यामुळे मूल्यमापन हे गुणात्मक आहे.

मूल्यमापन ही एक कृती किंवा प्रक्रिया आहे जी एखाद्याला एखाद्या मापाच्या इष्टता किंवा मूल्याबद्दल निर्णय घेण्यास अनुमती देते.मूल्यमापन या शब्दाचा अर्थ "एखाद्या गोष्टीचे मूल्य ठरवण्याची क्रिया किंवा प्रक्रिया"आहे.

उदाहरण:

१) एक शिक्षक, राहुलची उंची ११० सेमी आहे असे मोजून सांगतात, आणि जेव्हा ती लहान आहे असे म्हणतात, तेव्हा ते त्याच्या उंचीचे "मूल्यांकन" असते/करतात.

२) रिवा आणि शिव एकाच वर्गात शिकतात, रिवाला इतिहासात ८५ तर शिवाला ३५ गुण मिळाले आहेत. हे मोजमाप मिळाल्यानंतर त्यांचे पालक त्यांच्या इतिहासातील कामगिरीचे मूल्यमापन करतात तेव्हा ते म्हणतात, की तुलनात्मकदृष्ट्या रिवाची प्रगती चांगली आहे.

मूल्यमापनाची तत्त्वे:

१) शिक्षकाने मूल्यमापनाच्या उद्देशाबाबत स्पष्ट असणे आवश्यक आहे. दुस-या शब्दात, काय मूल्यमापन करायचे आहे हे त्याला अगदी स्पष्ट असले पाहिजे. त्याने उपदेशात्मक उद्दिष्टे तयार केली पाहिजेत आणि विद्यार्थ्यांच्या वर्तनाच्या दृष्टीने त्यांची स्पष्ट व्याख्या केली पाहिजे.

२) शिक्षकाने योग्य मूल्यमापन तंत्र निवडले पाहिजे. कारण विविध मूल्यमापन तंत्रे वेगवेगळ्या उद्देशांसाठी वापरली जातात.

३) सर्वसमावेशक मूल्यमापनासाठी शिक्षक विविध मूल्यमापन तंत्रांचा वापर करू शकतात.

४) मूल्यमापन हे समाप्तीचे साधन आहे, परंतु स्वतःच समाप्त होत नाही. पण मूल्यमापन हे निर्देशांची परिणामकारकता जाणून घेण्याचे आणि उद्दिष्टे कितपत पूर्ण झाली याचे मूल्यांकन करण्याचे एक साधन आहे.

मूल्यमापनाची गरज आणि महत्त्व:

१) मूल्यमापन–शिक्षकाला त्यांच्या विद्यार्थ्यांच्या क्षमता, आवड, वृत्ती, या तपशिलांमध्ये पूर्णजाणून घेण्यास मदत होते.

२) मूल्यमापन- शिक्षकाला त्याचे शिक्षण तंत्र निश्चित करण्यास, मूल्यमापन करण्यास आणि परिष्कृत करण्यास, मदत करते.

३) मूल्यमापन– शिक्षकांना विद्यार्थ्यांचे प्रवेशासाठी वर्तन कळण्यास मदत होते

४) मूल्यमापन– प्रशासकाला नियोजन, निवड, वर्गीकरण आणि निर्णया मध्ये मदत करते

५) मूल्यमापन–"शिक्षण" ही एक गुंतागुंतीची प्रक्रिया आहे.अशा प्रकारच्या प्रक्रियांची आणि उत्पादनांची खूप गरज आहे,चांगल्या शैक्षणिक कार्यक्रमांची रचना/ डिझाइन करण्यास मदत करते.

६) मूल्यमापन– आपल्याला हे जाणून घेण्यास मदत करते की शिक्षणाची उद्दिष्टे साध्य झाली आहेत की नाही.

७) मूल्यमापन– हे अभ्यासक्रम सुधारण्यास मदत करते/होते.

हे स्पष्ट आहे की, विद्यार्थ्यांच्या वाढ व विकासास चालना देण्यासाठी मूल्यमापन अत्यंत आवश्यक आहे. हेच पालक, शिक्षक, विद्यार्थी आणि प्रशासनासाठी उपयुक्त आहे. मूल्यमापन हे सर्व शैक्षणिक प्रयत्नांचा नियंत्रक / वॉचडॉग म्हणून काम करते. हे शिक्षणाच्या प्रत्येक टप्प्यावर उद्दिष्टांची जाणीव निर्माण करते.

मूल्यमापनाचा उद्देश:

१) शिक्षणाचे महत्त्वाचे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी मूल्यमापनाचे मुख्य चार उद्देश ओळखले जाऊ शकतात.

२) काही विषयांच्या क्षेत्रातील त्यांच्या क्षमतेनुसार विविध वर्ग किंवा वर्गातील विद्यार्थ्यांचे वर्गीकरण करणे.

३) त्याच्यासाठी उपचारात्मक कार्याची योजना आखण्यासाठी आणि शिकवण्याच्या धोरणांमध्ये सुधारणा करण्यासाठी प्रत्येक विद्यार्थ्यांच्या विषयातील कमकुवतपणाचे निदान करणे.

तुमची प्रगती तपासा:

१) मापनाचे प्रकार आणि उद्देश स्पष्ट करा.

....

....

....

....

२) विद्यार्थी, पालक आणि शिक्षकांसाठी मूल्यांकन महत्त्वाचे का आहे?

....

....

....

....

३) शिक्षणात मूल्यमापन महत्त्वाचे का आहे?

....

....

....

१.३ चाचणी, मापन, मूल्यांकन आणि मूल्यमापन यांच्यातील संबंध

मूल्यमापन, ही एक व्यापक आणि सतत चालणारी प्रक्रिया आहे ज्यामध्ये शैक्षणिक कार्यक्रमात व्यक्तीच्या यशाच्या प्रत्येक पैलूचा समावेश होतो. हा शिक्षणाचा अविभाज्य भाग आहे ज्यामध्ये विद्यार्थी आणि शिक्षक सहभागी आहेत. मोजमाप केवळ निर्देशात्मक उद्दिष्टांचे परिमाणात्मक मूल्यांकन सूचित करते.

मूल्यमापन हे मोजमापावर अवलंबून असते, परंतु ते समानार्थी नसते.

मोजमाप हे एखाद्या व्यक्तीचे कार्यप्रदर्शन किती आहे याचे "परिमाणात्मक निर्धारण" आहे, तर मूल्यमापन हे वैयक्तिक कामगिरी किती चांगली किंवा किती समाधानकारक आहे याचा "गुणात्मक निर्णय" आहे.

मूल्यमापन हे केवळ परिमाणवाचक नसून गुणात्मक देखील आहे आणि त्यात गणितीयदृष्ट्या मूल्यनिर्णय समाविष्ट आहे.

असे म्हटले जाऊ शकते की मूल्यमापन = मोजमाप (विद्यार्थ्यांच्या कर्तृत्वाचे परिमाणवाचक वर्णन उदा. विद्यार्थ्यांच्या क्षमतांचे गुणात्मक वर्णन आणि विद्यार्थ्यांच्या कर्तृत्व आणि क्षमतांबद्दल मूल्यनिर्णय.

मोजमाप हा स्वतःचा अंत नाही. मूल्यमापनाच्या एकूण प्रक्रियेचा हा केवळ एक भाग आहे. मोजमाप आम्हाला फक्त परिमाणात्मक माहिती देते,ज्याचा मूल्यमापनाद्वारे योग्य अर्थ लावला गेला पाहिजे.अशा प्रकारे मापन मूल्यमापनासाठी माहिती प्रदान करते.जेव्हा माहितीचे प्रमाण निश्चित केले जाईल आणि मूल्य निर्णय नियुक्त केला जाईल तेव्हा त्याला अर्थ स्पष्ट होईल. जेव्हा आपण म्हणतो की ‘परफॉर्मन्स / कार्यभाग चांगला आहे, तेव्हा त्याच वर्गातील इतरांच्या तुलनेत त्याची कामगिरी किती चांगली आहे, हे आपल्याला पूर्ण चित्र देत नाही.

मापन– "किती" आणि मूल्यमापन– 'किती चांगले" याचे "उत्तर" देत असते.

मूल्यमापन मापनाला अर्थ किंवा मूल्य निर्णय संलग्न/प्रदान करते.

मूल्यमापन असे आहे:

१) परिमाणवाचक वर्णन (माजी- राम ला गणिताच्या परीक्षेत 40 मिळाले)

२) गुणात्मक वर्णन (माजी राम मेहनती नाही. तो अभ्यासू नाही)

३) मूल्य निर्णय- राम हा सरासरी विद्यार्थी आहे.

सर्व व्यावहारिक हेतूंसाठी मूल्यांकन आणि मापन समानार्थी मानले जाऊ शकते. जेव्हा मूल्यमापन होत असते तेव्हा माहिती किंवा डेटा गोळा केला जातो आणि मोजमाप केले जात असते.

अशा प्रकारे, मूल्यमापन ही एक प्रक्रिया आहे ज्यामध्ये मोजमाप समाविष्ट आहे, ही एक कृती किंवा प्रक्रिया आहे ज्यामध्ये जे काही मूल्यांकन केले जात आहे त्यास संख्यात्मक निर्देशांक नियुक्त करणे समाविष्ट आहे. सर्व संबंधित आणि अचूक माहिती गोळा करणे, वापरणे आणि त्याचा अर्थ लावणे या प्रक्रियेतील शेवटचा टप्पा म्हणजे मूल्यमापन असते.

मूल्यांकन, मूल्यमापन आणि मापन यांच्यातील परस्परसंबंध:

जरी मूल्यमापन आणि मूल्यमापन या शब्दांचा वापर एकमेकांना बदलून केला जातो (कूपर, १९९९), तरी,विविध लेखक त्यांच्यात फरक करतात.

मूल्यांकनाची व्याख्या "माहिती किंवा पुरावे गोळा करणे" अशी केली जाते आणि मूल्यमापन म्हणजे "निर्णय करण्यासाठी त्या माहितीचा किंवा पुराव्याचा वापर" (Snowman, McCown, and Biehler, 2012).असतो.

मापनामध्ये "एखाद्या व्यक्तीच्या गुणधर्म किंवा वैशिष्ट्यासाठी संख्या किंवा गुण नियुक्त करणे समाविष्ट आहे, अशा प्रकारे की संख्या त्या व्यक्तीचे गुणधर्म किती प्रमाणात आहे याचे वर्णन करतात."

उदा, (Nitco आणि Brookhart, 2011).उदा.प्रमाणित यश चाचणीवर श्रेणी आणि गुणांचे वाटप या साठी असते.

मूल्यांकन, मापन आणि मूल्यमापन:

या संकल्पना बहुधा शिकणाऱ्यांद्वारे अदलाबदल करण्यायोग्य वापरल्या जातात आणि जर त्यांचा अर्थ समान असेल. हे तसे नाही. एक शिक्षक म्हणून, तुम्ही एकाला दुसऱ्यापासून वेगळे करू शकता आणि वर्गातील समस्यांवर चर्चा करण्यासाठी योग्य वेळी कोणत्याही विशिष्टचा वापर करू शकता.

मोजमाप:

मोजमापाच्या प्रक्रियेमध्ये गुणवत्तेला परिमाणवाचक अर्थ नेमून देण्यासाठी प्रत्यक्ष मोजमाप करणे समाविष्ट असते, म्हणजे, फळ्याची लांबी किती आहे? हे निश्चित करणे शारीरिकरित्या केले पाहिजे. म्हणून मोजमाप ही अशा गुणांना परिमाणवाचक अर्थ देण्यासाठी वस्तू, प्रमाण किंवा घटनांना अंक नियुक्त करण्याची प्रक्रिया आहे. वर्गात, मुलाचे कार्यप्रदर्शन निश्चित करण्यासाठी, तुम्हाला व्यक्तीवर परिमाणात्मक उपाय प्राप्त करणे आवश्यक आहे,मुलाचे गुण.जर मुलाने गणितात ८० गुण मिळवले, तर तुम्ही ते द्यायचे, दुसरे कोणतेही स्पष्टीकरण नाही.

तो उत्तीर्ण झाला किंवा नापास झाला असे तुम्ही म्हणू शकत नाही.मोजमाप-प्रमाणाचे वर्णन करण्यावर थांबते, परंतु मुलाच्या कार्यक्षमतेवर मूल्याचा निर्णय घेत नाही.

मूल्यांकन:

मूल्यमापन ही वस्तुस्थिती शोधण्याची क्रिया आहे जी विशिष्ट वेळी अस्तित्वात असलेल्या परिस्थितीचे वर्णन करते. माहिती गोळा करण्यासाठी मूल्यांकनामध्ये अनेकदा मोजमाप

समाविष्ट असते. तथापि, मापन माहितीची योग्य व्याख्या करण्या मध्ये व्यवस्थापित करणे,हे मूल्यांकनाचे क्षेत्र आहे.

अनेक चल / घटकावर शैक्षणिक मूल्यमापन अवलंबून आहे, शैक्षणिक व्यवस्थे मधील मूल्यमापन वेळेत दिलेल्या शैक्षणिक ध्येयाकडे विद्यार्थ्यांनी केलेल्या प्रगतीचे वर्णन करू शकते. तथापी, ते मूळ कारणांच्या स्पष्टीकरणाशी संबंधित नाही आणि कारवाईसाठी शिफारसी देत नाही.जरी, समाधानकारक किंवा अन्यथा परिस्थितीबद्दल काही गर्भित निर्णय असू शकतो. वर्गात, मूल्यांकन म्हणजे सर्व प्रक्रिया आणि उत्पादनांचा संदर्भ आहे ज्याचा वापर विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणाचे स्वरूप आणि व्याप्ती यांचे वर्णन करण्यासाठी केला जातो. विविध स्त्रोतांकडून मोजमाप माहिती मिळविण्यासाठी अनेक उपकरणे वापरली जातात. यामध्ये चाचण्या, अभियोग्यता चाचण्या, यादी, प्रश्नावली, निरीक्षण वेळापत्रक इत्यादींचा समावेश आहे. हे सर्व स्त्रोत माहिती देतात जो बदलाचा पुरावा आणि त्या बदलाची दिशा दर्शविण्यासाठी आयोजित केला जातो. अशा प्रकारे चाचणी हे मूल्यांकन साधनांपैकी एक आहे. हे परिमाणवाचक माहिती मिळविण्यासाठी वापरले जाते.

मूल्यमापन:

मूल्यमापन मूल्यनिर्णयाच्या मूल्यमापनाचे घटक जोडते. हे त्याच्या निष्कर्षांच्या वापराशी संबंधित आहे आणि काळजीपूर्वक परिभाषित केलेल्या आणि उद्दिष्टे किंवा मूल्यांवर सहमत असलेल्या संदर्भात उत्पादन, प्रक्रिया किंवा प्रगतीची परिणामकारकता, सामाजिक उपयुक्तता किंवा इष्टतेचा काही निर्णय सूचित करते. मूल्यमापनात अनेकदा रचनात्मक कृतीसाठी शिफारसी समाविष्ट असतात. अशा प्रकारे, मूल्यमापन हे प्रचलित परिस्थितीचे गुणात्मक उपाय आहे. यात कार्यक्रमाची परिणामकारकता, उपयुक्तता किंवा चांगुलपणाचा पुरावा आवश्यक आहे. ती गोष्ट, प्रक्रिया किंवा कार्यक्रमाबद्दल अर्थपूर्ण निर्णय घेण्यासाठी एखाद्या वस्तू, प्रक्रिया किंवा कार्यक्रमाच्या मूल्याचा अंदाज आहे.

तुमची प्रगती तपासा:

१) मूल्यांकन मूल्यमापनापेक्षा वेगळे कसे आहे?

....

....

....

....

२) प्रियाला चाचणी A मध्ये ३० आणि B चाचणीत ६५ गुण मिळाले. सोनलला चाचणी A मध्ये ४५ गुण आणि B चाचणीत ६५ गुण मिळाले. त्यांच्या शिकण्यात प्रगती कोणी दर्शविली आहे हे स्पष्ट करा.

....

....

....

३) मूल्यमापन हे मूल्यांकनावर कसे अवलंबून आहे ते स्पष्ट करा.

....

....

....

१.४ मूल्यांकनाचे प्रकार: रचनात्मक मूल्यमापन आणि सममितीय मूल्यमापन

रचनात्मक मूल्यांकन:

रचनात्मक मूल्यमापन हा अध्यापन-शिक्षण प्रक्रियेचा अविभाज्य भाग आहे. यामध्ये वर्गातील परस्परसंवाद, प्रश्न विचारणे, संरचनात्मक वर्गातील उपक्रम आणि अभिप्राय यांचा समावेश आहे ज्याचा उद्देश विद्यार्थ्यांना शिक्षणातील अंतर कमी करण्यात मदत करणे आहे. विद्यार्थी स्वयंमूल्यांकन आणि समवयस्क मूल्यमापनातही सक्रियपणे सहभागी होतात. वेळेवर आणि योग्य अभिप्रायासह प्रारंभिक मूल्यमापन कार्ये संपूर्ण अभ्यासक्रमात वापरली जावीत. अलिकडच्या वर्षांत शैक्षणिक धोरणात वर्ग आधारित रचनात्मक मुल्यांकनाने महत्त्वाची भूमिका घेतली आहे.

रचनात्मक मूल्यमापन हे शिकणार्यांच्या कर्तृत्वाबद्दल आणि निर्देशात्मक प्रभावाबद्दल अभिप्राय मिळवणे आणि प्रदान करणे यावर लक्ष केंद्रित करते. अध्यापनाच्या दरम्यान प्रश्नांचा उच्च क्रम वापरून चांगल्या नियुक्ती साठी तयारी चाचण्यांचा वापर आणि विद्यार्थ्यांच्या प्रश्नांच्या दरम्यान आणि शिकवण्याच्या टप्प्यात हे सर्व शिक्षण आणि निर्देशांची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी आहे. हे शिक्षक आणि विद्यार्थी दोघांनाही सतत अभिप्राय प्रदान करण्यासाठी शिक्षणाच्या दरम्यान केले जाते. रचनात्मक मूल्यमापन शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांना प्रेरित करते आणि विद्यार्थी आणि शिक्षक दोघांनाही अभिप्राय देऊन शिक्षणाला बळकटी देते.

अध्यापन करताना, शिक्षक विद्यार्थ्यांना काही नवीन कल्पना देतो, शिकण्याच्या परिणामांचे मूल्यमापन करण्यासाठी, ज्याच्या आधारे तो अधिक चांगला शिकण्याचा अनुभव देण्यासाठी अध्यापनाच्या पद्धती आणि तंत्रांमध्ये बदल करतो. अशाप्रकारे रचनात्मक शिक्षण सामग्री शिकवण्याचे उद्दिष्ट आणि शिकण्याच्या अनुभवाच्या तरतूदीशी संबंधित आहे.

एबेल आणि फ्रिसबी म्हणाले, "शिक्षण प्रक्रियेवर लक्ष ठेवण्यासाठी आणि नियोजनानुसार शिक्षण होत आहे की नाही हे निर्धारित करण्यासाठी रचनात्मक मूल्यमापन केले जाते.."

रचनात्मक मूल्यांकनाची वैशिष्ट्ये:

१) रचनात्मक मूल्यमापन तुलनेने शिकण्याच्या कार्यांची श्रेणीबद्ध रचना चित्रीत करण्यासाठी आणि विशिष्ट कालावधीसाठी वास्तविक अध्यापन करण्यासाठी निर्देशात्मक सामग्रीच्या विशिष्ट विश्लेषणावर लक्ष केंद्रित करते.

२) रचनात्मक मूल्यमापन शिकण्याच्या अडचणी ओळखण्याचा प्रयत्न करते.

३) रचनात्मक मूल्यमापन लवचिक आणि शोधक म्हणून तयार केले आहे

४) रचनात्मक मूल्यमापन शिकवण्याच्या प्रक्रियेदरम्यान अध्यापन-शिकण्याच्या धोरणांवर लक्ष ठेवते.

५) रचनात्मक मूल्यमापन विद्यार्थ्यांना सामग्रीमध्ये प्रभुत्व (परिपूर्णता) मिळविण्याची संधी प्रदान करते.

सममितीय मूल्यमापन:

एबेल आणि फ्रिस्बी “शिक्षणाच्या पुढील विभागात शिकण्यासाठी पाठपुरावा करण्यासाठी शिकणे पुरेसे आहे की नाही हे निर्धारित करण्यासाठी निर्देशात्मक विभागाच्या शेवटी सममितीय मूल्यांकन केले जाते.

सममितीय मूल्यमापन हे निर्देशाच्या अभ्यासक्रमाच्या शेवटी केले जाते.सममितीय मूल्यमापन हे अभ्यासक्रमाच्या शेवटी केले जाते .सममितीय मूल्यमापन हे उद्दिष्टे किती प्रमाणात पूर्ण झाली आहेत आणि सूचना किती प्रमाणात सक्रिय आहे हे जाणून घेण्यास शिक्षकांना मदत करते. विद्यापीठीय परीक्षा ही सममितीय मूल्यमापनाची उदाहरणे आहेत.

सममितीय मूल्यमापन हे निर्णयात्मक आणि अंतिम स्वरूपाचे असते.ते शिक्षणाच्या शेवटी येते.

उदा. शिक्षकाने प्रमाणित चाचणी केली.

सममितीय मूल्यमापन हे शिक्षणाच्या परिणामाशी किंवा शिक्षणाच्या उत्पादनाशी संबंधित आहे.

सममितीय मूल्यमापन हा शब्द टर्म, सेमिस्टर, कोर्स किंवा निर्देशात्मक कार्यक्रमाच्या शेवटी शिकणाऱ्यांच्या यशासाठी श्रेणी नियुक्त करणे होय.

सममितीय मूल्यमापन हे विद्यार्थ्यांच्या कार्यक्षमतेच्या आधारावर, अध्यापनाची परिणामकारकता आणि निर्देशांचे मूल्यमापन या आधारे एक संपूर्ण चित्र देऊ शकते. हे श्रेण्या नियुक्त करणे किंवा विद्यार्थ्यांना अभिप्रेत शिकण्याच्या परिणामावर प्रभुत्व प्रमाणित करण्याच्या उद्देशाने कार्य करते.

सममितीय मूल्यमापनाची वैशिष्ट्ये:

१) सममितीय मूल्यमापन विस्तृत श्रेणी प्रक्रिया, पूर्ण झालेला कार्यक्रम किंवा उत्पादनाशी संबंधित आहे.

२) सममितीय मूल्यमापन कार्यक्रम किंवा अभ्यासक्रमाच्या शेवटी येते.

३) सूचनेच्या शेवटी शिकणाऱ्यांच्या कामगिरीचे सममितीय मूल्यमापन आहे.

४) सममितीय मूल्यमापन हे ठरवते की शिक्षणाची उद्दिष्टे किती प्रमाणात साध्य होतात.

५) सममितीय मूल्यमापन शिक्षकांना तसेच विद्यार्थ्यांना अभिप्राय देते.

६) सममितीय मूल्यमापन हे मोजमाप करते की, विद्यार्थ्याने इच्छित परिणाम किती प्रमाणात प्राप्त केला आहे.

७) सममितीय मूल्यमापन जवळजवळ प्रतिक्रियाशील नसते.

८) सममितीय मूल्यमापन हे विद्यार्थ्यांच्या यशाची प्रतवारी करण्याचे विश्वसनीय आणि अचूक माध्यम आहे

९) सममितीय मूल्यमापन चांगले परिभाषित मूल्यमापन आराखडा वापरते

१०) सममितीय मूल्यमापन वर्णनात्मक विश्लेषणावर लक्ष केंद्रित करते.

सममितीय आणि रचनात्मक मूल्यमापनातील फरक:

१) रचनात्मक मूल्यमापन अभिप्राय प्रदान करते आणि प्रभुत्वाद्वारे शिक्षणाला बळकटी देते तर सममितीय मूल्यमापन ही विद्यार्थ्यांच्या यशाची अंतिम चाचणी असते.

२) रचनात्मक मूल्यमापन हे कार्यक्रमाच्या विकासादरम्यान आणि सुधारणेदरम्यान आयोजित केले जाते तर सममितीय मूल्यांकन कार्यक्रम पूर्ण झाल्यानंतर आयोजित केले जाते.

३) अंतर्गत फायद्यासाठी रचनात्मक मूल्यमापन आयोजित केले जाते आणि बाह्य हेतूच्या फायद्यासाठी एकत्रित मूल्यमापन आयोजित केले जाते.

४) रचनात्मक मूल्यमापन हे शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्यातील संवादाचे स्वरूप धारण करते, तर नियोगात्मक मूल्यमापन चाचणी विशिष्ट निर्देशात्मक उद्दिष्टांमधून शिकत असते.

५) रचनात्मक मूल्यमापन सतत अभिप्रायाद्वारे शिकणाऱ्यांची प्रगती तपासते तर सममितीय मूल्यमापन विद्यार्थ्यांची अंतिम स्थिती तपासते.

६) रचनात्मक मूल्यमापनात अधिक वारंवार असते आणि सममितीय मूल्यमापनात कमी वारंवार असते.

७) रचनात्मक मूल्यमापन परावे, कर्तृत्वाचे अहवाल आणि सारांशात्मक मूल्यमापन मर्यादित पुरावे वापरते.

८) उच्च निकष संदर्भित चाचणीवर आधारित रचनात्मक मूल्यमापन तर सममितीय मूल्यमापन ही सामान्य संदर्भित चाचणी आहे.

९) रचनात्मक मूल्यमापनाचा उद्देश विद्यार्थ्यांच्या ताकदीचे आणि कमकुवतपणाचे निदान करणे हा आहे तर सममितीय मूल्यमापन विद्यार्थ्यांचे वर्गीकरण आणि प्रोत्साहन देते.

१०) रचनात्मक मूल्यमापन म्हणजे घटक चाचणी, असाइनमेंट आणि सममितीय मूल्यमापन म्हणजे नियमित आणि वार्षिक परीक्षे द्वारे सतत होणारे मूल्यांकन.

११) रचनात्मक मूल्यमापन परिणाम निर्देशांच्या पुढील सुधारणेसाठी तर सममितीय मूल्यमापन परिणाम प्रमाणीकरणासाठी वापरले जातात.

तुमची प्रगती तपासा:

१) दोन उदाहरणांसह प्रारंभिक मूल्यमापनाची दोन वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

....

....

....

....

२) दोन उदाहरणांसह एकत्रित मूल्यमापनाची दोन वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

....

....

....

....

३) रचनात्मक मूल्यमापन हे नियोगात्मक मूल्यांकनापेक्षा वेगळे कसे आहे?

....

....

....

....

१.५ शैक्षणिक मूल्यमापनाची कार्ये आणि उपयोग स्पष्ट करा ?

मूल्यमापन विद्यार्थ्यांना, शिक्षकांना आणि प्रशासकांना कशी मदत करते?

मूल्यमापनची विद्यार्थ्यांना मदत:

अ) अभिप्राय:

मूल्यमापन अभिप्राय प्रदान करते जे विद्यार्थ्यांचे सामर्थ्य, कमकुवतपणा ओळखेल आणि अशा प्रकारे विद्यार्थ्यांना भविष्यातील प्रयत्नांना मार्गदर्शन करण्यात मोठी भूमिका बजावते. अशा प्रकारे अभिप्राय हा विद्यार्थ्याला पुढील कामगिरीमध्ये सुधारणा करण्यासाठी प्रेरणा प्रदान करते.

ब) प्रेरणा वाढवते:

एखाद्याच्या कार्यक्षमतेची चाचणी घ्यायची आहे हे ज्ञान विद्यार्थ्यांची प्रेरणा वाढवते जे शेवटी शिकण्यास सुलभ करते आणि अशा प्रकारे विद्यार्थ्यांना अधिक चांगले प्रदर्शन करण्यासाठी ऊत्साह प्रदान करते किंवा प्रेरित करते. हेच विद्यार्थ्यांच्या मार्गावर अधिक प्रयत्न करण्यासाठी प्रेरणा म्हणून काम करते.

क) अभ्यासाच्या चांगल्या सवयींना प्रोत्साहन देते:

वारंवार केलेले मूल्यमापन अभ्यासाच्या चांगल्या सवयींना प्रोत्साहन देते कारण विद्यार्थ्याला त्याची स्वतःची प्रगती कळते आणि काही कौशल्यांचा विकास होतो की तो आपले ज्ञान आणि समज सामान्य परिस्थितीत लागू करू शकतो. अशाप्रकारचे मूल्यमापन त्याला/तिला अभ्यासाची चांगली सवय लावण्यासाठी प्रोत्साहित करेल.

मूल्यांकन शिक्षकांना मदत करते:

अध्यापन आणि शिक्षणाचे तीन घटक आहेत, जे एकात्मिक साखळी तयार करतात ज्यामध्ये प्रत्येक घटक दुसर्यावर अवलंबून असतो. अशा प्रकारे, मूल्यमापनाद्वारे, शिक्षक केवळ विद्यार्थ्याने अध्यापनाची उद्दिष्टे कितपत साध्य केली आहेत याचे मूल्यमापन करत नाही तर ती उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी वापरल्या जाणार्या शिकण्याचे अनुभव, कार्यपद्धती, साधने आणि सामग्रीची परिणामकारकता देखील तपासतो. मूल्यमापन शिक्षकांना विद्यार्थ्याच्या प्रवेशाच्या वर्तनाबद्दल, विद्यार्थ्यांची शिकण्याची क्षमता यासंबंधीचे थेट ज्ञान प्रदान करते.

अ) विद्यार्थ्याला सध्या काय माहित आहे उदा. विशिष्ट ठिकाणाची वेळ मोजण्यासाठी - रेखांश आणि अक्षांश बद्दल माहिती आवश्यक आहे.

ब) मूल्यमापन शिक्षकांना विद्यार्थ्यांच्या प्रवेश वर्तनाच्या ज्ञानाच्या आधारे उद्दिष्टे निश्चित करण्यात, प्रत्येका प्रवेशीत करण्यात मदत करते.

क) हे प्राप्त झालेल्या निकालांमधून शिक्षकांना तिची वर्ग प्रक्रिया सुधारण्यास मदत करते.

ड) मूल्यमापनामुळे शिक्षकांना विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचे सर्वसमावेशक चित्र मिळते.

मूल्यमापन प्रशासकाला शैक्षणिक निर्णय घेण्यास मदत करते:

ज्यामध्ये निवड, प्रवेश, नियुक्ती किंवा वर्गीकरण याबाबत निर्णय घेणे. तसेच मार्गदर्शन आणि समुपदेशनासाठी शैक्षणिक किंवा व्यावसायिक मार्गदर्शन.तसेच मूल्यमापन प्रशासकाला तिच्या कार्यपद्धतीत शिक्षकाच्या कार्यक्षमतेचे मूल्यांकन करण्यास मदत शिकवणे आणि त्यांच्या मुलांच्या प्रगतीबद्दल पालकांना अहवाल देण्यासाठी आधार म्हणून देखील कार्य करते.

मूल्यमापनाची मुख्याध्यापकांना मदत:

उद्दिष्टे किती प्रमाणात प्राप्त झाली आहेत याचा न्याय करण्यास, अभ्यासक्रमातील सामर्थ्य आणि कमकुवतपणा ओळखण्यास आणि शाळेतील विविध क्रियाकलापांचे मूल्यांकन करण्यास मदत करते.

तुमची प्रगती तपासा:

१) विद्यार्थ्यांसाठी शैक्षणिक मूल्यमापनाच्या कार्यांचे वर्णन करा.

....

....

....

....

२) शिक्षकांसाठी शैक्षणिक मूल्यमापनाच्या कार्यांचे वर्णन करा.

....

....

....

....

३) प्रशासकांसाठी शैक्षणिक मूल्यमापनाच्या कार्यांचे वर्णन करा.

....

....

....

....

१.६ सारांश

अध्यापन-अध्ययन प्रक्रियेच्या प्रत्येक टप्प्यावर विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन आवश्यक आहे. निदानात्मक आणि रचनात्मक मूल्यमापन यांना हातात-हात घालून जावे लागेल. सत्राच्या शेवटी, विद्यार्थ्यांचे वर्गीकरण, श्रेणी, प्रोत्साहन आणि प्रमाणित करण्यासाठी सारांशात्मक मूल्यमापन करणे आवश्यक आहे. अशा प्रकारे, मूल्यमापनामुळे शिक्षकांना विद्यार्थ्याच्या शैक्षणिक कारकिर्दीत वेगवेगळ्या टप्प्यांवर निर्णय घेण्यास आणि निर्णय देण्यास मदत होते. शाळेने मूल्यमापनाच्या वरील बाबी लक्षात ठेवल्या तर त्यामुळे शिक्षणात गुणात्मक सुधारणा घडून येतील यात शंका नाही. सुधारित मूल्यमापन पद्धती राबवणाऱ्या शाळा खरोखरच प्रभावी शाळा ठरू शकतात.

सारांश, शैक्षणिक मूल्यमापन हा कोणत्याही शैक्षणिक व्यवस्थेचा एक महत्त्वाचा पैलू आहे. महत्वाचे निर्णय घेण्यासाठी माहिती प्रदान करण्यासाठी वर्ग किंवा शाळेत ही एक पद्धतशीर

प्रक्रिया आहे. अध्यापन अधिक उद्देशपूर्ण आणि परिणामकारक बनवण्यासाठी शिक्षकाला मूल्यमापनाची संकल्पना आणि मूल्यमापनासाठी वापरल्या जाणार्या कार्यपद्धतींची माहिती असणे आवश्यक आहे.चाचणीची उद्दिष्टे कोणती आहेत, त्यांची चाचणी घेण्यासाठी कोणती तंत्रे आणि साधने वापरायची आहेत आणि चांगले शैक्षणिक निर्णय घेण्यासाठी मूल्यमापन कसे वापरायचे हे शिक्षकाला माहित असले पाहिजे.

१.७ संदर्भ

- अग्रवाल, ममता (1988). इंग्रजीतील मूल्यमापनाची हँडबुक, एनसीईआरटी, नवी दिल्ली.
- Bloom, B.S., et a1 (1970) हँडबुक ऑन फॉर्मेटिव्ह अँड सममेटिव्ह इव्हॅल्युएशन ऑफ स्टुडंट लर्निंग, न्यूयॉर्क, मॅकग्रा-हिल.
- Gronlund, N.E., (1981) अध्यापनातील मापन आणि मूल्यमापन, मॅकमिलन कंपनी, न्यूयॉर्क.

Weblinks:

- Assessmen tin Education:
  https://www.youtube.com/watch?v=0xQKPz0zDL8
- Formative Assessment:
  https://www.youtube.com/watch?v=-RXYTpgvB5I
- Summative Assessment:
  https://www.youtube.com/watch?v=SjnrI3ZO2tU
- Comparison o fFormative and Summative Assessments
  https://www.youtube.com/watch?v=bTGnJnuVNt8
- Purpose of Assessments:
  https://www.youtube.com/watch?v=JHZsz_j_z7A
- 14 Types of Assessments
  https://www.youtube.com/watch?v=zTkQjH-_97c

*****

२

मूल्यांकन आणि परीक्षा

घटक रचना

२.० उद्दिष्टे

२.१ परिचय

२.२ मूल्यांकनाचे प्रकार

२.३ अंतर्गत मूल्यांकन आणि बाह्य मूल्यांकन

२.४ सतत आणि सर्वसमावेशक मूल्यांकन

२.५ ओपन बुक परीक्षा आणि ऑनलाईन परीक्षा (पुस्तक खुले स्वाध्याय आणि आभासी परीक्षा)

२.६ सारांश

२.७ संदर्भ

२.० उद्दिष्टे

या प्रकरणाच्या शेवटी, विद्यार्थी सक्षम असेल:

- मूल्यांकनाची संकल्पना आणि उद्देश वर्णन करण्यास.
- शैक्षणिक मूल्यांकनाच्या प्रकारांची तुलना करण्यास.
- रचनात्मक आणि सममितीय परीक्षणामध्ये फरक स्पष्ट करण्यास.
- सतत आणि सर्वसमावेशक मूल्यांकनामध्ये फरक स्पष्ट करकरण्यास.
- पुस्तक उघडून परीक्षा ,या संकल्पनेचे आणि उद्देशाचे वर्णन करण्यास.
- आभासी परीक्षांच्या संकल्पना आणि उद्देशाचे वर्णन करा

२.१ परिचय

चाचण्या हे विशिष्ट प्रकारचे मूल्यांकन असले, तरीही, आम्ही कधीकधी चाचणी आणि मूल्यांकन एकच समजतो. अशाप्रकारे वापरल्यास, मूल्यमापन हे कार्यप्रदर्शन आणि प्रकल्पांच्या विस्तृत श्रेणीवर जोर देते जे कदाचित चाचणी शब्दाद्वारे लक्षात येत नाही.

मोजमाप किंवा चाचणी पेक्षा "मूल्यमापन" ही अधिक व्यापक आणि सर्वसमावेशक संज्ञा आहे. दुसरीकडे, मूल्यांकनामध्ये विद्यार्थ्यांचे परिमाणवाचक वर्णन (मापन) आणि गुणात्मक वर्णन (मापन नसलेले) दोन्ही समाविष्ट असू शकतात.

२.२ मूल्यांकनाचे प्रकार

शैक्षणिक मूल्यांकनाचा अर्थ, स्वरूप आणि उद्देश:

"मूल्यांकन" हे विद्यार्थ्यांचे आजीवन शिक्षण सुधारण्यासाठी माहितीचे पद्धतशीर संकलन आणि विश्लेषण मानले जाते.

"मुल्यांकन" म्हणजे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शैक्षणिक अनुभवांच्या परिणामी काय माहित आहे,काय समजते आणि त्यांच्या ज्ञानासोबत काय करता येते याचे सखोल आकलन विकसित करण्यासाठी अनेक आणि विविध स्त्रोतांकडून माहिती गोळा करण्याची आणि त्यावर चर्चा करण्याची "प्रक्रिया" आहे;

मूल्यांकनाचे स्वरूप:

"मूल्यमापन" हे शिकण्याच्या प्रक्रियेशी घट्ट जोडलेले आहे. विद्यार्थ्यांची प्रगती आणि यश यावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी, अभ्यासाचे अभ्यासक्रम सतत भूमिका बजावतात. त्याच प्रमाणे तो अभ्यास आणि अध्ययनाच्याही अभ्यासक्रमाशी एकरूप होतो. तसेच, शिक्षक आणि विद्यार्थी अभ्यासाच्या अभ्यासक्रमाचे परिणाम साध्य करण्यासाठी कार्य करतात. अशा प्रकारे मूल्यमापनात शिक्षकांनी आणि त्यांच्या विद्यार्थ्यांनी स्वतःचे मूल्यमापन करताना केलेल्या त्या सर्व उपक्रमांचा समावेश होतो, जे ते ज्या अध्यापन आणि अध्ययन उपक्रमांमध्ये गुंतलेले आहेत त्यामध्ये सुधारणा करण्यासाठी पाठपुरावा म्हणून वापरण्यासाठी माहिती प्रदान करतात.

मूल्यांकनाची कार्ये:

कार्यात्मक मूल्यांकन ही एक "सतत सहयोगी प्रक्रिया" आहे.

जी – निरीक्षण करणे, अर्थपूर्ण प्रश्न विचारणे, कौटुंबिक कथा ऐकणे आणि नैसर्गिकरित्या घडणाऱ्या, दैनंदिन कार्य आणि उपक्रमांमध्ये विविध परिस्थिती आणि व्यवस्थेतील मुलाच्या कौशल्यांचे आणि वर्तनांचे वैयक्तीक विश्लेषण करणे, एकत्र करते. मूल्यमापनाचा सर्वात महत्वाचा भाग म्हणजे माहितीचा अर्थ लावणे आणि वापरणे, जे त्याच्यामुख्य हेतूसाठी गोळा केले जाते. मूल्यमापन शिकण्याच्या प्रक्रियेत अंतर्भूत आहे.

मूल्यांकनाचा दृष्टीकोन:

अध्ययनाचे मूल्यमापन, अध्ययनाचे मूल्यांकन शिक्षण म्हणून मूल्यांकन.

मूल्यांकनाचे प्रकार:

मूल्यमापनाचा एक प्रमुख उद्देश," माहिती देणे" हा आहे. मूल्यांकन प्रक्रियेच्या निकालांनी अशी माहिती प्रदान केली पाहिजे, ज्याचा उपयोग शिक्षकांनी निश्चित केलेले "शैक्षणिक परिणाम" साध्य होत आहेत की नाही, हे निर्धारित करण्यासाठी केला जाऊ शकतो. त्यानंतर माहितीचा उपयोग कार्यक्रमामध्ये कशा सुधारणा करता येईल हे निर्धारित करण्यासाठी केला जाऊ शकतो.

१. निदानात्मक मूल्यांकन.

२. रचनात्मक मूल्यांकन.

३. सारांशात्मक मूल्यांकन.

४. सामान्यात्मक मूल्यांकन.

५. प्रोत्साहनात्यक मूल्यांकन

६. तपाससंदभात्मक मूल्यांकन.

१) पूर्व-मूल्यांकन किंवा निदानात्मक मूल्यांकन:

सूचना तयार करण्यापूर्वी, शिक्षक कोणत्या प्रकारच्या विद्यार्थ्यांसाठी सूचना तयार करत आहे हे जाणून घेणे आवश्यक आहे. विद्यार्थ्याची बलस्थाने, कमकुवतता आणि त्यांच्याकडे असलेली कौशल्ये आणि ज्ञान जाणून घेणे हे उद्दिष्ट आहे. तसेच गोळा केलेल्या विद्यार्थ्यांच्या माहितीच्या आधारे, विशिष्ट सूचना शिक्षक तयार करू शकतात.

२) रचनात्मक मूल्यांकन:

सूचना विकसित करण्याच्या पहिल्या प्रयत्नात रचनात्मक स्वाध्याय वापरले जातात. अभिप्राय प्रदान करण्यासाठी विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणाचे निरीक्षण करणे, हे ध्येय आहे. हे निर्देशांमधील प्रथम अंतर ओळखण्यात मदत करते. या पाठपुराव्यांच्या आधारे शिक्षकांना समजू शकेल की, पुढील शिक्षणासाठी कशावर लक्ष केंद्रित करावे लागेल.

३) सारांशात्मक मूल्यांकन:

सूचनेच्या शेवटी सर्वात महत्वाचे परिणाम कोणत्या मर्यादेपर्यंत पोहोचले आहेत, याचे मूल्यांकन करणे हे सारांशात्मक मूल्यांकनाचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. परंतू ते, अध्ययनाची परिणामकारकता, सूचनांवरील प्रतिक्रिया आणि दीर्घकालीन आधारावर फायदे है सुध्दा मोजते. तुमच्या कोर्सला किंवा चाचणीसाठी उपस्थित असलेल्या विद्यार्थ्यांचे अनुसरण करून दीर्घकालीन फायदे निश्चित केले जाऊ शकतात. ते शिकलेले ज्ञान, कौशल्ये आणि वृत्ती वापरतात की नाही हे तुम्ही पाहू शकता.

४) सामान्यात्मक मूल्यांकन:

हे विद्यार्थ्याच्या कामगिरीची सरासरी प्रमाणाशी तुलना करते. उदाहरणार्थ, इतिहास या विषयासाठी हे सरासरी राष्ट्रीय प्रमाण असू शकते. दुसरे उदाहरण- म्हणजे जेव्हा शिक्षक त्याच्या किंवा तिच्या विद्यार्थ्यांच्या सरासरी श्रेणीची संपूर्ण शाळेच्या सरासरी श्रेणीशी तुलना करतो.

५) निकष्यात्मतक मूल्यांकन:

हे पूर्वनिर्धारित निकष किंवा शिक्षण मानकांच्या निधारीत संचाच्या विरूद्ध विद्यार्थ्याच्या कामगिरीचे मोजमाप करते. विद्यार्थ्यांना त्यांच्या शिक्षणाच्या विशिष्ट टप्प्यावर काय माहित

असणे आणि ते करण्यास सक्षम असणे अपेक्षित आहे, हे ते तपासते. निकष्यात्मक चाचण्या विशिष्ट ज्ञान किंवा कौशल्य संचाचे मूल्यांकन करण्यासाठी वापरल्या जातात; अभ्यासक्रमात शिकवलेल्या अभ्यासक्रमाचे मूल्यमापन करण्यासाठी ही एक चाचणी आहे.

६) प्रोत्साहनात्क मूल्यांकन:

हे त्या विद्यार्थ्याच्या मागील कामगिरीच्या तुलनेत विद्यार्थ्याच्या कामगिरीचे मोजमाप करते. या पद्धतीद्वारे तुम्ही मागील निकालांची तुलना करून स्वतःला सुधारण्याचा प्रयत्न करत आहात. तुम्ही इतर विद्यार्थ्यांशी तुमची तुलना करत नाही, जे तुमच्या आत्मविश्वासासाठी इतके चांगले नाही.

तुमची प्रगती तपासा:

१) शैक्षणिक मूल्यमापन संकल्पनेचे वर्णन करा.

....

....

....

....

२) शिक्षकासाठी मूल्यांकनाची कार्ये स्पष्ट करा

....

....

....

....

३) कोणत्याही तीन प्रकारचे मूल्यांकन योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा

....

....

....

....

२.३ अंतर्गत मूल्यांकन आणि बाह्य मूल्यांकन

अंतर्गत मूल्यांकन आणि बाह्य मूल्यांकन:

"मूल्यांकनावर "विद्यार्थ्याशी संबंधित शाब्दिक माहिती गोळा करणे, समजून घेणे आणि कार्य करण्याच्या पद्धतशीर प्रक्रियेस संदर्भ देते. याव्यतिरिक्त, ही माहिती विद्यार्थ्यांना काय माहित आहे आणि त्यांना काय माहित नाही ,याबद्दल शिकण्यास मदत करते. तसेच, विद्यार्थ्याचे प्रदर्शन त्यांच्या शैक्षणिक अनुभवाच्या आधारावर केले जाते. याशिवाय, अंतर्गत

मूल्यांकन म्हणजे, शाळानी अंतर्गत कामगिरीच्या आधारावर विद्यार्थ्यांच्या कामगिरीचे मूल्यांकन करणे, म्हणजे "अंतर्गत मूल्यांकन"होय. बाह्यमूल्यांकन म्हणजे,शाळे व्यतिरिक्त बाह्य परीक्षा मंडळानी कामगिरीच्या आधारावर विद्यार्थ्यांच्या कामगिरीचे करणे,म्हणजे "बाह्य मूल्यांकन"होय.

अंतर्गत मूल्यांकन:

अंतर्गत मूल्यांकन ही" एक प्रक्रिया" आहे. ज्यामध्ये शिक्षक आणि शाळा विद्यार्थ्यांच्या कामगिरीच्या आधारावर यांच्या कामगिरीचा न्याय करतात. तसेच, या प्रक्रियेस मूल्यांकनासाठी बाहेरच्या व्यक्तीचा समावेश नाही.

अंतर्गत मूल्यांकनाची गरज:

अंतर्गत मूल्यांकन अंतिम मूल्यांकनात गुण देण्यास मदत करते. तसेच, अंतिम परीक्षेशी संबंधित ओझे आणि तणाव कमी होते. या व्यतिरिक्त, ते एक दुवा म्हणून कार्य करते ,जे विद्यार्थ्याच्या कामगिरीशी संबंधित माहिती प्रदान करते. यामुळे शिक्षकांना विद्यार्थ्यांचे मूल्यांकन करण्याची संधी देते. शिवाय, हे विद्यार्थ्यांना सतत शिकण्यास मदत करते.

अंतर्गत मूल्यांकनाचे तत्व:

विषय शिक्षक हे या सदरील आकलनाची संपूर्ण तयारी करतात. शिवाय,ते निरंतर आहे आणि परीक्षा बदलत नाही. हे एक योग्य मूल्यांकन तंत्र आणि साधन आहे. तसेच, ते मूल्यांकनासाठी गुणांचे निश्चित भाग घेतात. सर्वात लक्षणीय, ते शिक्षकांना अभिप्राय देते जेणेकरून ते त्यांचे शिक्षण सुधारू शकतील. दुसरीकडे पाहता, विद्यार्थ्यांना अंतर्गत मूल्यांकन परिणाम पाहून त्यांच्या बाह्य मूल्यांकन श्रेणी सुधारण्याची संधी मिळते. तर, तो विद्यार्थी शिकू शकतो.

अंतर्गत मूल्यांकनाचे फायदे:

ते बाह्य मूल्यांकनाचा भार कमी करते. शिवाय, विद्यार्थी संपूर्ण वर्षभर अभ्यासा मध्ये व्यस्त राहतात. वर्गात अभ्यास करण्यासाठी विद्यार्थी अधिक लक्ष देतील. याव्यतिरिक्त, विद्यार्थ्यांमध्ये चिंता आणि चिंताग्रस्त होण्याची शक्यता कमी करते.

अंतर्गत मूल्यांकनाचे तोटे:

शिक्षक स्वतःच्या फायद्यासाठी त्याचा गैरवापर करतील अशी शक्यता असते. तसेच, अननुभवी आणि अविवेकी शिक्षकाच्या हाती लागल्यामुळे विद्यार्थ्यांचे नुकसान होऊ शकते. सर्वात लक्षणीय, अन्यायकारकता, विद्यार्थ्याला अनुकूलता दाखवणे आणि पक्षपातीपणा यामुळे त्याचे महत्त्व कमी होते.

बाह्य मूल्यांकन:

बाह्य मूल्यमापन ही एक प्रक्रिया आणि मूल्यांकनाची पद्धत आहे जी विद्यार्थ्यांच्या शाळे व्यतिरिक्त परीक्षा मंडळ किंवा संस्थेद्वारे विकसित आणि वापरली जाते. या प्रक्रियेमध्ये

सामान्यतः प्रमाणित चाचणी समाविष्ट असते आणि प्रमाणपत्राच्या हेतूंसाठी पुढील शैक्षणिक संधींसाठी उमेदवारांना सेवा दिली जाते.

१) बाह्य मूल्यमापन सहसा हे लेखी परीक्षेच्या स्वरूपात असते

२) हे गटांमध्ये केले जाते.

३) हे एका विशिष्ट विषयावर आयोजित केले जाते.

४) हे स्वभावाने कठोर आहे

५) हे सैद्धांतिक स्वरूपाचे आहे.

यशस्वी शिक्षण, हे पुराव्यावर (पुराव्यावर) अवलंबून असते, शिकणाऱ्याने शिकण्याच्या उपक्रमा दरम्यान तयार केलेले, हे दर्शविते की:

१) शिकणारा शिकायला तयार असतो .

२) शिकण्याचा आणि शिकवण्याचा प्रयत्न आणि प्रयत्न करूनही, शिकणाऱ्याला अजून समजलेले नाही.

३) याद्वारे कोणते उपाय किंवा सुधारणांची पावले उचलली पाहिजेत हे समजू शकते.

बाह्य परीक्षांचे, नियोजन आणि अंमलबजावणी परीक्षा अधिकारी करतात. जे त्यांच्या क्षेत्रातील तज्ञ असतात. ते त्यांच्या देखरेखीखाली चालते.

येथे, प्रशिक्षित कर्मचार्यांद्वारे विद्यार्थ्यांचे मूल्यमापन केले जात आहे आणि ही प्रक्रिया विद्यार्थी ज्या शाळेत शिकतो त्या शाळेपासून स्वतंत्र आहे. विद्यार्थ्यांनी नेहमी लक्षात ठेवण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे की परीक्षा आणि निकाल हे उच्चांकाच्या प्रकाशात पाहू नये तर ते प्रेरीत करण्याची, शिकण्याची, समजून घेण्याची, संकल्पना स्पष्ट करण्याची " संधी " म्हणून बघितली पाहिजे आणि केवळ यांत्रिक पद्धतीने अभ्यास करण्याऐवजी व्यावहारिक दृष्टिकोन देखील ठेवला पाहिजे.

परीक्षेचा उद्देश, ही सर्वात महत्त्वाची गोष्ट ,ज्याला अत्यंत महत्त्व आणि महत्त्व दिले पाहिजे. उद्दिष्टे आणि उद्दिष्टे स्पष्टपणे परिभाषित केलीपाहिजेत.

प्रश्नपत्रिकांचे नियोजन, आयोजन, पर्यवेक्षण आणि सर्व प्रकारच्या प्रश्नांना योग्य वेटेज आणि गुणांसह संपूर्ण सामग्रीला योग्य महत्त्व देऊन तज्ञ किंवा अशा टीमद्वारे कार्यान्वित केले जावे.

बाह्य परीक्षांचे महत्त्व:

१. हे विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचा मागोबा ठेवण्यास मदत करते

२. परीक्षेची एक मोठी जबाबदारी आहे,कारण त्याला संपूर्ण शिक्षण व्यवस्थेचा "एकंदर दर्जा राखणे आवश्यक" आहे.

३. परीक्षा हे वेगवेगळ्या शाळा, महाविद्यालये, विद्यापीठांमध्ये प्रवेश घेण्यासाठी निवड निकष ठरवते.

४. परीक्षेमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये अभ्यासाच्या चांगल्या सवयी निर्माण होतात.

५. परीक्षा, खऱ्या आणि न्याय्य मूल्यांकन प्रक्रियेवर विश्वास असल्यामुळे समाधानी असलेले पालकही सुटकेचा नि:श्वास टाकू शकतात.

६. परीक्षेमुळे अभ्यासक्रमाचे मूल्यमापन करता येते

७. परीक्षेमुळे शिक्षकांना सामर्थ्य आणि कमकुवतपणा प्रतिबिंबित करण्याची आणि त्यावर कार्य करण्याची संधी आहे.

बाह्य परीक्षांचे फायदे:

१. विद्यार्थी त्याच्या/तिच्या कामगिरीचे विश्लेषण करू शकतात आणि परीक्षेमुळे शिकू शकतात.

२. परीक्षा, कठोर परिश्रम करण्याची सवय तयार करते आणि विकसित करते, जे आपोआप भविष्यात मदत करते.

३. परीक्षा, योग्य भावनेने घेतल्यास त्याचा एखाद्याच्या व्यक्तिमत्त्वावर आणि आत्मविश्वासावर एकूणच सकारात्मक परिणाम होऊ शकतो.

४. परीक्षेमुळेच विद्यार्थी त्यांच्या ज्ञानाची पातळी जाणून घेऊ शकतात आणि सकारात्मक स्पर्धात्मक भावना विकसित करू शकतात.

बाह्य परीक्षांचे तोटे:

१) अशी शक्यता असते की काही विद्यार्थी परीक्षेच्या वेळी अयोग्य सरावाचा अवलंब करतात जे त्यांच्या प्रगतीतील अडथळ्यासारखे असते.

२) केवळ अशा परीक्षेद्वारे अभ्यासाशिवाय आंतरिक व्यक्तिमत्त्व ओळखता येत नाही.

३) परीक्षेदरम्यान प्रत्येक विषयाचा समावेश केला जाऊ शकत नाही.

४) परीक्षेत काहीवेळा विद्यार्थी फसवणूक करून चांगले गुण मिळवू शकतात, ज्याचा परिणाम परिणामांवर होतो आणि निकालाची विश्वासार्हतेवर शंका येते.

५) काहीवेळा विद्यार्थी संपूर्ण अभ्यासक्रमाचा अभ्यास पूर्ण करू शकत नाहीत आणि परीक्षेदरम्यान घाईघाईने फक्त निवडक विषयांचा अभ्यास करू शकतात.

तुमची प्रगती तपासा:

१) अंतर्गत मूल्यांकनाची संकल्पना काय आहे?

....

....

....

....

२) अंतर्गत मूल्यांकनाचा उद्देश काय आहे?

....

....

....

....

३) बाह्य परीक्षांचा उद्देश काय आहे?

....

....

....

....

२.४ सतत आणि सर्वसमावेशक मूल्यांकन

सातत्यपूर्ण मूल्यांकनाची संकल्पना:

मूल्यमापन ही निरंतर प्रक्रिया आहे यावर जोर देण्यासाठी येथे सतत हा शब्द वापरला आहे. यात नियमित मूल्यांकन समाविष्ट आहे. घटक चाचणी, स्वत: ची मूल्यमापनासाठी अभिप्राय, सुधारात्मक उपाय वापरणे.

हे शैक्षणिक धोरण आहे जिथे विद्यार्थ्यांची सतत तपासणी केली जाते. हे सहसा अंतिम परीक्षेसाठी पर्याय म्हणून देखील वापरले जाते.

मुलाच्या सर्वांगीण विकासाकडे लक्ष देणे हा सर्वोत्तम मार्ग आहे. प्रत्येक क्षेत्राला योग्य महत्त्व देणे आवश्यक आहे - शारीरिक, भावनिक आणि संज्ञानात्मक , सतत आणि सर्वसमावेशक मूल्यांकनाचे सार हे आहे की मुलाला त्याची शक्ती आणि कमकुवतपणाचे क्षेत्र माहित आहे.

सातत्यपूर्ण मूल्यमापन म्हणजे विद्यार्थ्यांच्या भाषेच्या पैलूंचे त्यांच्या संपूर्ण अभ्यासक्रमात मुल्यांकन करणे आणि त्यानंतर या मूल्यांकनांमधून अंतिम मूल्यमापन परिणाम तयार करणे. सर्वात चांगली गोष्ट म्हणजे ते शिकणाऱ्यांच्या पातळीचे अचूक आणि संपूर्ण चित्र प्रदान करते आणि त्याचा शिकण्यावर सकारात्मक प्रभाव पडतो.

याची तुलना अंतिम किंवा सारांशात्मक मूल्यांकनाशी केली जाऊ शकते, जी केवळ अभ्यासक्रमाच्या शेवटी शिकणाऱ्याचे मूल्यांकन करते.

सततचे मूल्यमापन लक्ष देऊन नियमितपणे अभ्यास करण्याची सवय विकसित करण्यास मदत करते:

१) संकल्पना नीट समजून घेणे.

२) स्वतःची चूक सुधारायला शिकणे ज्यामुळे आत्म-चिंतनाची एक सुंदर सवय देखील विकसित होते, स्वतःचे टीकाकार बनणे आणि स्वतःबद्दल जागरूक राहणे शिकणे.

३) निर्णय घेणे (उदा. एखाद्याचे करिअर विषय, अभ्यासक्रम, करिअर निवडणे) आणि ते विद्यार्थ्यांना अर्थपूर्ण प्रश्न विचारण्याकडे निर्देशित केले जाण्यापेक्षा त्यांना योग्य इच्छित दिशेने विचार करण्यास, संकल्पना स्पष्ट करण्यास आणि त्या बदल्यात त्यांचे विचार आणि कृती स्पष्ट करण्यास मदत करते. आणि त्यांचा स्वतःचा दृष्टिकोन ठेवा.

४) नवीन माहिती आणि सामग्रीची देवाणघेवाण त्यांना त्यांच्या दोषांवर कार्य करण्यास आणि संबंधित उपयुक्त माहिती शोधण्यात मदत करते.

व्यावहारिक आधारित संभाषण:

शिक्षक वैयक्तिक किंवा सामूहिक संभाषणांची योजना करू शकतात जे त्यांना चौकशीद्वारे नवीन कल्पना आणि शिकण्यास मदत करू शकतात.

हे केवळ मुलाच्या शिकण्याच्या क्षमतेशी संबंधित नाही तर शिक्षकांची कर्तव्ये योग्य रीतीने पार पाडण्यासाठी आणि सहकारी शिक्षकांना असे करण्यास प्रोत्साहित करण्यासाठी... निरोगी अध्यापन - अध्ययना च्या वातावरणासाठी.

सातत्यपूर्ण मूल्यांकनाची उद्दिष्टे:

१) एखाद्या व्यक्तीची बौध्दिकक्षमता, विचार प्रक्रिया विकसित करणे.

२) सतत मूल्यमापन हा अध्यापन-अध्ययन प्रक्रियेचा एक महत्त्वाचा भाग बनवणे.

३) विविध अध्यापन-अध्ययन धोरणांमध्ये आणखी सुधारणा करण्यासाठी मूल्यमापनानंतर उपलब्ध माहितीचा वापर करणे.

४) शैक्षणिक उपक्रम विद्यार्थी केंद्रित म्हणून ठेवणे.

सातत्यपूर्ण मूल्यांकनाचे महत्त्व:

१) विद्यार्थ्याला किती समजले आहे हे शिक्षकाला माहीत असते.

२) विद्यार्थ्याला ज्ञान मिळाले आहे की नाही.

३) विद्यार्थी त्याच्या ज्ञानाचा प्रत्यक्ष वापर केव्हाही, आवश्यक तेथे करू शकतात का.

४) विद्यार्थ्याला गोष्टींचे /घटनेचे नीट विश्लेषण करता येते की नाही.

५) विद्यार्थी किती सर्जनशील आहे, त्याचा सर्वोत्तम वापर करण्यासाठी त्याला प्रोत्साहित करतो

६) हे विद्यार्थ्यांच्या भावनिक, शारीरिक, सांस्कृतिक, सामाजिक विकासाच्या निरंतर आणि सर्वांगीण वाढीसाठी कार्य करते.

७) हे केवळ मुलांमध्येच नव्हे तर शिक्षक आणि पालकांमध्येही या यशाबद्दल जागरूकता आणण्यास मदत करते

८) दैनंदिन वर्गातील कार्य, अभ्यासा संबंधित प्रकल्प, प्रात्यक्षिक कार्य यांचाहीत्यात समावेश होतो. बसणे आणि लक्षपूर्वक ऐकणे - यातील एक मनोरंजक गोष्ट म्हणजे विद्यार्थ्यांचे वर्तन पाहिले जाते आणि त्यांचे संभाषण काळजीपूर्वक ऐकले जाते जेणेकरून त्यांना आवश्यक प्रश्न विचारले जातील आणि उर्वरित वेळ त्यांच्यात हस्तक्षेप केला जात नाही.

सतत मूल्यांकनाची वैशिष्ट्ये:

१) सातत्यपूर्ण मूल्यमापन म्हणजे तुमचे मूल्यमापन केवळ शिकल्यानंतरच नव्हे तर शिकण्याच्या प्रक्रियेद्वारे केले जाईल.

२) सततच्या मुल्यांकनाच्या सहाय्याने शिकणार्यामध्ये किती सुधारणा झाली आहे हे पाहता येईल त्यानुसार मार्गदर्शन नंतर शिकत राहिल.

३) विद्यार्थी शिकण्यात गुंतलेले असताना त्यांचे बारकाईने निरीक्षण केले जाते

४) विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक उपक्रमांचे नियमितपणे मूल्यांकन केले जाते जे रचनात्मक नियमित अभिप्रायाचे अनुसरण करते.

५) व्यावहारिक कौशल्ये पाहिली जातात: उदा: कार्यशाळा, प्रकल्प, व्याख्याने.

६) सातत्यपूर्ण मूल्यांकनामध्ये मूल्यांकन निकष, ते कसे पार पाडले गेले, काय योग्य झाले आणि आपण कोणत्या गोष्टींवर काम केले पाहिजे हे देखील समाविष्ट आहे.

सर्वसमावेशक मूल्यमापनाची संकल्पना:

'व्यापक' या शब्दाचा अर्थ असा आहे की ही योजना विद्यार्थ्यांच्या वाढीच्या शैक्षणिक आणि सह-शैक्षणिक दोन्ही पैलूंचा समावेश करण्याचा प्रयत्न करते. सर्वसमावेशक मूल्यमापन प्रणालीमध्ये सारांश, रचनात्मक, अंतरिम आणि वर्ग यांचा समावेश होतो. या सर्वांचे मूल्यमापन अभिप्रेत शिक्षण परिणाम मिळविण्यात मदत करते.

सारांशात्मक मूल्यमापन:

अभ्यासक्रमांकाच्या शेवटी दिले जाते जे त्या विद्यार्थ्याला सामग्री किती समजली आहे हे निर्धारित करण्यात मदत करते, त्यांचे कार्यप्रदर्शन मानक आणि या मूल्यमापनांमधून निर्देशात्मक संबंधित माहिती काढण्यासाठी एकत्रित प्रयत्न केले पाहिजेत. स्पष्ट, प्रभावी प्रश्नांची रचना करा

अंतरिम मूल्यमापन:

वेळोवेळी सूचनांच्या लहान युनिट्सच्या तुलनेत शेवटी दिले जाते. हे आम्हाला विद्यार्थ्यांची प्रगती जाणून घेण्यास मदत करते, मूल्यमापन आणि अंदाज उद्दिष्टांमध्ये मदत करते.

रचनात्मक मूल्यमापन:

हे शिक्षण प्रक्रियेदरम्यान शिक्षकांद्वारे आयोजित केलेल्या औपचारिक आणि अनौपचारिक मूल्यमापनाची एक श्रेणी आहे ज्यामुळे अध्यापन आणि अध्ययनाच्या उपक्रमांमध्ये सुधारणा घडवून आणण्यासाठी. उदा: वर्ग चर्चा, साप्ताहिक प्रश्नमंजुषा.

१) चांगल्या कामगिरीची व्याख्या काय करते याचे स्पष्ट निकष ठेवा.

२) विद्यार्थ्यांचे आत्मचिंतन करण्यास प्रोत्साहित करा.

३) विद्यार्थ्यांना तपशीलवार कारवाई करण्यायोग्य अभिप्राय द्या.

४) वर्तमान आणि अपेक्षित कामगिरीमधील अंतर कमी करण्यासाठी संधी प्रदान करा.

५) अध्ययन-अध्यापनात शिक्षक आणि विद्यार्थी संवादाला प्रोत्साहन देते.

६) हा सरावा– मध्य सत्र अभिप्राय आणि लहान गट अभिप्राय सत्रांच्या आसपास केला जातो.

७) सकारात्मक, प्रेरक विश्वास आणि आत्मसन्मान यांना प्रोत्साहन देते.

८) अध्यापनाला आकार देण्यासाठी वापरता येईल अशी माहिती गोळा करा.

वर्ग मूल्यांकनामध्ये- विविध उपक्रमांचा आणि प्रक्रियांचा समावेश होतो ज्याचा वापर शिक्षक माहिती मिळविण्यासाठी आणि विद्यार्थ्यांच्या महत्त्वाच्या शैक्षणिक परिणामांबद्दलच्या प्रगतीबद्दल अभिप्राय प्रदान करण्यासाठी करतात.

अनेक वर्गांच्या मूल्यांकनाची एक गंभीर समस्या ही आहे की ते मूल्यांकन करण्यासाठी वापरल्या जाणार्या सामग्री मानकांशी योग्यरित्या संलग्न केलेले नाहीत.

तुमची प्रगती तपासा:

१) सतत मूल्यांकनाची संकल्पना काय आहे?

....

....

....

....

२) सर्वसमावेशक मूल्यांकनाचा उद्देश काय आहे?

....

....

....

....

३) सतत परीक्षा घेण्याचा उद्देश काय आहे?

....

....

....

....

२.५ पुस्तक खुले स्वाध्याय आणि आभासी परीक्षा (ओपन बुक असायमेंट आणि ऑनलाइन परीक्षा)

आभासीपरीक्षा:

शिक्षणाच्या आभासी प्रणालीवर येताना कोणालाही आश्चर्य वाटेल की ते यामध्ये परीक्षा कशी आयोजित करतात. आभासी परीक्षांमध्ये समाविष्ट असलेल्या परीक्षांचे प्रकार म्हणजे आभासी सराव चाचणी, सत्र किंवा चाचणी परीक्षा, आवरात निवड,प्रवेश परीक्षा आणि इतर प्रकारचे मूल्यांकन.

आभासी प्रणालीचे फायदे:

१) निसर्गाचे कमी नुकसान:

ही एक खेदजनक स्थिती आहे की पर्यावरणाची हानी ही आजची सर्वात कमी चर्चात होणारी कोंडी आहे.

२) तांत्रिक प्रगती:

या संदर्भात, तंत्रज्ञानाचा वापर आणि अधिक चांगली सुधारणा करणे खूप कौतुकास्पद आहे.

३) ते स्वस्त आहे:

जेव्हा कोणतीही परीक्षा आयोजित केली जाते तेव्हा अनेक आवश्यकता असतात, उदाहरणार्थ, विद्यार्थ्यांसाठी मोठ्या जागेचे वाटप करणे, पेपरची छपाई आणि नक्कल(कॉपी) करणे, परीक्षेच्या उत्तरपत्रिका पुरवणे आणि त्यानंतर पर्यवेक्षकांची नियुक्ती करणे देखील आवश्यक आहे. या सर्वांचा एकत्रितपणे बराचसा खर्च तयार होतो. आता ऑनलाइन परीक्षेवर स्विच करण्याचा विचार करा ज्यामध्ये वरीलपैकी काहीही आवश्यक नाही.

४) आभासी परीक्षा वेळेसंदभात कार्यक्षम आहे:

तो सर्व वेळ आता आभासी परीक्षा आयोजित करून वाचवला जातो कारण तुम्हाला फक्त सॉफ्टवेअर इन्स्टॉल करणे आणि त्यानंतर लगेच मूल्यांकन करणे आवश्यक आहे.

५) आभासी सुरक्षित आहे:

अनेक लोक असे गृहीत धरू शकतात की आभासी परीक्षा फसवणुकीचा पुरावा नाही. मिथक / डाग खोडून काढण्यासाठी, प्रक्रिया शक्य तितक्या सुरक्षित करण्यासाठी आभासी परीक्षा अनेक स्तरांवर कार्यरत आहेत.

६) सुलभ वापर:

यातील सर्वात चांगली गोष्ट म्हणजे कोणीही वाहतूक शुल्क आणि वेळेची चिंता न करता कुठूनही प्रवेश परीक्षा देऊ शकतो.

७) प्रतवारीची स्वयंचलित प्रणाली:

शिक्षक या प्रणालीचा लाभ घेऊ शकतात कारण ते प प्रतवारीच्या स्वयंचलित प्रणालीद्वारे त्यांचा वेळ आणि शक्ती वाचवते

८) आभासी परीक्षांमुळे परीक्षा कशा घेतल्या जातात याची नवीन पध्दतीची व्यवस्था होत आहे.

आभासी परीक्षा पद्धतीचे तोटे:

१) तांत्रिक अडचणी:

जर एखादी संस्था आभारी परीक्षेशी जुळवून घेण्याचा विचार करत असेल तर विद्यार्थी आणि शिक्षकांना योग्य प्रशिक्षण दिले पाहिजे.

२) सुविधांची उपलब्धता:

आम्हाला स्थिर इंटरनेट कनेक्शन आणि वीज पुरवठ्यासह आवश्यक प्रणाली देणे आवश्यक आहे.

३) प्रश्न प्रकारातील मर्यादा:

जरी शिक्षक प्रथम स्थानावर परीक्षेच्या प्रश्नांची रचना करतात तरीही एक मोठी मर्यादा ही आहे की या प्रश्नांचे सर्वोत्तम मूल्यमापन जवळून केले जाते.

४) फसवणूक होण्याची शक्यता विस्तृत आहे:

त्याचाच एक प्रकार म्हणजे फसवणूक, ज्यामध्ये प्रत्यक्ष परीक्षार्थी दुसऱ्याने बदलला जातो. परीक्षा हॅक करू शकणारे स्मार्टवॉच किंवा स्मार्टफोनचा वापर हा आणखी एक प्रकार असू शकतो.

५) बाह्य साहित्याचा वापर:

जर विद्यार्थी कुठूनही परीक्षा देत असतील तर ते त्यांच्या मदत सामग्रीकडे डोकावून पाहण्याची तसेच ते उघड्या पुस्तकाचे मूल्यांकन बनवण्याची शक्यता असते ज्याचा काही उपयोग होत नाही.

६) प्रॉक्टरिंगचा अभाव:

जरी संस्थांनी अशी योजना आणली ज्याद्वारे ते प्रॉक्टर नियुक्त करण्यास सक्षम असतील तर ते खूप महाग होईल आणि आभासी परीक्षेचा उद्देश हा आहे की ते निरीक्षकांना नियुक्त करण्याच्या खर्चात बचत करते.

त्यामुळे ज्या संस्था त्यांच्या परीक्षार्थींना सुलभता आणण्यासाठी आभासी परीक्षांचा विचार करतात त्यांना त्या संबंधीच्या समस्या स्वीकाराव्या लागतील. तथापि, आम्ही भविष्याबद्दल आशावादी असू शकतो की या समस्यांचे निराकरण केले जाऊ शकते आणि चांगल्या साठी सोडवले जाऊ शकते.

चाचण्यांचे प्रकार:

१) **निदान चाचणी:** या चाचणीद्वारे तुम्ही विद्यार्थ्यांना दिलेल्या विषयाबद्दल किंवा विषयाबद्दल आधीच किती माहिती आहे हे तपासू शकता.

२) नियुक्ती चाचणी.

३) प्रगती किंवा सिद्धी चाचण्या.

४) अंतर्गत चाचणी.

५) वस्तुनिष्ठ चाचण्या.

६) व्यक्तिनिष्ठ चाचण्या.

चार प्रकारच्या परीक्षा:

निबंध, पूर्तता, बहु-निवड आणि सत्य-असत्य, नेमके समान विषय पूर्ण करण्यासाठी तयार केले गेले.

चार प्रकारांची वैधता, जेव्हा प्रत्येक तीन इतरांच्या संमिश्रतेच्या विरूद्ध तपासली जाते, तेव्हा जवळजवळ समान असते. पूर्ण आणि बहु-निवड चाचण्या सर्वात विश्वासार्ह आहेत. निबंध परीक्षेत कमी सहसंबंध दिसून येतोइतर तिघांपेक्षा बुद्धिमत्ता. सर्व विद्यार्थ्यांची निवड लक्षात घेता, इतर दोन प्रकारांपेक्षा बहु-निवड आणि खऱ्या-खोट्या चाचण्यांना प्राधान्य दिले जाते.

पुस्तक खुले स्वाध्याय आणि परीक्षा:

पुस्तक खुले स्वाध्याय तुम्हाला परीक्षेच्या वेळी नोट्स, मजकूर किंवा संसाधन सामग्री घेण्यास अनुमती देतात. ते माहिती आणि ज्ञान शोधण्याच्या आणि लागू करण्याच्या तुमच्या क्षमतेची चाचणी घेतात, त्यामुळे कायद्याचे नियम, आकडेवारी किंवा संसदेच्या कृतींसारख्या लिखित सामग्रीचा थेट संदर्भ आवश्यक असलेल्या विषयांमध्ये ते सहसा वापरले जातात.

पुस्तक खुलेस्वाध्यायाचे फायदे:

१) आठवणे कमी अवघड आहे, कारण विद्यार्थी पुस्तके ब शकतात.

२) विद्यार्थ्यांना ज्ञान मिळविण्याची दुसरी संधी मिळते.

३) दीर्घ कालावधीसाठी गोष्टी लक्षात ठेवण्यासाठी पुनर्प्राप्ती कौशल्ये वाढवते.

पुस्तक खुले स्वाध्यायाचे तोटे:

१) पुस्तक खुले स्वाध्याय ही परीक्षा देण्यासाठी विद्यार्थ्यांना चांगले मार्गदर्शन न केल्यास, ते पाठ्यपुस्तकात जे आहे त्याचीच नक्कल(कॉपी)करू शकतात.

२) नवीन मूल्यमापन पद्धतीमध्ये मोठ्या संख्येने मूल्यांकनकर्त्यांना प्रशिक्षण देणे हे देखील एक आव्हान आहे.

३) भारतात दर्जेदार शिक्षकांची कमतरता हे नवीन अध्यापन पद्धती अंमलात आणण्यात एक गंभीर आव्हान असेल.

प्रात्यक्षिक परीक्षा:

१) प्रात्यक्षिक परीक्षा विद्यार्थ्यांची व्यावहारिक कौशल्ये आणि तंत्रे सहसा प्रयोगशाळा, क्लिनिकल किंवा क्षेत्रीय व्यवस्थे मध्ये तपासतात.

२) ते वैयक्तिकरित्या, जोड्यांमध्ये किंवा लहान गटांमध्ये प्रशासित केले जाऊ शकतात.

प्रात्यक्षिक परीक्षांचे फायदे:

१) वर नमूद केल्याप्रमाणे व्यावहारिक शिक्षणामध्ये विद्यार्थ्यांना त्यांची कौशल्ये वर्ग नसलेल्या वातावरणात लागू करण्यात मदत करण्याची अद्वितीय क्षमता आहे.

२) तुमची समज वाढवते.

३) सखोल प्रभाव निर्माण करतो.

४) उत्तम ज्ञान धारणा.

५) सुधारित कौशल्य संच.

प्रात्यक्षिक परीक्षांचे तोटे:

१) तुलनेने वरवरचे ज्ञान किंवा शिक्षण मोजते.

२) कार्यक्रमाची विशिष्ट उद्दिष्टे आणि उद्दिष्टांशी जुळण्याची शक्यता नाही

३) पूर्व आणि पोस्ट-चाचणी म्हणून प्रशासित करण्यासाठी खर्च प्रतिबंधात्मक असू शकतो.

४) रचनात्मक पेक्षा अधिक सारांश (कोणते बदल आवश्यक आहेत ते वेगळे करणे कठीण असू शकते).

तुमची प्रगती तपासा:

१) पुस्तक खुले स्वाध्याय आणि परीक्षांचा उद्देश काय आहे?

....

....

....

२) आभासी परीक्षांचा उद्देश काय आहे?

....

....

....

३) पुस्तक खुले स्वाध्याय आणि परीक्षांचे तोटे काय आहेत?

....

....

....

२.६ सारांश

शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्यातील वर्गातील परस्परसंवाद दरम्यान बरेच मूल्यांकन होते. शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांनी विचारलेल्या प्रश्नांची गुणवत्ता, विद्यार्थ्यांनी पुरविलेल्या उत्तरांची खोली, वर्गातील चर्चेची गुणवत्ता आणि कामाच्या ठिकाणी शिकणाऱ्यांचे तपशीलवार निरीक्षण हे सर्व शिकण्याचा पुरावा देतात. प्रभावी प्रश्न विद्यार्थ्यांना अधिक सखोल विचार करण्यास प्रोत्साहित करतात आणि शिक्षकांना विद्यार्थी गट आणि व्यक्तींच्या आकलनाच्या पातळीबद्दल अधिक अंतर्दृष्टी प्रदान करतात.

२.७ संदर्भ

- अग्रवाल, ममता (१९८८). इंग्रजीतील मूल्यमापनाची हँडबुक, एनसीईआरटी, नवी दिल्ली.

- B. N. Dash (२०१४). शैक्षणिक मापन सांख्यिकी आणि मार्गदर्शन सेवा, प्रबळ प्रकाशक आणि वितरक पं. लि. दिल्ली.

- Bloom, B.S., et a१ (१९७०) हँडबुक ऑन फॉर्मेटिव्ह अँड सममेटिव्ह इव्हॅल्युएशन ऑफ स्टुडंट लर्निंग, न्यूयॉर्क, मॅकग्रा-हिल.

- गुप्ता रैनू (२०१७) मापन, मूल्यमापन आणि शिक्षणासाठी मूल्यांकन. शिप्रा पब्लिकेशन्स, दिल्ली.

- Gronlund, N.E., (१९८१) अध्यापनातील मापन आणि मूल्यमापन, मॅकमिलन कंपनी, न्यूयॉर्क.

- Gronlund, N.E., and Linn Robert (२००३) Measurement and Evaluation Assessment in Teaching, (८th Ed.) Pearson Education Pvt. लि., दिल्ली

- पटेल आर. एन. (२०११) शैक्षणिक मूल्यमापन: सिद्धांत आणि सराव. हिमालय पब्लिशिंग हाऊस, दिल्ली.

Weblinks:

- शिक्षणातील मूल्यांकन: https://www.youtube.com/watch?v=०xQKPz०zDL८

- रचनात्मक मूल्यांकन: https://www.youtube.com/watch?v=-RXYTpgvB५I

- सारांशात्मक मूल्यांकन: https://www.youtube.com/watch?v=SjnrI३ZO२tU

- रचनात्मक आणि सममितीय मूल्यमापन तुलना https://www.youtube.com/watch?v=bTGnJnuVNt८

- मूल्यांकनाचा उद्देश: https://www.youtube.com/watch?v=JHZsz_j_z७A

- चौदा प्रकारचे मूल्यांकन https://www.youtube.com/watch?v=zTkQjH-_९७c

*****

३

शैक्षणिक उद्दिष्टे

घटक रचना

३.० उद्दिष्टे

३.१ परिचय

३.२ शैक्षणिक ध्येय आणि उद्दिष्टे, ध्येय आणि उद्दिष्टे यांच्यातील संबंध, व शैक्षणिक उद्दिष्टांचे वर्गीकरण

३.३ ब्लूमच्या बौद्धिक कार्यशैलीचे सुधारित वर्गीकरण.

३.४ क्राथवोहल आणि मासियाच्या प्रभावशील कार्यशैलीचे वर्गीकरण

३.५ डेव्हच्या मनोव्यवहार कार्यशैलीचे वर्गीकरण

३.६ प्रश्न

३.७ संदर्भ

३.० उद्दिष्टे

या प्रकरणाच्या शेवटी, विद्यार्थी सक्षम असेल:

- शैक्षणिक ध्येय आणि उद्दिष्टांच्या संकल्पनेचे वर्णन करणे.
- ब्लूमच्या बौद्धिक कार्यशैलीचे सुधारित वर्गीकरण स्पष्ट करणे.
- क्राथवोहल आणि मासियाच्या प्रभावशील कार्यशैलीचे वर्गीकरण स्पष्ट करणे.
- डेव्हच्या मनोव्यवहार कार्यशैलीचे वर्गीकरण स्पष्ट करणे.
- शैक्षणिक ध्येय आणि उद्दिष्टे यांच्यातील संबंध,व वर्गीकरण स्पष्ट करणे.

३.१ परिचय

कोणतीही कृती करण्यापूर्वी काही ध्येय असते,त्या नंबरच कृती केली जाते. ती कृती आणि ते उद्दिष्ट यांच्यात खूप जवळचा संबंध असतो याची आम्हाला जाणीव आहे. शिक्षण ही एक ध्येयपूर्ण प्रक्रिया आहे आणि म्हणूनच शिक्षण प्रक्रियेचे सुध्दा "ध्येये " आहेत. " ध्येय " हा एक जाणीव पूर्वक केलेला उद्देशच असतो, जो कोणतेही कार्य किंवा उपक्रम करण्यापूर्वी निश्चित केला जातो. जर उद्दिष्टच नसेल तर शिक्षणाची प्रक्रिया होणार नाही. कारण, उद्दिष्ट नेहमी पूर्वनिर्धारित असते जे शिक्षणाच्या उपक्रमांना अधिक प्रेरणा देते.

३.२ शैक्षणिक ध्येय आणि उद्दिष्टांची संकल्पना

जरी ध्येय आणि उद्दिष्टे हे शब्द बहुधा समानार्थीपणे वापरले जात असले तरी, शिक्षणाच्या क्षेत्रातील व्यावसायिक आणि संशोधनात्मक ध्येय आणि उद्दिष्टे थोडक्यात स्पष्ट (परिभाषित)करतात आणि त्यांना एकमेकांपासून वेगळे समजतात. ते म्हणतात की ध्येये– उद्देशाशी संबंधित आहेत तर शैक्षणिक उद्दिष्टे— ध्येये साध्य करण्याशी संबंधित आहेत.

ध्येये एक छत्री संज्ञा म्हणून कार्य करतात. जिथे ती विविध उद्दिष्टांमध्ये जोडली जाऊ शकते जे एकत्रितपणे ध्येय साध्य करण्यात मदत करतात. ध्येयांमध्ये सामान्यतः दीर्घ-श्रेणीचा दृष्टीकोन असतो जो अस्तित्वाच्या आकांक्षा आणि महत्वाकांक्षा प्रतिबिंबित करतो. जॉन ड्यूईच्या शब्दात "ध्येय "हा एक अपेक्षित अंत आहे, जो उपक्रमाला दिशा देतो किंवा वर्तनाला प्रेरित करतो".

ध्येयाबद्दल बोलत असताना ते केवळ एखादे कार्य पूर्ण करण्याऐवजी क्षमता, कौशल्य, काही ज्ञान, नवीन वृत्ती इत्यादी मिळवण्याशी संबंधित असतात. उद्दिष्टांची पूर्तता अभ्यासक्रमादरम्यान घडते आणि ध्येय अभ्यासक्रमाच्या पलीकडे व्यक्तीच्या जीवनाकडे पाहतात. ध्येये तुलनेने "दीर्घकालीन उपलब्धी लक्षात घेऊन" तयार केली जातात तर शैक्षणिक उद्दिष्टे "अभ्यासक्रमाच्या कालावधीपुरती मर्यादित" असू शकतात.

शैक्षणिक ध्येय आणि उद्दिष्टांचे महत्त्व:

सर्व अध्यापन पद्धती, अभ्यासक्रम आणि मूल्यमापन पद्धती हे शिक्षणाच्या ध्येय व उद्दिष्टांनुसार आकाराला आलेले आहेत. योग्य उद्दिष्टांच्या अज्ञानामुळेच आपली शैक्षणिक व्यवस्था, तिची पद्धत आणि तिची उत्पादने खराब झाली आहेत आणि वंशाच्या शारीरिक, बौद्धिक आणि नैतिक कमकुवतपणाचा यशस्वी परिणाम झाला आहे. शिक्षणामध्ये ध्येय आणि उद्दीष्टांची नितांत आवश्यकता आहे:

१) प्रयत्नांना निर्देशित करण्यासाठी:

ध्येय आणि उद्दिष्टे, अध्यापन-अध्ययन प्रक्रियेला दिशा देतात. तयार केलेली उद्दिष्टे आणि संबंधित शै ध्येये शिक्षक आणि शिकवणाऱ्यांना योग्य मार्गावर येण्यास मदत करतात.ते शिक्षकांना कृती आणि मार्गदर्शन प्रदान करून मदत करतात आणि शिष्यांना त्यांच्या कामात उत्साह दाखवतात. योग्य ध्येय आणि उद्दिष्टे निश्चित केल्यास वेळ आणि शक्तीचा अपव्यय टाळला जातो.

२) स्वतःचे मूल्यमापन करण्यासाठी:

शैक्षणिकध्येय आणि उद्दिष्टे एक यार्ड-स्टिक /मोजपट्टी म्हणून कार्य करतात ज्याचा वापर आपले यश तसेच आपले अपयश मोजण्यासाठी केला जाऊ शकतो. शैक्षणिक प्रक्रियेच्या परिणामांचे मूल्यांकन करणे त्यांना अनिवार्य आहे.

३) कार्यक्षम प्रशासन प्रदान करण्यासाठी:

शालेय प्रशासन आणि संस्थेच्या कार्यक्षम कार्यासाठी ते आवश्यक आहेत. ते शाळेच्या अधिका-यांना शाळेचे आयोजन, सुसज्ज आणि प्रशासित करण्यात मदत करतात ज्यामुळे त्यांना प्रगतीची संधी मिळते.

शैक्षणिक ध्येय आणि उद्दीष्टे ठेवणारे घटक:

शैक्षणिक ध्येय आणि उद्दिष्टे निश्चित करण्यात योगदान देणारे अनेक घटक आहेत. हे घटक मानवी जीवनातील प्रत्येक टप्पा प्रतिबिंबित करतात, जे उत्तीर्ण झाले आहे, ते आहे किंवा भविष्यात काय असेल आणि खाली सूचीबद्ध आहेत:

१) जीवनाच्या तत्त्वज्ञानाशी संबंधित घटक:

कोणत्याही शैक्षणिक व्यवस्थेचे ध्येय आणि उद्दिष्टे नेहमीच ज्या तत्वज्ञानाचे पालन करतो.कारण, त्या देशातील लोकांच्या जीवनावर तत्त्वज्ञानाचा प्रभाव पाडतात. उदाहरणार्थ, भारतीय शिक्षण व्यवस्थेची ध्येय आणि उद्दिष्टे इतरांपेक्षा वेगळी असतील.

२) मानसशास्त्राशी निगडित घटक:

शिक्षणाची ध्येय आणि उद्दिष्टे नेहमी शिकणाऱ्यांच्या गरजा, प्रेरणा, स्वभाव आणि आवड यानुसार ठरवली पाहिजेत. ती ज्ञान आणि जीवनातील उपक्रमांशी संबंधित असले पाहिजेत.

३) राजकीय विचारधारेशी निगडित घटक:

राष्ट्राचा अधिकार टिकवून ठेवण्यासाठी, राष्टाच्या विचारसरणीनुसार शिक्षणाची ध्येय आणि उद्दिष्टे निश्चित केली जातात.

४) सामाजिक- आर्थिक समस्येशी संबंधित घटक:

देशाच्या केवळ राजकीय विचारधाराच नव्हे तर त्याच्या सामाजिक आर्थिक समस्या देखील शिक्षणाची ध्येय आणि उद्दिष्टे ठरवतात.

५) ज्ञान शोधण्याशी संबंधित घटक:

जीथपर्यंत शैक्षणिक ध्येय आणि उद्दिष्टे विचारात घेतली जातात; तीथ पयंत आपण ज्या युगात वावरत आहोत त्यानुसार शिक्षणाने ज्ञानातील प्रगतीचा योग्य विचार केला पाहीजे.

६) संस्कृतीशी संबंधित घटक:

आपल्या देशाची संस्कृती आणि वारसा जतन करणे आणि विकसित करणे हे शिक्षणाचे सर्वात महत्वाचे कार्य आहे. सांस्कृतिक घटकांचेबदलते आणि विकसित होणारे स्वरूप थेट शिक्षणाच्या उद्दिष्टांवर प्रभाव पाडते.

ध्येय आणि उद्दिष्टे यांच्यातील संबंध:

ध्येय आणि उद्दीष्टे यांच्यातील संबंध समजून घेण्यासाठी खालील मुद्दे महत्त्वचे आहेत:

"ध्येय" या शब्दाचा अनेकदा उद्देशाने चुकीचा अर्थ लावला जातो, कारण ते एखाद्या व्यक्तीला किंवा संस्थेला काय साध्य करायचे आहे याबद्दल ते बोलतात.

१) "ध्येय" या शब्दाचे वर्णन अंतिम हेतू म्हणून केले जाते, जे साध्य करण्यासाठी व्यक्ती शेवटपर्यंत प्रयत्नशील असते. "उद्दिष्टे" हा शब्द असा आहे की व्यक्ती वेळोवेळी त्याचा पाठलाग करून ते साध्य करण्याचा प्रयत्न करते

२) "ध्येय" ही दीर्घकालीन परिणाम दर्शवतात तर "उद्दिष्टे"अल्पकालीन उद्दिष्टे दर्शवतात. उद्दिष्टे ही सहसा दीर्घकालीन ध्येयांची विधाने असतात जी दीर्घ कालावधीत, कदाचित एक वर्ष किंवा काही वर्षांमध्ये साध्य केली जातात. " उद्दिष्टे " विशिष्टतेला बांधील आहेत आणि अल्प कालावधीचा कालावधी उदाहरणार्थ एक अध्यापन तासिका किंवा एका अध्ययन-अध्यापनाच प्रकरण.

३) "ध्येय" निर्मितीचा आधार तत्त्वज्ञानाद्वारे प्रदान केला जातो. तर "उद्दिष्टे" उद्दिष्टांना मानसशास्त्र आधार प्रदान करते.

४) “ध्येय” विस्तृत आहेत, तर “उद्दिष्टे” संकुचित आहेत. "ध्येय" एक ध्येय साध्य करण्यासाठी तुम्हाला अनेक उद्दिष्टांची नोंद करावी लागेल. "उद्दिष्टे" एक उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी अनेक प्रयत्न करावे लागतात.

५) "ध्येय" व्यक्ती / संस्था / सामग्रीच्या सामान्य दिशेशी संबंधित असतात. "उद्दिष्टे" एखाद्या व्यक्तीच्या किंवा संस्थेच्या ध्येयासाठी अधिक विशिष्ट असतात.

६) "ध्येय" हा एक पूर्वकल्पित अंत आहे, तर "उद्दिष्टे" उद्दिष्टांद्वारे चालविली जातात. "ध्येय" मिशन / मोहीम आणि उद्देशाशी संबंधित आहे तर "उद्दिष्टे" साध्यांशी संबंधित आहेत.

७) "उद्दिष्ट" प्रश्नाचे उत्तर देण्यास मदत करते, काय साध्य करायचे आहे? उत्तर देण्यास मदत करणाऱ्या उद्दिष्टांच्या विपरीत, ते कसे साध्य करायचे?

८) "ध्येय" कालबद्ध असतात तर उद्दिष्टे नाहीत. उद्दिष्टांची कालमर्यादा नसते ज्यामध्ये ते साध्य करायचे असतात. ध्येय नेहमी वेळेच्या चौकटीसह असतात, ज्यामध्ये ते साध्य करणे आवश्यक आहे.

९) या दोघांमधील सर्वात महत्त्वाचा फरक म्हणजे “मापनक्षमता” “ध्येय” सहज प्रेक्षणीय आणि मोजता येण्याजोगी असू शकतात किंवा असतीलही. पण, “उद्दिष्टे” ही मोजता येण्याजोगी आहेत.

३.३ ब्लूमच्या बौद्धिक कार्यशैलीचे सुधारित वर्गीकरण

(Revised Bloom'S Taxonomy of the Cognitive DOMAIN)

शैक्षणिक उद्दिष्टांची सर्वसमावेशक यादी विकसित करण्यासाठी एक अत्यंत उपयुक्त मार्गदर्शक म्हणजे शैक्षणिक उद्दिष्टांचे वर्गीकरण. वर्गीकरण हा शब्द ग्रीक शब्द 'टॅक्सी' - अनेकवचनी, टॅक्सा - याचा अर्थ "व्यवस्था" "विभाग" पासून आला आहे. हे मूलतः जीवशास्त्राशी संबंधित आहे. हे विभाजन, वर्ग, क्रम, कुटुंब, जंतू आणि प्रजातींवर आधारित वनस्पती आणि प्राण्यांचे वर्गीकरण करण्याच्या प्रणालीचा संदर्भ देते. शिक्षण क्षेत्रात, वर्गीकरण कोणत्याही पद्धतशीर संस्थेला सूचित करते.

बेंजामिन ब्लूम १९५६ मध्ये, शैक्षणिक मानसशास्त्रज्ञांच्या गटाचे प्रमुख होते ज्यांनी बौद्धिक कौशल्ये आणि अध्ययन वर्तनाच्या स्तरांसाठी वर्गीकरण प्रणाली शोधून काढली आणि विकसित केली. तयार करण्यात आलेली ही वर्गीकरण प्रणाली Bloom's Taxonomy of cognitive domain म्हणून ओळखली जाते. वर्गीकरण हा शब्द रचनांच्या वर्गीकरणाला संदर्भित करतो. Bloom's Taxonomy ही बौद्धिक कौशल्यांची चिकित्तकतेच्या सहा बौद्धिक स्तरांनुसार क्रमवार मांडणी केलेली श्रेणीबद्ध रचना आहे, ज्यामध्ये पायाभूत/तळाशी "ज्ञान" असून त्यानंतर आकलन, उपयोग, विश्लेषण, संश्लेषण आणि मूल्यमापन असे शीर्षस्थानी आहे. उपयोजनाचा अपवाद वगळता, प्रत्येक स्तर, उदा. ज्ञान, आकलन, विश्लेषण, संश्लेषण आणि मूल्यमापन उपस्थरांमध्ये विभागले गेले होते. हे स्तर "साध्या ते जटिल" आणि "मूर्त ते अमूर्त" अशा क्रमाने दिल्या आहेत ज्यामुळे शिक्षकांना अध्यापनास आणि विद्यार्थ्यांना अध्ययनास मदत होते. उच्च-स्तरीसह सवोंच्चस्थराची विचारसरणी विकसित करण्यासाठी वर्गीकरणाचे प्रगतीशील "शिखर" म्हणून पिरॅमिडच्या शीर्षस्थानी मूल्यमापनाचा उल्लेख होतो.

वर्गीकरण *खालील आकृतीमध्ये दर्शविले आहे:

मूल्यमापन,

संश्लेषण,

विश्लेषण,

उपयोजन,

आकलन,

ज्ञान.

आकृती १ : ब्लूमचे वर्गीकरण (१९५६)

पदानुक्रम किंवा वर्गीकरणातील मूलभूत किंवा सर्वात खालची पातळी ज्ञानाच्या साध्या संपादनाशी संबंधित आहे. या स्तरावर विद्यार्थी फक्त लक्षात ठेवतात ,किंवा लक्षात ठेवतात आणि आधीच शिकलेल्या माहितीची पुनरावृत्ती करतात. बौद्धिक गुंतागुंत खूप लहान वयात वाढते आणि जेव्हा व्यक्ती उच्च स्तरावर पोहोचते तेव्हा ते विविध घटकांपासून एक बौद्धिक

रचना तयार करण्यास सक्षम असतात आणि ते देखील संपूर्ण तयार करण्यासाठी तसेच त्यांच्याकडे असलेल्या कल्पनांच्या मूल्यांबद्दल निर्णय घेण्यासाठी अलग / एकत्र ठेवण्यास सक्षम ठरतात. ब्लूमच्या वर्गीकरणाचा वापर विद्यार्थ्यांसाठी मूल्यांकन तयार करण्यासाठी, बौद्धिक क्षमतेनुसार धड्यांचे नियोजन करण्यासाठी, पदानुक्रम लक्षात घेऊन स्वाध्यायाच्या जटिलतेचे मूल्यमापन करण्यासाठी, अभ्यासक्रमाचे नकाशे तयार करण्यासाठी, आभासी अभ्यासक्रम आणि सामग्री विकसित करण्यासाठी, प्रकल्प आधारित शिक्षणासारखे उच्च-क्रम शिक्षण आणि योजना तयार करण्यासाठी वापरला जाऊ शकतो. स्व-मूल्यांकन करण्यास देखील मदत करते.

१९९० च्या दशकात, लॉरिन अँडरसन आणि इतर बौद्धिक मानसशास्त्रज्ञांच्या गटाने ब्लूमचे वर्गीकरण मान्य केले. केलेली पुनरावृत्ती अगदी किरकोळ दिसू शकते, तथापि, लोक वर्गीकरण कसे वापरतात यावर त्यांचा महत्त्वपूर्ण प्रभाव पडतो. वर्गीकरणातील बदल खालील तीन स्थरांमध्ये विभागले जाऊ शकतात: शब्दावली, रचना आणि प्रभाव.

ब्लूमच्या सुधारित वर्गीकरण आवृत्तीतील शब्दावली:

सहा स्तरांपैकी प्रत्येकाची नावे बदलते. सहा स्तर:

१) स्मरणात ठेवणे,

२) समजून घेणे,

३) उपयोग करणे,

४) विश्लेषण करणे,

५) मूल्यमापन करणे, आणि

६) तयार करणे. हे आहेत.

"ज्ञान" स्थर, जो मूळ वर्गीकरणाचा सर्वात खालचा स्थर होता, त्याचे नाव बदलले गेले आणि स्मरण म्हणून वर्गीकृत केले गेले. बौद्धिक वर्गीकरणातील सर्वात महत्त्वपूर्ण बदल म्हणजे 'संश्लेषण' स्तर काढून टाकणे आणि ब्लूमच्या वर्गीकरणाच्या सर्वोच्च-स्तरीय म्हणून 'निर्मिती' जोडणे. निर्मिती ही सर्वोच्च स्तरावर असल्याने, त्याचा अर्थ असा आहे की ते सर्वात जटिल आणि मागणी असलेले बौद्धिक कौशल्य आहे. हे लक्षात घेणे तितकेच महत्त्वाचे आहे की वर्गीकरणाच्या विविध स्तरांचे वर्णन करण्यासाठी वर्गीकरणातील स्तरांच्या नावातील बदल हा बौद्धिक स्वरूपापासून उपक्रमां रूपात आहे. कृती सूचित करण्यासाठी नावे बदलण्यात आली, कारण विचार सक्रिय सहभाग सूचित करतो. उदाहरणार्थ, "ज्ञान" हा विचारांचा परिणाम आहे, ते केवळ अविचारांचे स्वरूप. परिणामी, “ज्ञान” या शब्दाने विचारसरणीच्या स्थराचे चुकीचे वर्णन केल्यामुळे, त्याची जागा “आठवण” या क्रियापदाने बदलली आहे. शब्दावलीच्या संदर्भात ब्लूमचे सुधारित वर्गीकरण खालील आकृतीमध्ये चित्रित केले आहे:

ब्लूमचे वर्गीकरण	ब्लूमचे वर्गीकरण–सुधारीत
मूल्यमापन	निर्माती करणे
संश्लेषण	मूल्यमापन करणे
विश्लेशण	विश्लेषण करणे
उपयोजन	उपयोजन करणे
आकलन	समजून घेणे
ज्ञान	स्मरणात ठेवणे

आकृती २: शब्दावलीतील बदलावर आधारित ब्लूमचे सुधारित वर्गीकरण.

ब्लूमच्या वर्गीकरणाच्या सुधारित आवृत्तीमधील रचना:

शीर्ष दोन स्तर जुन्या ते नवीन आवृत्तीमध्ये बदलले आहेत. सुधारित वर्गीकरण "मूल्यांकन" टप्पा एका पातळीने खाली ठेवते आणि सर्वोच्च घटक "निर्मिती" बनतो. मूल्यमापनाच्या टप्प्यावर असलेल्या दुसऱ्या ते सर्वोच्च स्तरावर लोक माहितीचे रक्षण, समर्थन, संवर्धन आणि त्यांच्या मताचे मूल्यमापन करण्याचा प्रयत्न करतात. तर उच्च स्तरावर म्हणजे निर्मिती स्तरावर लोक नवीन संकल्पना, कल्पना निर्माण करण्याचा, नवीन दृष्टीकोन तयार करण्याचा प्रयत्न करतात.. वर्गीकरणाकडे पाहिल्याप्रमाणे हा मोठा बदल करण्यात आला आहे, कारण त्याची निर्मिती पदानुक्रम म्हणून झाली आहे, जी वाढत्या पद्धतीने विचारांची जटिलता दर्शवते. तसेच, सर्जनशील विचार जे सर्जनशील पातळीवर आहे ते सर्जनशील विचारांच्या तुलनेत खूपच गुंतागुंतीचे विचार मानले जाते जे सुधारित वर्गीकरणानुसार मूल्यांकन स्तर आहे. याचे औचित्य असे असू शकते की एखादी व्यक्ती सर्जनशील न होता माहितीचे मूल्यमापन करू शकते, परंतु सर्जनशील विचारांसाठी एखाद्या व्यक्तीने सर्जनशील होण्यासाठी काही पातळीचे मूल्यमापन किंवा गंभीर विचार असणे अनिवार्य आहे, त्यांच्या नवीन कल्पनेची प्रभावीतता मूल्यमापन करणे महत्वाचे आहे.

मूळ वर्गीकरण–नाम		सुधारित वर्गीकरण– क्रियापद
मूल्यमापन	×	निर्माती करणे
संश्लेषण	×	मूल्यमापन करणे
विश्लेशण		विश्लेषण करणे
उपयोजन		उपयोजन करणे
आकलन		समजून घेणे
ज्ञान		स्मरणात ठेवणे

आकृती ३: संरचनेतील बदलावर आधारित ब्लूमचे सुधारित वर्गीकरण

वर्गीकरणातील पुनरावृत्ती अभ्यासक्रम नियोजन, निर्देशात्मक वितरण आणि मूल्यांकन करण्यासाठी एक साधन म्हणून त्याचा वापर करण्यावर भर देते. त्याचा अतिरिक्त फायदा असा आहे की पुनरावृत्ती संपूर्ण प्रेक्षकांना उद्देशून आहे. मूळ वर्गीकरण पाहिले गेले आणि एक साधन म्हणून सर्वोत्तम वापरले गेले जे शाळेत लहान स्तरासाठी लागू केले गेले.

तथापि, सुधारित आवृत्ती अधिक सार्वत्रिक आहे आणि ती केवळ प्राथमिक, माध्यमिक स्तरावरच नाही तर प्रौढ प्रशिक्षणासाठी देखील लागू आहे.

ब्लूमच्या बौद्धिक अध्ययन वर्गीकरणाचे सुधारित सहा स्तर:

१) स्मरणात (लक्षात) ठेवणे:

दीर्घकालीन स्मरणामधून संबंधित ज्ञान किंवा माहिती पुनर्प्राप्त करणे, आठवणे किंवा ओळखणे याशी संबंधित आहे. उदाहरणार्थ, विद्यार्थी भारतीय इतिहासातील घटनांच्या महत्त्वाच्या तारखा आठवण्याचा प्रयत्न करतात, वनस्पती आणि प्राण्यांच्या पेशींचे घटक इत्यादी लक्षात ठेवतात. या स्तरासाठी योग्य अध्ययन परिणाम उपक्रमां मध्ये हे समाविष्ट आहे: ओळखणे, उद्धृत करणे, नावजुळणे, परिभाषित करणे, सारणी करणे, पुनरुत्पादन करणे, वर्णन करा, नावनोंदणी करा, नावे द्या, यादी करा, बाह्यरेखा, कोट, आठवणे, अहवाल इ.

२) आकलन/समजून घेणे:

एक किंवा अधिक प्रकारांद्वारे आकलनाचे प्रदर्शन स्पष्टीकरण करा. उदाहरणार्थ, अन्नपदार्थांचे त्यांच्या पौष्टिक मूल्यांवर आधारित वर्गीकरण करणे, दोन धर्मांमधील विधी पद्धतींची तुलना करणे. योग्य शिक्षण परिणाम क्रियापद: अमूर्त, स्पष्टीकरण, विस्तृत, अंदाज प्रतिनिधित्व, व्यवस्था, स्पष्टीकरण, सहयोगी, वर्गीकरण, स्पष्टीकरण, वर्गीकरण, तुलना, गणना, निष्कर्ष, विरोधाभास, बचाव, आकृती, भिन्नता, चर्चा, फरक, उदाहरण, विस्तार, अनुमान काढा, सामान्यीकरण करा, उदाहरणे द्या, स्पष्ट करा, इंटरपोलेट करा, अर्थ लावा, जुळवा, पुनर्रचना करा, बाह्यरेखा, पॅराफ्रेज, अंदाज लावा, पुनर्क्रमित करा, पुन्हा सांगा, सारांश करा, रूपांतरित करा, अनुवाद करा, इ.

३) उपयोजन करणे:

नवीन परिस्थितीत माहितीचा किंवा कौशल्याचा योग्य वापर. उदा., समस्येचे निराकरण करण्यासाठी न्यूटनचा तिसरा नियम वापरा, विश्लेषण करण्यासाठी विविध सांख्यिकीय उपाय लागू करा, इ. योग्य अध्ययन परिणाम क्रियापद: नियुक्त करा, लागू करा, गणना करा, व्यवस्थापित करा, पार पाडा, वर्गीकरण करा, पूर्ण करा, गणना करा, प्रात्यक्षिक करा, नाटक करा, परीक्षण करा , अंदाज लावा, अंमलात आणा, प्रयोग करा, सामान्यीकरण करा, अर्थ लावा, स्पष्ट करा, हस्तांतरित करा, अंमलात आणा, अनुमान लावा, फेरफार करा, सुधारित करा, वापर करा, बाह्यरेखा, सोडवा, अनुवाद करा

४) विश्लेषण करणे:

विश्लेषण पातळी सामग्रीला त्याच्या घटक भागांमध्ये मोडणे आणि नंतर हे भाग एकमेकांशी आणि एकूण रचना किंवा उद्देशाशी कसे संबंधित आहेत हे ठरवते. उदा., श्वसन, पाचक, उत्सर्जन, मज्जासंस्था यासारख्या आपल्या शरीरातील विविध कार्यप्रणालींमधील संबंधांचे विश्लेषण करा; नाटकातील वेगवेगळ्या पात्रांमधील संबंधांचे विश्लेषण करा; आपल्या समाजातील विविध धार्मिक योगदानांमधील संबंधांचे विश्लेषण करा. योग्य अध्ययन परिणाम

क्रियापद: विश्लेषण करणे, शोधणे, व्यवस्था करणे, खंडित करणे, स्पष्ट करणे, वर्गीकरण करणे, वर्गीकरण करणे, संबंधित करणे, तुलना करणे, कनेक्ट करणे, विरोधाभास, ओळखणे, विघटन करणे, आकृती, वेगळे करणे, भेदभाव करणे, विभाजित करणे, समाकलित करणे, यादी, क्रम, व्यवस्थापित करणे, वेगळे करणे रचना, फरक. इ.

५) मूल्यमापन करणे:

मूल्यमापन पातळी प्रदान केलेल्या निकष आणि मानकांवर आधारित निर्णय घेण्यास मदत करते. उदा., दिलेल्या समस्येचे निराकरण करण्यासाठी दोन पद्धतींपैकी कोणती पद्धत सर्वोत्तम आहे याचा निर्णय करा, प्रदान केलेल्या शिस्तबद्ध निकषांवर आधारित उत्पादनाची गुणवत्ता निश्चित करा. योग्य अध्ययन परिणाम क्रियापद: मूल्यांकन, माहिती, चाचणी, युक्तिवाद, मूल्यांकन, तुलना, निष्कर्ष, न्याय, श्रेणी, विचार, विरोधाभास, पटवणे, निर्धारित करणे, टीका करणे, टीका करणे, निर्णय घेणे, भेदभाव करणे, मूल्यांकन करणे, न्याय्य ठरविणे, मोजणे, दर, शिफारस करणे, पुनरावलोकन, उच्चांक, निवडा, प्रमाणित करा, समर्थन करा, प्रमाणित करा, इ

६) निर्मीती/उत्पन्न/ तयार करणे:

स्तर तयार करणे,विद्यार्थ्यांना प्रत्येक घटकास नवीन सुसंगत किंवा कार्यात्मक संपूर्ण तयार करण्यास मदत करते, दुसऱ्या शब्दांत ते घटकांना नवीन नमुना किंवा संरचनेत पुनर्रचना करते. उदाहरणार्थ, एखादा प्रकल्प किंवा प्रबंध लिहा, निकषांवर आधारित पर्यायी गृहितक विकसित करा, नवीन उत्पादनाचा शोध लावा, संगीताचा एक भाग तयार करा. योग्य अध्ययन परिणाम क्रियापद: व्यवस्था करा, प्रस्तावित करा, एकत्र करा, तयार करा, गोळा करा, पुनर्रचना करा, एकत्र करा, रचना करा, पुनर्रचना करा, रचना करा, तयार करा, तयार करा, आराखडा करा, विकसित करा, तयार करा,, गृहीत धरा, समाकलित करा, शोध लावा, बनवा, व्यवस्थापित करा , सुधारणे, व्यवस्थापित करणे, कार्य करणे, योजना करणे, उत्पादन करणे, पुनर्रचना करणे, सुधारणे, पुनर्लेखन करणे, संकलित करणे, निर्दिष्ट करणे, संश्लेषित करणे, लिहिणे इ.

३.४ क्राथवोहल आणि मासियाच्या शब्दावली बदलाचे प्रभावशाली वर्गीकरण

बहुतेक लोकांना असे वाटते की अध्ययन हे एक बौद्धिक किंवा मानसिक कार्य आहे, तथापि, वस्तुस्थिती अशी आहे की, अध्ययन केवळ बौद्धिक (मानसिक) कार्यांपुरते मर्यादित नाही,तर व्यक्ती वर्तन, वृत्ती आणि शारीरिक कौशल्येचे देखील अध्ययन करू शकतात. वर्णन केल्याप्रमाणे या भिन्न अध्ययनाचे तीन कार्यशैली स्तर तयार करतात ज्याचे वर्गीकरण बौद्धिक (ज्ञान) कार्यशैली, कारक (कौशल्य) कार्यशैली आणि भावनिक (वृत्ती) कार्यशैली म्हणून केले जाऊ शकते.

*मनोवृत्ती कार्यशैली (क्राथवोहल, ब्लूम, मासिया, १९७३) म्हणून ओळखल्या जाणार्या प्रभावशील कार्यशैलीमध्ये मूल्ये, भावना, उत्साह, कौतुक, प्रेरणा आणि वृत्ती यासारख्या परिस्थितींना भावनिकरित्या हाताळण्याची पद्धत समाविष्ट आहे. या कार्यशैलीचे पुढील ५

प्रमुख /उपकार्यशैली मध्ये वर्गीकरण केले आहे जे खाली सूचीबद्ध केले आहे. ते सर्वात खालच्या क्रमावरून सर्वोच्च स्थानाकडे जाते.

१. प्राप्त करणे, (अध्ययनाच्या प्रक्रियेत सक्रियपणे सहभागी होणे)

२. प्रतिसाद देणे, (केवळ उत्तेजनाची जाणीवच नाही तर काही प्रकारे त्यावर प्रतिक्रिया देणे)

३. मूल्यांचे मापन, (एखाद्या गोष्टीचे मूल्य पाहण्याची आणि ती व्यक्त करण्याची क्षमता.)

४. संघटन करणे, (वेगवेगळ्या माहिती आणि कल्पना एकत्र ठेवणे, त्यांच्याशी संबंधित असणे आणि स्वतःची नवीन मूल्य प्रणाली तयार करणे)

५. व्यक्तिचित्रण करणे, (आंतरिक केलेल्या मूल्यांनुसार सातत्याने कार्य करणे)

वैशिष्ट्यपूर्ण मूल्य

संघटन करणे

मूल्य निधारण करणे

सक्रिय सहभाग घेणे

स्वीकार/ प्राप्त करणे

आकृती ४: क्राथवॉहल आणि मासियाचे प्रभावी कार्यशैली वर्गीकरण

१) स्वीकार/ प्राप्त करणे:

सर्वात खालची पातळी प्रभावशील कार्यशैली बनवते. हे फक्त एखाद्याच्या भावना आणि भावनांची जाणीव आहे. यात निष्क्रीयपणे लक्ष देणे आणि काही कल्पना, सामग्री किंवा घटना अस्तित्त्वात आहेत याची जाणीव असणे समाविष्ट आहे. या पातळीशिवाय कोणतेही शिक्षण होऊ शकत नाही. जर कधी माहिती मिळाली नाही तर ती देखील लक्षात ठेवता येत नाही.

उदाहरणे:

जे बोलत आहे किंवा व्याख्यान ऐकत आहे त्याचे लक्षपूर्वक ऐकणे, चित्रपट पाहणे, सूर्यास्त आणि सूर्योदयाचे निरीक्षण करणे इ.

मुख्य शब्द:

कबूल करणे, विचारणे, लक्ष देणे, विनम्र, कर्तव्यदक्ष, अनुसरण करणे, देणे, ऐकणे, समजणे इ. ज्यामध्ये विद्यार्थ्यांचा समावेश हा प्रतिसाद स्वीकार/प्राप्त करण्यावर ठेवलेला आहे

२) सक्रिय सहभाग घेणे:

अध्ययन ते केवळ उत्तेजनाविषयी जागरूक नसतात, तर त्यावर प्रतिक्रिया आणि प्रतिसाद देतात. अध्ययनाचे परिणाम प्रतिसादात उपयोजन, प्रतिसाद देण्याची इच्छा किंवा प्रतिसाद (प्रेरणा) समाधानी यावर जोर देऊ शकतात.

उदाहरणे:

वर्ग किंवा गट चर्चेत भाग घेणे, एखाद्या विशिष्ट विषयावर सादरीकरण देणे, नवीन आदर्श किंवा संकल्पनांवर प्रश्न विचारणे त्यांना पूर्णपणे समजून घेण्यासाठी, सुरक्षा नियम जाणून घेणे आणि त्यांचा सराव करणे इ.

मुख्य शब्द:

उत्तरे, सहाय्य, मदत, पालन, अनुरूप, चर्चा, अभिवादन, मदत, लेबल, सादर करणे, भेटवस्तू, सांगणे.

३) मूल्य निश्चिती करणे.

लोक त्या विशिष्ट वस्तूच्या महत्त्वानुसार एखाद्या विशिष्ट वस्तूला किंवा घटनेला किंवा वर्तनाला मूल्य देतात. हे साध्या स्वीकृतीपासून बांधिलकीच्या सर्वात जटिल स्थितीपर्यंत आहे. सोप्या स्वीकृतीमध्ये नवकल्पना, संघाची कौशल्ये किंवा प्रतिभा सुधारण्याची इच्छा समाविष्ट असते तर अधिक जटिल स्वीकृतीमध्ये संघाच्या सर्वांगीण विकासाची जबाबदारी घेणे समाविष्ट असते. मूल्यनिर्धारण हे निर्दिष्ट मूल्यांच्या संचाच्या अंतर्गतकरणावर अवलंबून असते, तर या मूल्यांचे संकेत शिकणाऱ्याच्या स्पष्ट वर्तनात व्यक्त केले जातात आणि ते अनेकदा ओळखण्यायोग्य असतात.

उदाहरण:

संघातील कौशल्ये सुधारण्यासाठी आणि दीर्घकालीन वचनबद्धता साध्य करण्यासाठी सामाजिक वर्तन वाढविण्यासाठी योजना प्रस्तावित करणे, समस्या सोडवण्याचे कौशल्य प्रदर्शित करणे आणि लोकशाहीची भावना, वैयक्तिक आणि सांस्कृतिक फरकांबद्दल संवेदनशीलता इ.

मुख्य शब्द:

प्रशंसा, कदर, खजिना, प्रात्यक्षिक, आरंभ, आमंत्रित, सामील, समर्थन, प्रस्ताव, आदर, शेअर.

४) आयोजन/संघटन करणे:

विविध माहिती, मूल्ये संघटन करणे, एकत्र ठेवणे, नवीन कल्पना आणि तत्त्वज्ञान आणि एक अद्वितीय मूल्य प्रणाली तयार करण्यासाठी विद्यमान विश्वास प्रणालीशी संबंधित संकल्पना आणि कल्पना. मूलतः, ही एक मूल्य दुसर्या मूल्यावर प्राधान्य देण्याची आणि एक अद्वितीय

मूल्य प्रणाली तयार करण्याची क्षमता आहे. मूल्यांची तुलना, संबंध आणि संश्लेषण यावर भर दिला जातो.

उदाहरण:

पूर्वनिश्चित केलेली व्यावसायिक नैतिक मानके स्वीकारणे, खेळ खेळण्यापेक्षा अभ्यासात अधिक वेळ घालवणे, काम आणि कुटुंब यांच्यातील संतुलनाचे महत्त्व ओळखणे, इच्छित उद्दिष्टे पूर्ण करण्यासाठी वेळेचा प्रभावीपणे उपयोग करणे इ.

मुख्य शब्द:

तुलना, संबंध, संश्लेषण.

५) वैशिष्ट्यपूर्ण: ते वर ठाम, प्रभावी कार्यशैलीची सर्वोच्च पातळी:

जी सर्व मूल्ये आंतरिक करण्याबद्दल आहे, ती मूल्य प्रणाली व्यक्तींच्या वर्तनावर नियंत्रण ठेवते. वर्तन हे सर्वव्यापी, सातत्यपूर्ण, अंदाज करण्यायोग्य आणि शिकणाऱ्याचे सर्वात महत्त्वाचे वैशिष्ट्य आहे. दुसऱ्या शब्दांत, मूल्ये आंतरिक केली जातात आणि नंतर ती व्यक्तींच्या वर्तनाचे मार्गदर्शन आणि नियंत्रण करतात.

उदाहरणे:

कुटुंबासोबत वेळ घालवणे, प्राधान्यक्रम सुधारणे, दिसण्यावर नव्हे तर व्यक्तिमत्त्वावर आधारित मित्र बनवणे, लोक कसे दिसतात यापेक्षा ते काय,कसे आहेत याला महत्त्व देणे, समूह उपक्रमांचे आयोजित करताना सहकार्य करणे इ.

मुख्य शब्द:

कृती, भेदभाव, प्रदर्शित, प्रभाव, सुधारित, कार्यप्रदर्शन, पात्रता, प्रश्न, पुनरावृत्ती, सेवा, निराकरण, पडताळणी.

३.५ डेव्हच्या मनोव्यवहार कार्यशैलीचे वर्गीकरण

मनोव्यवहार/कारक कौशल्ये म्हणजे ती कौशल्ये किंवा क्षमता ज्यांना भौतिक घटकाची आवश्यकता असते. सामाजिक कौशल्ये विकसित करण्यासाठी बौद्धिक किंवा मानसिक कौशल्ये किंवा व्यक्तींची बोलण्याची आणि निरीक्षण करण्याची क्षमता वापरण्याऐवजी, या अशा गोष्टी आहेत ज्या शारीरिकरित्या केल्या जातात. या कौशल्यांसाठी निपुणता, लवचिकता किंवा सामर्थ्य आणि स्व नियंत्रण आवश्यक आहे.

कारक कार्यशैली समजून घेण्यासाठी, आर.एच. दवे यांनी विकसित केलेले कारक वर्गीकरण खाली स्पष्ट केले आहे. कारक कार्यशैली चे हे परिणाम रवींद्रकुमार दवे यांनी १९७५ मध्ये अंतिम केले होते, त्यांनी असा युक्तिवाद केला की, विद्यार्थ्यांनी प्रथम कौशल्यांचे निरीक्षण केले पाहिजे, त्यांचे अनुकरण केले पाहिजे आणि नंतर प्रभुत्व संपादन/मिळविण्यापूर्वी स्मरणशक्तीतून त्यांची पुनरावृत्ती केली पाहिजे.

आकृती ५: डेव्हच्या मनोव्यवहार कार्यशैलीचे वर्गीकरण (१९७५)

नैसर्गिकीकरण

अभिव्यक्ती

अचूकता

समुपदेशन

अनुकरण

१) अनुकरण:

नावाप्रमाणेच याचा अर्थ फक्त एखाद्याचे निरीक्षण करणे आणि त्याची नक्कल करणे किंवा त्यांच्या वर्तनाचा नमुना तयार करणे. अनुकरणाद्वारे कामगिरी कमी दर्जाची असू शकते.

उदाहरण:

कलाकृतीची नलक्क करणे, अक्षरे कशी लिहिली जातात याचीन क्कल करणे, इ.

मुख्य शब्द:

नक्कल, पाठपुरावा, पुनरावृत्ती, प्रतिकृती, पुनरुत्पादन,ताण..

२) मॅनिपुलेशन:

एखादी विशिष्ट कृती किंवा कौशल्य किंवा कार्य करण्यासाठी सूचना आणि सरावाद्वारे मार्गदर्शन केले जाते.

उदाहरण:

त्याबद्दल वाचून किंवा निरीक्षण केल्यानंतर स्वत:चे मॉडेल/प्रतिमान तयार करणे, दिलेल्या सूचनांनुसार मार्गाचे अनुसरण करणे इ. दुस-या शब्दात सांगायचे तर, स्मृतीद्वारे किंवा सूचनांचे अनुसरण करून काही क्रिया करण्यास सक्षम आहे.

मुख्य शब्द:

कार्य करा, तयार करा, कार्यान्वित करा, कार्य करा.

३) अचूकता:

मूळ स्त्रोताच्या उपस्थिती शिवाय, सादर केलेल्या कौशल्यामध्ये अचूकता, प्रमाण आणि अचूकता अस्तित्त्वात आहे. परिष्कृत करणे, अधिक अचूक आणि अचूक बनणे.

उदाहरण:

अचूकता मिळविण्यासाठी किंवा 'ते अगदी बरोबर आहे' या बिंदूपर्यंत काम करणे आणि पुन्हा काम करणे, कौशल्ये आणि कार्य करणे.कोणत्याही मदतीशिवाय. येथे, एखादे कौशल्य सादर करणे हे उच्च दर्जाच्या अचूकतेसह आहे.

मुख्य शब्द: सादर, प्रात्यक्षिक, प्रभुत्व, पूर्णतावाद.

४) अभिव्यक्ती:

दोन किंवा अधिक कौशल्ये एकत्रित, अनुक्रमित आणि सातत्याने सादर केली जातात. क्रियांच्या मालिकेचे समन्वय साधणे, सुसंवाद आणि अंतर्गत सुसंगतता प्राप्त करणे.

उदाहरण:

संगीत, नाटक, रंग, ध्वनी इत्यादींचा समावेश असलेला व्हिडिओ तयार करणे. नवीन आवश्यकता पूर्ण करण्यासाठी कौशल्ये किंवा उपक्रमांची मालिका एकत्र करणे.

मुख्य शब्द:

जुळवून घेणे, रचना करणे, एकत्र करणे, तयार करणे, सानुकूलित करणे, सुधारणे, तयार करणे.

५) नैसर्गिकीकरण:

जेव्हा ,दोन किंवा अधिक कौशल्ये एकत्रित, अनुक्रमित आणि सातत्याने आणि सहजतेने सादर केली जातात. थोड्याशा शारीरिक किंवा मानसिक परिश्रमासह कार्य सादरीकरण स्वयंचलित आहे. उच्च पातळीची कामगिरी नैसर्गिक बनते, त्याबद्दल जास्त विचार न करणे.

उदाहरणे:

मायकेल जॉर्डन बास्केटबॉल खेळणे, नॅन्सी लोपेझ गोल्फ बॉल मारणे, इ. उच्च-स्तरीय कामगिरीमध्ये प्रभुत्व मिळवणे जोपर्यंत ते द्वितीय-स्वभाव किंवा नैसर्गिक होत नाही, त्याबद्दल जास्त विचार न करता.

मुख्य शब्द:

नैसर्गिकरित्या , तयार करा, संरचना करा, विकसित करा, शोध लावा, व्यवस्थापित करा .इ.

३.६ प्रश्न

१) ध्येय आणि उद्दिष्टे या शब्दाद्वारे तुम्हाला काय समजते ?

२) ध्येय आणि उद्दिष्टांवर परिणाम करणारे विविध घटक सांगा

३) ध्येय आणि उद्दिष्टे महत्त्वाचे का आहेत ?

४) ध्येय आणि उद्दिष्टे यांच्यात फरक करा.

५) वर्गीकरण आणि कार्यशैली परिभाषित करा

६) बौद्धिक कार्यशैली काय आहे ? ब्लूमचे बौद्धिक कार्यशैलीचे सुधारित वर्गीकरण स्पष्ट करा.

७) क्राथवॉहल (Krathwohl) आणि माफियाचे (Masia's) प्रभावशाली वर्गीकरण स्पष्ट करा.

८) डेव्हच्या मनोव्यवहार कार्यशैलीचे (सायकोमोटर) विस्तृत वर्गीकरणावर करा.

३.७ संदर्भ

- ॲडम्स, एन.ई. (२०१५). बौद्धिक अध्ययन उद्दिष्टां ब्लूमचे वर्गीकरण. जर्नल ऑफ द मेडिकल लायब्ररी असोसिएशन : JMLA, १०३ ३, १५२-३ .
- अँडरसन, एल. डब्ल्यू., आणि क्राथवॉहल, डी. (२००१). शिकणे, शिकवणे आणि मूल्यांकन करणे यासाठी वर्गीकरण: शैक्षणिक उद्दिष्टांच्या ब्लूमच्या वर्गीकरणाची पुनरावृत्ती .
- आर्मस्ट्रॉंग, पी. (२०१०). ब्लूमचे वर्गीकरण. वेंडरबिल्ट युनिव्हर्सिटी सेंटर फॉर टीचिंग. https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/blooms-taxonomy/ वरून [आजची तारीख] पुनर्प्राप्त.
- ब्लूम, बी.एस. (१९५६). शैक्षणिक उद्दिष्टांचे वर्गीकरण: शैक्षणिक उद्दिष्टांचे वर्गीकरण. हँडबुक १; संज्ञानात्मक डोमेन.

*****

४

अध्ययन अनुभव आणि निष्पत्ती (परिणाम)

घटक रचना

४.० उद्दिष्टे

४.१ परिचय

४.२ अध्ययन अनुभव: अर्थ, प्रकार, मूल्य आधारित अध्ययन अनुभवांचे महत्त्व

४.३ अध्ययन निष्पत्ती: अर्थ, महत्त्व

४.४ उद्दिष्टे, स्पष्टीकरणे, अध्ययन अनुभव आणि मूल्यमापन यांच्यातील संबंध

४.४ सारांश

४.५ संदर्भ

४.० उद्दिष्टे

या प्रकरणाच्या शेवटी, विद्यार्थी सक्षम असेल:

- अध्ययन अनुभव या संकल्पनेचे वर्णन करण्यास,
- मूल्य-आधारित अध्ययन अनुभवांचे महत्त्व वर्णन करण्यास,
- अध्ययन निष्पत्ती, या संकल्पनेचे वर्णन करण्यास,
- चाचणी, मूल्यांकन आणि मूल्यमापन यामध्ये फरक करण्यास,
- उद्दिष्टे, स्पष्टीकरणे, अध्ययन अनुभव आणि मूल्यमापन यांच्यातील संबंध स्पष्ट करण्यास,

४.१ परिचय

"अध्ययन" तेव्हाच होते, जेव्हा व्यक्तीला / विद्यार्थ्याला अनुभव असतो, म्हणजेच, जेव्हा विद्यार्थी "प्रतिक्रिया" देतो, आणी तो, ज्या "परिस्थितीला प्रतिसाद" देतो, तेव्हा, त्यामध्धे तो "स्वतःला शोधतो". म्हणजे, तो विद्यार्थ्या विचार, भावना आणि कृती करून "अध्ययन" करतो/ शिकतो. "अध्ययन निष्पत्ती" विद्यार्थीच्या "सक्रिय" सहभागाद्वाराच, शिक्षकांनी वर्गात निर्माण केलेल्या "चैतक परिस्थिती" पर्यंत पोहोचतात. म्हणजे पाहणे, ऐकणे, चाखणे, वास घेणे आणि स्पर्श करणे, या अनुभवांनुसार विद्याथ्याची "प्रतिक्रिया" देणे, म्हणजेच "अनुभव" होय, सर्व अनुभव हे "अध्ययन अनुभव" आहेत. "परिस्थिती आणि विद्यार्थ्यी" यांच्यातील परस्परसंवादाने "अध्ययन" घडते. कोणत्याही अनुभवांच्या अनुपस्थितीत "अध्ययन" होणारच नाही.

४.२ अध्ययन अनुभव : अर्थ, प्रकार, मूल्यावर आधारित शिक्षण अनुभवांचे महत्त्व

अध्ययन अनुभवांचा अर्थ:

"अनुभव" म्हणजे, फक्त पाहणे, ऐकणे, स्पर्शणे, चाखणे, वास घेणे इ. व्यक्ती, त्या अनुभवांवर "प्रतिक्रिया" देते आणि" अध्ययन" घडते. आपण शिकतो. कारण, आपल्या सोबत ज्या गोष्टी घडतात आणि आपण त्या बदल्यात काहीतरी करतो. अनुभवातूनच आपण शिकतो. कोणत्याही अनुभवांअभावी "अध्ययन" होणार नाही. "अधयन अनुभव" हा शब्द बहुधा टाटोलॉजी आहे. सर्व अनुभव हे "अध्ययन अनुभव " आहेत.

"अध्ययन अनुभव" हा केवळ अभ्यासक्रमाचा भाग नाही किंवा तो परिणाम किंवा अध्यापनाचा मुद्दा नाही. ही एक पारंपारिक योजना किंवा फक्त उपक्रम नाही. हा विद्यार्थी आणि शिक्षकाने दिलेली "परिस्थिती" यांचा "संवाद" आहे. यातील प्रत्येक "अध्ययन अनुभव" विद्यार्थ्याच्या वर्तनात बदल घडवून आणतो.

अध्ययन अनुभवांची व्याख्या:

अध्ययन अनुभव म्हणजे, विद्यार्थ्यांच्या वर्तनात इच्छित बदल घडवून आणण्याच्या विशिष्ट उद्देशाने आयोजित केलेले उपक्रम.

अध्ययन अनुभवांची वैशिष्ट्ये:

ही शिक्षकाची जबाबदारी आहे, आपल्या विद्यार्थ्यांना विविध प्रकारच्या सहशालेय उपक्रमांनी युक्त अशी अध्ययन परिस्थिती प्रदान करणे, जेणेकरून त्यांना प्रत्यक्ष / अप्रत्यक्ष अध्ययन अनुभव मिळतील, ज्याचा परिणाम शेवटी अध्ययनावर होत असतो.

१) आपले अध्यापन हे, निर्देशात्मक उद्दिष्टांशी संबंधित असले पाहिजे

२) आपले अध्यापन हे, अर्थपूर्ण असावे. उदा. विद्यार्थ्यांना समजून न घेता फळ्यावर लिहिलेले प्रमेय काढून घेकण्यास सांगीतल्याने अर्थपूर्ण अनुभव मिळणार नाही.

३) आपल्या अध्यापनातून विद्यार्थ्यांच्या मानसिक गरजा भागल्या पाहिजेत. उदा. किशोरवयीन मुलांसाठी गुप्तहेर कथा आणि शाळकरी मुलांसाठी परीकथा उपलब्ध करून दिल्या जाऊ शकतात.

४) आपले अध्यापन विद्यार्थ्यी परिपक्वतेच्या पातळीवर योग्य असावे. उदा. प्राथमिक शाळेतील मुलांना गाय, पोस्टमन यांसारख्या विषयांवर निबंध लिहायला सांगावेत, तर माध्यमिक शाळेतील मुलांना, मी मुख्याध्यापक, देशभक्ती, समुद्रकिनारी एक संध्याकाळ असे निबंध लिहायला सांगावे.

५) आपले अध्यापन हे जीवन परिस्थितीशी संबंधित असावे.

६) आपण अध्यापन अनुभव निवडताना साहित्याची उपलब्धता आणि वेळेचा विचार केला पाहिजे.

७) आपले अध्यापन हे वैविध्यपूर्ण ,आशययुक्त आणि कादंबरीत समृद्धता असावी. उदा. विविध प्राण्यांच्या पचनसंस्थेचा अभ्यास करतांना केवळ एका प्राण्याच्या पचनसंस्थेचा अभ्यासा पेक्षा अधिक प्राण्यांच्या अभ्यासातून समृद्ध अनुभव मिळेल. उदा. पक्ष्यांच्या सवयी आणि त्यांच्या घरट्यांचे निरीक्षण करणार्या विद्यार्थ्याला एका पेक्षा अधिक पक्ष्याच्या सवयी,घरटे पाहणार्याने अधिक समृद्ध अनुभव मिळातअसतो.

अध्ययन अनुभवांचे स्रोत:

१)"घर":

हे अध्ययनाच्या प्रभावशाली केंद्रांपैकी एक आहे. मूल घरी अनेक गोष्टीचे अध्ययन करते . घर, एक अनौपचारिक संस्थाअसून, अनेक अध्ययन अनुभव प्रदान करते, उदा. बसणे, उभे राहणे, चालणे, धावणे, बोलणे, तोंडीअभिप्राय इ. काही मुलांना वाचन आणि खेळासाठी पुरेसे साहित्य मिळते. पालक त्यांच्या स्वतःच्या कृतीद्वारे मुलाच्या वर्तनावर प्रभाव पाडतात.

२) "समाज":

समाजा कडून अनेक" इष्ट आणि अनिष्ट अनुभव "दिले जातात. या सर्व प्रयोगातून अनेक आवडी किंवा गुण विकसित केले जाऊ शकतात, लॉटरी, जुगार ही काही उदाहरणे आहेत ज्यांचा विपरीत परिणाम होऊ शकतो, तर काही अन्य अनुभवांचाही संपूर्ण परिणाम होतो. समाजात समर्पणाच्या भावनेने काम करणारे लोक " इष्ट अध्ययन अनुभव " देतात. आपण, प्रामाणिकपणा किंवा अप्रामाणिकपणा विकसित करू शकतो.

३) "समाज माध्यमे" (मास मीडिया):

ही सुध्दा एक अनौपचारिक संस्था आहेत, रेडिओ, टीव्ही. वृत्तपत्रे, ग्रंथालये समृद्ध आणि वैविध्यपूर्ण साहित्य देऊन व्यक्तींचे जीवन समृद्ध करतात.

४) "खेळाचे मैदान":

खेळाच्या मैदानावर अनेक गुण विकसित होतात. हा आमचा अनुभव आहे. विविध खेळांमधील कौशल्य, सहकार्याची वृत्ती, "नेतृत्व" हा गुण खेळाच्या मैदानावरील उपक्रमांतून विकसित होण्याची शक्यता आहे.

५) "समवयस्क गट":

एक मूल त्याच्या/तिच्या समवयस्कांमध्ये असताना अनेक गोष्टी शिकते. समवयस्क गटामध्ये सहकार्य, प्रामाणिकपणा, मदत, नेतृत्व इत्यादी गुण विकसित होतात.

६) "प्रवास आणि सहल":

ते अध्ययनाचे अनुभव देतात, ज्यामुळे विद्यार्थ्यांना काही चांगले गुण जसे की सहकार्य, मदत इ. विकसित होण्यास मदत होते. ते पुन्हा जमा-खर्चा,हिशोबसाठी (बजेट) तयार

करण्याचे कौशल्य विकसित करण्यास आणि समस्यांना तोंड देण्यास मदत करतात. विद्यार्थी विविध भाषा बोलणाऱ्या विविध प्रकारच्या लोकांच्या संपर्कात येतात.

७) "शाळा":

शाळा हा एक लघु समाज आहे. ही एक औपचारिक संस्था आहे, जी विविध प्रकारचे अध्ययन अनुभव प्रदान करते:

अ) "प्रयोग":

प्रयोगशाळेतील कौशल्यांशी संबंधित अध्ययन अनुभव प्रदान करा.

ब) "शैक्षणिक साहित्य व साधने" ऑडिओ-व्हिज्युअल एड्स:

रेडिओ, फिल्म्स, फिल्म शॉप, एपिडियास्कोप व अन्य अनेक शै साहित्य,साधने अध्यापन समृद्ध करतात आणि विद्यार्थ्यांची आवड विकसित करतात. ते ज्ञान आणि आकलनाची व्याप्ती वाढवतात. पुन्हा, ते अध्ययन अनुभव देतात- ज्यामुळे विद्यार्थ्यांची "आवड विकसित" होते.

क) "सहशालेय अभ्यासक्रम, उपक्रम":

वादविवाद, वक्तृत्व, नाट्यीकरण पद्धतशीर युक्तिवाद, तर्क मांडण्याचे कौशल्य इ प्राप्त करण्यास विद्यार्थ्यांना मदत करतात.

ड) "अध्यापनपध्दती":

चर्चा पद्धत, स्वाध्याय पद्धत, कार्यशाळा, परिसंवाद ,इत्यादी विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानाचे आणि आकलनाचे क्षितिज रुंदावण्यासाठी विविध प्रकारचे अध्ययन अनुभव देतात.

अध्ययन अनुभवांचे प्रकार:

अध्ययन अनुभव प्रकार

अ) प्रत्यक्ष अध्ययन अनुभव   ब) अप्रत्यक्ष अध्ययन अनुभव

अ) प्रत्यक्ष अध्ययन अनुभव:

विविध वस्तू, यंत्र, चिन्ह, साहित्य,साधन, सामग्री इ प्रथम हाताळल्या मुळे प्रत्यक्ष अध्ययन अनुभव तयार होतात. हे अनुभव बोधात्मक शिक्षणापेक्षा जास्त प्रभावी आहेत. ते या अर्थाने की त्यात प्रतीकांसह अनुभव समाविष्ट आहेत. इंद्रियजन्य शिक्षण हे पाहणे, ऐकणे, वास घेणे, चाखणे, स्पर्श करणे, अनुभवणे, हाताळणे इत्यादींवर अवलंबून असलेल्या अनुभवांमधून उद्भवते. त्यांचे वर्णन करण्यासाठी आम्ही प्रतीकात्मक शब्द वापरतो.

प्रत्यक्ष अध्ययन अनुभवांचे गुण:

१) तो प्रत्यक्ष अनुभव आहे.

२) ते सर्वात विश्वासार्ह आहे.

३) ते दीर्घकाळ टिकणारे असतात.

४) ते विविध कौशल्य विकसित करण्याची संधी देतात.

प्रत्यक्ष अध्ययन अनुभवांच्या मर्यादा:

१) प्रत्येक सामग्रीसाठी ते शक्य नाही. उदा. हृदय.

२) सर्वच बाबतीत प्रत्यक्ष अनुभव घेणे खूप वेगळे असते. उदा. भूकंप.

ब) अप्रत्यक्ष अध्ययन अनुभव:

जे अनुभव प्रत्यक्ष अनुभव नसतात ते अप्रत्यक्ष अनुभव बनतात.

१) त्यातून इतरांच्या प्रत्यक्ष अनुभवाचा उपयोग होतो.

२) इतरांच्या अनुभवातून आपण बरेच काही शिकतो.

३) या अनुभवामध्ये वाचन, चित्रे पाहणे, व्याख्याने ऐकणे आणि चर्चा करणे इत्यादी क्रियांचा समावेश होतो.

४) तथापि, आपण हे सतत लक्षात ठेवले पाहिजे की विद्यार्थ्यांची इतरांच्या अनुभवांचा फायदा घेण्याची क्षमता त्याच्या आधीच्या प्रथम हाताच्या आणि प्रत्यक्ष अनुभवाच्या प्रमाणात आणि पर्याप्ततेवर अवलंबून असते.

अप्रत्यक्ष अध्ययन अनुभवांचे गुण:

१) त्याचा उपयोग वर्गातील अध्यापनात सहज करता येतो.

२) विद्यार्थ्यांना योग्य वर्ग नियंत्रणासह निरीक्षण करण्याची संधी दिली जाते.

३) अप्रत्यक्ष अनुभव कमी वेळ आणि ऊर्जा घेणारे आहेत.

४) अभ्यासक्रम वेळेवर पूर्ण करण्यासाठी वेगवेगळ्या अध्यापन साधनांच्या मदतीने नियमित वर्गाच्या कालावधीनुसार अप्रत्यक्ष अनुभव दिले जाऊ शकतात.

५) यात कोणताही धोका नाही कारण केवळ चित्रे, मॉडेल्स आणि तक्ते शिकवण्यासाठी वापरले जातात. उदा. प्रयोगशाळेत प्रयोगश करतांना वायू तयार करणे समाविष्ट आहे, वायू गळती झाल्यास विद्यार्थ्यांचे नुकसान होऊ शकते.

६) ज्या अप्रत्यक्ष अनुभव संकल्पना शिकवण्यासाठी उपयुक्त आहेत. अन्यथा,त्या प्रत्यक्ष अनुभवांच्या मदतीने शिकवल्या जाऊ शकत नाहीत.

७) काही घटना कथन करताना किंवा म्हणी किंवा वाक्प्रचारांचे अर्थ स्पष्ट करताना, मौखिक स्पष्टीकरण आवश्यक आणि प्रभावी आहे.

अध्ययन अनुभवांच्या मर्यादा:

१) हे अप्रत्यक्ष आहेत, त्यामुळे संपूर्ण संकल्पना किंवा घटना समजून घेण्यासाठी मर्यादा असू शकतात.

२) हे अनुभव निसर्गतहा मर्यादित स्वरूपाचे आहेत.

३) हे समजण्यास फारसे प्रभावी नाहीत.

४) हे मंद अध्ययन करणाऱ्यांसाठी योग्य नाही.

५) हे लहान मुलांसाठी प्रभावी नाही.

तुमची प्रगती तपासा:

१) अध्ययन अनुभव म्हणजे, काय ?

२) अध्ययन अनुभवांच्या विविध स्त्रोतांचे वर्णन करा

३) योग्य उदाहरणांसह अध्ययन अनुभवांचे प्रकार वर्णन करा,

४.३ अध्ययन निष्पत्ती / परिणाम

अध्ययन निष्पत्तीचा / परिणामांचा अर्थ आणि महत्त्व:

अध्ययन निष्पत्ती/ परिणाम:

हे विशिष्ट ज्ञान, कौशल्ये किंवा कौशल्याचे वर्णन आहेत, जे विद्यार्थ्यांला प्रशिक्षण, सत्र, सेमिनार, कोर्स किंवा प्रोग्राम यासारख्या शैक्षणिक उपक्रमातून मिळेल.

अध्ययन निष्पत्ती/परिणाम हे मोजता येण्याजोग्या उपलब्धी आहेत, जे अध्ययन पूर्ण झाल्यानंतर विद्यार्थ्यांला समजू शकतील, जे विद्यार्थ्यांना माहितीचे महत्त्व समजण्यास मदत करते आणि त्यांना त्यांच्या शैक्षणिक उपक्रमतील व्यस्ततेमुळे अध्ययन निनिष्पत्तीचे परिणाम काय ? ही अशी विधाने आहेत, जी विद्यार्थ्यांनी मिळवलेल्या महत्त्वपूर्ण आणि आवश्यक शिक्षणाचे वर्णन करतात आणि अभ्यासक्रम किंवा कार्यक्रमाच्या शेवटी ते विश्वसनीयरित्या प्रदर्शित करू शकतात. दुसऱ्या शब्दांत, अध्ययनाची निष्पत्ती/परिणाम हे ओळखतात की विद्यार्थ्यांला अभ्यासक्रमाच्या शेवटी काय कळेल आणि ते करू शकतील किंवा करतील.

स्पष्ट, कृतीयोग्य शिक्षण परिणाम तयार करणे हा संस्थांमध्ये प्रशिक्षण कार्यक्रमांच्या निर्मितीचा एक महत्त्वाचा भाग आहे. हे कार्यक्रम विकसित करताना, व्यवस्थापन आणि प्रशिक्षक दोघांनीही त्यांचा शिकण्याचा मार्ग पूर्ण केल्यानंतर विद्यार्थ्यांना काय समजले पाहिजे याबद्दल स्पष्ट असणे आवश्यक आहे.

अध्ययन निष्पत्ती मूल्यमापन आणि मूल्यमापनातही महत्त्वाची भूमिका बजावतात, ज्यामुळे अध्ययन उपक्रमपूर्ण झाल्यावर विद्यार्थ्यांना काय ज्ञान असावे हे स्पष्ट होते.

विद्यार्थ्यांना माहितीचे वाचन करण्यास सक्षम होण्याऐवजी, विद्यार्थ्यांना त्यांचे नवीन ज्ञान वास्तविक-जागतिक संदर्भात लागू कसे करता येईल यावर एक सुलिखित अध्ययननिष्पत्ती लक्ष केंद्रित करेल.

सर्वात उपयुक्त अध्ययननिष्पत्ती/परिणामा मध्ये एक क्रियापद समाविष्ट आहे, जे निरीक्षण करण्यायोग्य कृतीचे वर्णन करते, विद्यार्थ्यां काय करू शकेल आणि कोणत्या परिस्थितीत ते करू शकेल याचे वर्णन आणि ते कोणत्या कामगिरीच्या पातळीवर पोहोचू शकतील.

अध्ययन निष्पत्ती / परिणाम:

एक परिणाम वर्तनातील बदल सूचित करतो जो निरीक्षण करण्यायोग्य आणि मोजता येण्याजोगा आहे.

अध्ययन निष्पत्तीचे / परिणामांचे विधान लिहिण्याचे निकष:

१) विनिर्देशनाच्या विधानात क्रिया, क्रियापद असावे.

उदा. विद्यार्थी दिलेल्या समस्येच्या टक्केवारीची गणना करतो.

२) वैशिष्ट्यपूर्ण विधान एक "सार्थक उद्दिष्ट दर्शवले पाहिजे".

उदा. ७वी इयत्तेच्या विद्यार्थ्यासाठी विद्यार्थी लॉर्ड कर्झनच्या धोरणावर टीका करतो. (योग्य नाही) विद्यार्थी वेगवेगळ्या प्रकारचे त्रिकोण बनवतो. (योग्य)

३) तपशीलाचे विधान मानवी क्षमतेशी संबंधित असावे. शिक्षकांनी खालील प्रकारचे तपशील विधान तयार करू नये.

उदा. चेहऱ्याची वैशिष्ट्ये बदलण्याची पद्धत विद्यार्थी स्पष्ट करतात. (योग्य नाही)

४) वैशिष्ट्यपूर्ण विधाना मध्ये विषय क्षेत्र (सामग्री) देखील नमूद केले पाहिजे

उदा. विद्यार्थी १८५७ च्या स्वातंत्र्य संग्रामाची कारणे (बदल भाग) स्पष्ट करतो (सामग्रीचा भाग).

५) तपशिलाचे विधान विद्यार्थ्याच्या कर्तृत्वाच्या स्वरूपात असावे.

उदा. विद्यार्थ्यांला भारतातील पर्वत आणि नद्यांची नावे आठवतात

६) तपशिलाचे विधान प्रत्येक विद्यार्थ्याच्या कर्तृत्वाच्या स्वरूपात लिहिले पाहिजे.

उदा. विद्यार्थ्यांना भारतातील पर्वत आणि नद्यांची नावे आठवतात. (अयोग्य) शिष्याला भारतातील पर्वत आणि नद्यांची नावे आठवतात. (योग्य)

७) वैशिष्ट्यपूर्ण विधानामध्ये विकसित किंवा साध्य किंवा सुधारित करण्याची फक्त एक क्षमता असावी.

उदा. विद्यार्थी फुलाचे वेगवेगळे भाग ओळखतो आणि काढतो. (अयोग्य) बाहुली फुलाचे वेगवेगळे भाग ओळखते. (योग्य) बाहुली फुलाचे वेगवेगळे भाग काढते. (योग्य)

अध्ययन निष्पत्तीचे / परिणामांचे महत्त्व:

१) अध्ययन निष्पत्तीचा/ परिणामांचा विद्यार्थ्यांना / शिक्षकांना, योग्य अभ्यासक्रम/कार्यक्रम निवडण्यात मदत करतात.

२) वेळ वाया घालवण्याचा धोका दूर करतात. विद्यार्थ्यांवरील अनावश्यक ताण कमी करा.

३) विद्यार्थ्यांना वर्षाच्या शेवटी काय शिकणार आहेत किंवा काय साध्य करणार आहेत याची स्पष्ट कल्पना देतात.

४) त्या विशिष्ट अभ्यासक्रमातून विद्यार्थ्यांना नेमके काय आणि अधिक महत्त्वाचे म्हणजे काय माहित असले पाहिजे, हे प्रकाशित / स्हायलाइट / स्पष्ट करतात.

५) साध्य करून विद्यार्थी हे दाखवू शकतात की तो/ती अभ्यासक्रमाच्या शिखरावर पोहोचला आहे.

शिक्षकांना- लाभदायक धड्याचे नियोजन करणे सोपे वाटते:

१) शिक्षकांना धड्याचे नियोजन करण्यास मदत करतात .

२) काय आणि किती शिकवायचे याची स्पष्ट कल्पना देतात आणि त्यानुसार नियोजन करतात. शिक्षकांना त्यांचे शिक्षण साहित्य अधिक प्रभावीपणे संरचीत करण्यात मदत करतात

३) शिक्षकांना योग्य अध्यापन धोरण निवडण्यात मदत करतात.

४) शिक्षकांना अतिरिक्त अध्यापन टाळण्यास मदत करतात,शिक्षकांना वेळेची बचत करण्यास मदत करतात.

मूल्यांकन आणि मूल्यमापन लिहिण्यात मदत:

१) अध्ययन निष्पत्ती, स्वाध्यायांचे मूल्यांकन मापन स्पष्ट आणि सोपे करतात.

२) मध्यमार्गी सुधारणा शक्य करतात.

३) विद्यार्थी स्वतःचा अभ्यास करतात आणि चांगल्या तयारीने वर्गात येतात.

मूल्यमापन

४) अध्ययन निष्पत्ती / परिणामकारकता घटकांची मोजण्यात मदत करतात.

५) प्रश्नपत्रिका सेट करताना गुणांचे वाटप करण्यात शिकण्याचे परिणाम महत्त्वाची भूमिका बजावतात.

तुमची प्रगती तपासा:

१) चांगल्या लिखित अध्ययन निष्पत्तीचा भाग स्पष्ट करा.

....

....

....

....

२) अध्ययन निष्पत्ती महत्त्वाची का आहेत?

....

....

....

....

३) अध्ययननिष्पत्ती चांगली लिहिण्यासाठी कोणतेही दोन निकष योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

....

....

....

....

४.४ अध्ययनाची उद्दिष्टे, वैशिष्टता, अनुभव आणि मूल्यमापन यांच्यातील संबंध

"मूल्यमापन" ही विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचे पुरावे गोळा करणे, विश्लेषण करणे आणि त्यांचा अर्थ लावण्याची पद्धतशीर "प्रक्रिया" आहे. यशस्वी अध्यापनासाठी विद्यार्थ्यांचे योग्य मूल्यमापन आवश्यक आहे.मूल्यमापन हे अध्ययन आणि अध्यापन च्या प्रक्रियेला एकत्रित केले जाते.

अध्ययनाची उद्दिष्टे सामान्य किंवा विशिष्ट असू शकतात. सामान्य उद्दिष्टांमध्ये विद्यार्थ्यांच्या वर्तनातील बदलांचे मूल्यांकन करणे, मोजमापाचा निर्देशाच्या उद्दिष्टांशी संबंध ठेवणे इ.

स्पष्टिकरण्यास वर्तणुकीतील बदल सूचित करतात जे निरीक्षण करण्यायोग्य आणि मोजता येण्याजोगे आहेत. उद्दिष्टांच्या आधारे अध्यपनाचे अनुभव नियोजित आणि आयोजित केले जातात. हे कोणत्याही परस्परसंवाद, अभ्यासक्रम, कार्यक्रम किंवा इतर अनुभवाचा संदर्भ देते, ज्यामध्ये अध्ययन होते.

मूल्यमापन, ही विद्यार्थ्यांमध्ये अपेक्षित बदल घडवून आणण्यासाठी अध्ययनाच्या प्रक्रियेच्या प्रत्येक टप्प्यावर अनुभवांच्या परिणामकारकतेची व्याप्ती शोधण्याची एक सतत प्रक्रिया आहे.

शैक्षणिक उद्दिष्टे आणि अभ्यासक्रम यांचा संबंध:

अभ्यासक्रमाच्या शेवटी विद्यार्थी जे ज्ञान, कौशल्ये आणि क्षमताप्राप्त करतात ते अभ्यासक्रम आणि अभ्यासक्रमातील इतर अनुभव एकमेकांशी कसे जुळतात आणि एकमेकांवर किती चांगले बसतात.यावर परिणाम होतो. कोणताही अभ्यासक्रम तीन प्रमुख घटकांमध्ये आयोजित केला जाऊ शकतो:

१) उद्दिष्टे ("कुठे" आम्ही जात आहोत),

२) सामग्री किंवा विषय (तेथे जाण्यासाठी आम्ही "काय" करत आहोत),

३) शिकण्याचे अनुभव ("कसे." आम्ही तिथे पोहोचतो).

अभ्यासक्रमात, काय समाविष्ट करावे आणि जे निवडले आहे ते कसे मांडावे आणि कसे मांडावे, याबद्दल अभ्यासक्रम विकसक आणि शिक्षकांनी नेहमी काळजी घेतली पाहिजे. दुसऱ्या शब्दांत, शिक्षकांनी हे करणे आवश्यक आहे:

१) अपेक्षीत वर्तनात्मक उद्दिष्टे तयार करा, जी अभ्यासक्रम विकास आणि अंमलबजावणी प्रक्रियेसाठी रोड मॅप / दिशादर्शक म्हणून काम करतात.

२) विषय (सामग्री विश्लेषण) हाताळा, आणि नंतर

३) शिकण्याच्या अनुभवांना सामोरे जा.

अभ्यासक्रमाचा दृष्टीकोन किंवा विकास प्रतिमान वापरलेले असले तरी, अभ्यासक्रम विकसक आणि शिक्षक या तीन घटकांकडे दुर्लक्ष करू शकत नाहीत. अभ्यासक्रम विकसकांनी केवळ कोणती सामग्री आणि शिकण्याचा अनुभव समाविष्ट करायचा हे ठरवले पाहिजे असे नाही तर, आणि त्याहूनही महत्त्वाचे म्हणजे, उद्दिष्टे आणि सामग्री तसेच उद्दिष्टांचे शिक्षण अनुभवांचे संबंध.

शैक्षणिक उद्दिष्टे आणि शिक्षण सामग्रीचा संबंध:

उद्दिष्टे सहसा अपेक्षित परिणामांच्या संदर्भात सांगितले जातात. उदाहरणार्थ, शालेय-विज्ञान शिक्षक, जैविक विज्ञान अभ्यासक्रमात समाविष्ट करायच्या विषयांची कालक्रमानुसार यादी विकसित करू शकतो: मानवी जीवांची कार्ये, वनस्पती आणि प्राणी संसाधनांचा वापर, उत्क्रांती आणि विकास इ. या प्रकारची यादी दर्शवते. विज्ञान शिक्षकाच्या अध्यापनाचा इरादा,उद्दिष्ट काय ? आहे, परंतु अध्यापनाचे अपेक्षित परिणाम काय ? असतील ते नाही.

सामग्रीची रूपरेषा शिक्षकांसाठी नियोजन आणि मार्गदर्शक सूचनांसाठी उपयुक्त आहे, परंतु वर्तनात्मक उद्दिष्टांच्या विधानासाठी ती अपुरी आहे. अध्यापनात उपयुक्त होण्यासाठी, वर्तनात्मक उद्दिष्टे सामग्रीशी (शिकण्याचे साहित्य) जोडलेली असणे आवश्यक आहे.

शिकण्यासाठी उद्दिष्टे सांगण्याचे खरे योगदान म्हणजे विद्यार्थी शिकत असलेल्या सामग्री किंवा विषयाद्वारे प्रत्येक उद्दिष्ट कसे साध्य करता येईल याचा विचार करणे.

१) वर्तनाचा पहिला प्रकार म्हणजे, महत्त्वाची तथ्ये आणि तत्त्वांची समज विकसित करणे;

२) वर्तनाचा दुसरा प्रकार म्हणजे, माहितीच्या भरवशाच्या स्त्रोतांशी परिचित होणे;

३) वर्तनाचा तिसरा प्रकार म्हणजे, माहितीला अर्थ लावण्याची क्षमता विकसित करणे;

४) वर्तनाचा चौथा प्रकार म्हणजे, त्या विशिष्ट विषयात शिकवलेली तत्त्वे जीवनातील ठोस आणि वास्तविक समस्यांवर लागू करण्याची क्षमता विकसित करणे;

५) वर्तनाचा पाचवा प्रकार म्हणजे,अभ्यासाच्या निकालांचा अभ्यास करण्याची आणि अहवाल देण्याची क्षमता विकसित करणे;

६) वर्तनाचा सहावा प्रकार म्हणजे, व्यापक आणि परिपक्व रूची/आवड विकसित करणे कारण ते विषयाशी संबंधित आहेत, आणि

७) वर्तनाचा सातव्या प्रकार म्हणजे, सामाजिक वर्तवणूक दृष्टिकोन विकसित करणे.

निर्देशात्मक उद्दिष्टे (अध्ययन स्पष्टीकरणे):

वर्गाच्या सत्रादरम्यान, शिक्षणाचे उद्दिष्ट हे शिक्षकाचे मोजता येण्याजोग्या पायरीचे विशिष्ट विधान आहे. जे ते साध्य करेल जे शिक्षणाच्या ध्येयाकडे नेईल. शिक्षणविषयक उद्दिष्टे अभ्यासक्रमाच्या निकषांमध्ये निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे शिक्षक ज्याद्वारे त्याचे नमूद मिशन अंमलात आणतील ते साधन प्राप्त करतात. मोजता येण्याजोगे निर्देशात्मक उद्दिष्टे गुणवत्ता, प्रमाण किंवा वेळेनुसार किमान स्वीकार्य कामगिरी निर्दिष्ट करतात. ही उद्दिष्टे संस्थेद्वारे तिच्या मूलभूत शैक्षणिक ध्येयाची पूर्तता करण्यासाठी प्रगतीचे मूल्यमापन करण्यासाठी वापरली जातात आणि प्रत्येक संस्थेचे जटिल स्वरूप किंवा विशेष लक्ष समाविष्ट करण्यासाठी योग्य म्हणून विस्तारित केले जाऊ शकते.

उपदेशात्मक उद्दिष्ट आणि योग्यता यांच्यातील मुख्य फरक आहे:

१) निर्देशात्मक उद्दिष्टे हे निर्दिष्ट करतात की संस्था तिचे शिक्षण उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी काय करू इच्छिते.

२) दुसरीकडे, कौशल्ये स्पष्टपणे परिभाषित करतात की कार्यबल-संबंधित गरजेसाठी विद्यार्थी शिक्षणाचे प्रदर्शन करण्यासाठी काय करेल.

अध्ययन अनुभवांशी उद्दिष्टांचा संबंध:

"अध्ययन अनुभव" हा शब्द अभ्यासक्रम ज्या सामग्रीशी संबंधित आहे किंवा शिक्षकाने केलेल्या उपक्रमांसारखा नाही. विद्यार्थ्याच्या सक्रिय वर्तनातून अध्ययन घडते. अध्ययनाचा अनुभव विद्यार्थ्यां आणि वातावरणातील बाह्य परिस्थिती यांच्यातील परस्परसंवादाचा संदर्भ देतो ज्यावर तो/ती प्रतिक्रिया देऊ शकतो.

आकलन आणि मूल्यमापनाशी अध्ययन अनुभवांचा संबंध:

मोजता, येण्याजोगे आणि निरीक्षण करण्यायोग्य अध्ययन निष्पत्तीचा / परिणामाचा (निर्देशात्मक उद्दिष्टे) थेट प्रश्नांशी संबंध जोडलेले आहेत , अध्ययननिष्पत्ती मोजण्यासाठी , परिमाण करण्यासाठी; चाचणीच्या विविध मूल्यांकन तंत्रांद्वारे (तोंडी-लिखित-कार्यप्रदर्शन चाचण्या), विद्यार्थी सादरीकरणे आणि स्वाध्याय विचारात घेतात.

तुमची प्रगती तपासा:

१) उद्दिष्टे, स्पष्टीकरणे, अध्ययन अनुभव आणि मूल्यमापन यांच्यातील संबंधांचे वर्णन करा.

....

....

....

....

२) उद्दिष्टे आणि मूल्यमापन आणि अध्ययन अनुभव यांच्यातील संबंधांचे वर्णन करा.

....

....

....

....

३) उपदेशात्मक उद्दिष्टांचे महत्त्व सांगा.

....

....

....

....

४.५ सारांश

अध्ययन निष्पत्तीच्या/ परिणामांवर लक्ष केंद्रित करण्याचा उद्देश विद्यार्थी आणि शिक्षक दोघांसाठी अध्ययन अधिक अर्थपूर्ण आणि प्रभावी बनवणे हा आहे. विद्यार्थ्यांसाठी

अध्ययन अधिक अर्थपूर्ण बनवण्यासाठी त्यांना हे समजणे आवश्यक आहे की विद्यार्थ्यांना त्यांच्या, ज्ञानाने काय करता आले पाहिजे, यावर आधारित अध्ययन अनुभव विकसित करून शिक्षण त्यांना त्यांचे जीवन समृद्ध करण्यास सक्षम करू शकते.

४.५ संदर्भ

- दांडेकर डब्ल्यू.एन. (१९७१), शाळांमध्ये मूल्यांकन, श्री विद्या प्रकाशन प्रकाशक, पूना.
- गुप्ता रैनू (२०१७) मापन, मूल्यमापन आणि शिक्षणासाठी मूल्यांकन. शिप्रा पब्लिकेशन्स, दिल्ली.
- Gronlund, N.E., (१९८१) अध्यापनातील मापन आणि मूल्यमापन, मॅकमिलन कंपनी, न्यूयॉर्क.
- Gronlund, N.E., and Linn Robert (२००३) Measurement and Evaluation Assessment in Teaching, (८th Ed.) Pearson Education Pvt. लि., दिल्ली
- पटेल रामभाई एन., पांडे मीना (२०१४), शैक्षणिक मूल्यमापन, हिमालय प्रकाशन भवन, दिल्ली,

*****

५

'शैक्षणिक मूल्यमापन' मधील प्रात्याक्षिक कार्य

घटक रचना

५.० उद्दिष्टे

५.१ परिचय

५.२ मूल्यमापन पद्धती

५.३ प्रात्याक्षिक कार्य

५.४ प्रात्याक्षिक मूल्यमापन

५.५ प्रात्याक्षिक मूल्यमापनाची आवश्यकता

५.६ प्रात्याक्षिक मूल्यमापनाचे गुण

५.७ प्रात्याक्षिक मूल्यमापनाच्या मर्यादा

५.८ प्रात्यक्षिक चाचणीसाठी सूचना

५.९ मूल्यमापन पद्धती

५.१० प्रात्याक्षिक क्रियाकलापांमध्ये खालील गोष्टींचा समावेश असू शकतो

५.११ सारांश

५.१२ प्रश्न

५.१३ संदर्भ

५.० उद्दिष्टे

हे घटक वाचल्यानंतर तुम्ही हे करू शकाल:

- प्रात्याक्षिक मूल्यमापनाचा अर्थ सांगुन, प्रात्याक्षिक कार्यावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करू शकतील.
- प्रात्यक्षिक परीक्षेचे फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करू शकतील.
- प्रात्यक्षिक परीक्षेचे मूल्यांकन करण्याच्या पद्धतींची यादी करू शकतील.
- मूल्यमापनमध्ये प्रात्याक्षिक कार्य करू शकतील.
- शैक्षणिक मूल्यमापन करू शकतील.

५.१ परिचय

मूल्यमापन हा एक व्यापक शब्द आहे आणि अध्यापनात खूप महत्त्वाची भूमिका बजावते.

शिकण्याची प्रक्रिया, विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणाचे मूल्यमापन, विद्यार्थ्यांची कामगिरी मोजण्यासाठी तंत्रांची संख्या, इतर मूल्यांकन तंत्रांच्या संग्रहापेक्षा जास्त आहे.

माध्यमिक शिक्षण आयोगाने निरीक्षण नोंदवले, ”तरीही परीक्षा आणि विशेषतः बाह्य परीक्षांना योग्य स्थान आहे.

शिक्षणाचा कोणत्याही योजनावर बाह्य परीक्षांचा संयुक्त प्रभाव असतो. विद्यार्थी आणि शिक्षक दोघांवरही एक सु-परिभाषित ध्येय प्रदान करून आणि मूल्यमापनाचे वस्तुनिष्ठ मानक. मूल्यमापन म्हणजे वाढ आणि बदल तपासणे शिकण्याच्या अनुभवांचा परिणाम म्हणून विद्यार्थी. मूल्यमापन करणे म्हणजे एखाद्या गोष्टीचे कार्य किंवा मूल्य वैशिष्ट्यीकृत कराता एक पद्धत आहे स्थापित उद्दिष्टे किंवा ध्येय किती प्रमाणात आहेत हे निर्धारित करणे साध्य केले. ही एक "परिणामांचे आच्छादन म्हणून एक प्रक्रिया आहे. अपेक्षित किंवा सांगितलेल्या पार्श्वभूमीवर शैक्षणिक अनुभव उद्दिष्टे". हे चाचण्या आणि परीक्षांच्या निकालापुरते मर्यादित नाही शिक्षकांचा अंदाजात विद्यार्थ्यांचा स्वतःचा अंदाज समाविष्ट असतो.

५.२ मूल्यमापन पद्धती

मूल्यमापनात परिमाणवाचक किंवा गुणात्मक डेटाचा वापर केला जाऊ शकतो आणि अनेकदा त्यात समावेश होतो दोन्ही .दोन्ही पद्धती मूल्यमापनासाठी महत्त्वाची माहिती प्रदान करतात. या पद्धती क्वचितच एकट्या वापरल्या जातात; एकत्रित, ते सामान्यतः प्रदान करतात प्रकल्पाचे सर्वोत्तम विहंगावलोकन.

मूल्यांकनाचे प्रकार:

१. परिमाणवाचक

अ) लिखित नामांकन

ब) तोंडी प्रक्षेपण

क) प्रात्याक्षिक

२. गुणात्मक माहिती

अ) निरीक्षण

ब) स्व शैक्षणिक मूल्यमापन

परिमाणात्मक पद्धती:

"किती?", "कोण सामील होते?", "काय होते" परिणाम?, आणि "किती खर्च आला?" अशा प्रश्नांची उत्तरे या पद्धतीवर मोजली जाऊ शकतात. परिमाणवाचक डेटा सर्वेक्षण किंवा प्रश्नावली, प्रीटेस्ट्सद्वारे गोळा केला जाऊ शकतो. आणि विद्यमान दस्तऐवज आणि डेटाबेसचे पोस्ट टेस्ट, निरीक्षण किंवा पुनरावलोकन किंवा क्लिनिकल डेटा गोळा करून सर्वेक्षणे स्वत: किंवा मुलाखतकार-प्रशासित आणि समोरासमोर आयोजित केली जाऊ शकतात. टेलिफोनद्वारे, मेलद्वारे किंवा ऑनलाइन. परिमाणवाचक डेटाचे विश्लेषण मूलभूत वर्णनात्मक आकडेवारीपासून जटिल विश्लेषणपर्यंत सांख्यिकीय विश्लेषणाचा समावेश आहे.

परिमाणात्मक डेटा अंमलबजावणीची खोली आणि रुंदी मोजतो (उदा., सहभागी झालेल्या लोकांची संख्या, ज्यांनी कार्यक्रम पूर्ण केला त्यांची संख्या).

विश्लेषण करण्यापूर्वी आणि नंतर गोळा केलेला परिमाणात्मक डेटा परिणाम दर्शवू शकतो.

मूल्यमापन उद्देशांसाठी परिमाणवाचक डेटाच्या सामर्थ्यांमध्ये सामान्यीकरण क्षमता (नमुना लोकसंख्येचे प्रतिनिधित्व करत असल्यास), सुलभता विश्लेषण, आणि त्यांची सुसंगतता आणि अचूकता (विश्वसनीयपणे गोळा केल्यास) यांचा समावेश होतो.

गुणात्मक पद्धती:

गुणात्मक डेटा "कोण जबाबदार होते?" आणि काय घडले?' केव्हा घडते? यासारख्या प्रश्नांची उत्तरे देतो.

गुणात्मक डेटा थेट किंवा सहभागी निरीक्षणाद्वारे गोळा केला जातो, मुलाखती, फोकस गट, केस स्टडी, लिखित कागदपत्रांमधून, निबंध, परिस्थिती, प्रकल्प, कलाकृती, वैयक्तिक अनुभव, आत्मनिरीक्षण, दृष्य मजकूर, पोर्टफोलिओ, थेट निरीक्षण, भूमिका आणि प्ले किंवा सिम्युलेशन याद्वारे जमा केला जातो.

गुणात्मक डेटाच्या विश्लेषणामध्ये परीक्षण, तुलना आणि समावेश होतो. विरोधाभासी, आणि नमुन्यांची व्याख्या, विश्लेषणात कदाचित समाविष्ट असेल. थीमची ओळख, कोडिंग, समान डेटा क्लस्टर करणे आणि डेटा कमी करणे अर्थपूर्ण आणि महत्त्वाच्या मुद्द्यांसाठी, जसे की ग्राउंडेड थिअरी-बिल्डिंगमध्ये किंवा गुणात्मक विश्लेषणासाठी इतर दृष्टिकोन. निरीक्षणे स्पष्ट करण्यात मदत करू शकतात.

वर्तन तसेच सामाजिक संदर्भ आणि अर्थ कारण मूल्यांकनकर्ता प्रत्यक्षात काय घडत आहे ते पाहतो. निरीक्षणांमध्ये सहभागी किंवा कार्यक्रम पाहणे, व्हिडिओ टेप करणे समाविष्ट असू शकते.

मुलाखती सकल व्यक्तींसोबत किंवा त्यांच्या गटांसह आयोजित केल्या जाऊ शकतात. विशेषत: जटिल समस्या शोधण्यासाठी उपयुक्त आहेत. मुलाखती संरचित आणि नियंत्रित परिस्थितीत आयोजित केले जाऊ शकतात. पद्धत टेप-रेकॉर्डिंग मुलाखती उपयुक्त ठरू शकतात. परवानग्या, थीम किंवा सामग्रीचे विश्लेषण सुलभ करण्यासाठी. काही मुलाखतींवर विशिष्ट फोकस असतो, जसे की एखादी गंभीर घटना वैयक्तिक आठवते आणि तपशीलवार वर्णन करते. मुलाखतीचा आणखी एक प्रकार एखाद्या व्यक्तीच्या धारणा आणि प्रेरणांवर लक्ष केंद्रित करते.

१. सामान्यीकरणाचा अभाव,

२. वेळखाऊ डेटा संकलन,

३. डेटा संकलनाचे खर्चिक स्वरूप,

४. डेटा विश्लेषण आणि अर्थ लावण्याची अडचण आणि जटिलता

परिमाणात्मक तंत्रांचे फायदे:

- ते अधिक अचूक, वस्तुनिष्ठ आणि निर्णायक परिणाम देण्यास मदत करतात.
- ते तुम्हाला तुमच्या प्रकल्पाची प्रगती मोजण्यासाठी आणि मूल्यांकन करण्यात मदत करू शकतात. तुम्ही तुमच्या लॉग फ्रेममध्ये नमूद केलेल्या निर्देशकांची पूर्तता केली आहे की नाही.
- ते प्रकल्पाच्या सुरुवातीला बेसलाइन डेटा स्थापित करण्यासाठी उपयुक्त आहेत (उदा. वर्षाच्या शेवटी गणित परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या १२ ते १६ वयोगटातील विद्यार्थ्यांचे प्रमाण)
- ते तुम्हाला तुमच्या निष्कर्षांच्या आधारे सामान्यीकरण करण्यास सक्षम करू शकतात. सह सांख्यिकीयदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण नमुना आकार, परिणाम कधीकधी अगदी (संपूर्ण लक्ष्य गटासाठी सामान्यीकृत) असू शकतात.
- ते तुम्हाला तुलना आणि सहसंबंध काढण्यासाठी मदत करतात. (उदा १४ वयोगटातील मुलींची विज्ञान परीक्षा उत्तीर्ण होण्याचे प्रमाण मुलांपेक्षा कमी आहे समान वय आणि, तसे असल्यास, यामधील फरकांशी हे जोडले जाऊ शकते.) शालेय अभ्यासक्रम त्यानंतर मुले आणि मुली?
- ते विशेषतः महत्वाचे आहेत जेथे अचूकतेची आवश्यकता आहे, ठोस उत्तरे (उदा. सुधारित साक्षरता दर, वाढलेली वार्षिक उत्पन्न, लसीकरण केलेल्या लोकसंख्येची टक्केवारी)
- देणगीदारांद्वारे त्यांचे विशेष कौतुक केले जाऊ शकते जे यशाच्या प्रदर्शनावर प्रीमियम.
- ते हार्ड आणि सॉफ्ट डेटासह वापरले जाऊ शकतात
- ते अर्थपूर्ण सारण्या, आलेख, मध्ये डेटा दृश्यमानपणे प्रदर्शित करण्यासाठी वापरले जाऊ शकतात. पाई-चार्ट आणि इतर स्वरूप. पासून खालील उदाहरण पहा विकास उपक्रम.

परिमाणात्मक तंत्रांचे तोटे:

- परिमाणवाचक तंत्रांमुळे दिशाभूल करणारे परिणाम होऊ शकतात त्यांचा चुकीचा वापर करा. जर, उदाहरणार्थ, तुम्ही मुलांची संख्या मोजता उत्तीर्ण होणाऱ्यांच्या टक्केवारीपेक्षा किंवा तुम्ही जर परीक्षेला बसलात.
- फक्त गेल्या तीन महिन्यांवर लक्ष केंद्रित करा जेव्हा उत्पन्न जास्त होते आणि २१ महिन्यांपूर्वी जेथे उत्पादन अत्यंत कमी होते त्याकडे दुर्लक्ष करा.
- ते भावना कॅप्चर करण्यात चांगले नाहीत

- ते चुकीचे वर्णन किंवा चुकीचा अर्थ लावण्यासाठी खुले असू शकतात. आलेख वापरलेल्या व्हेरिएबल्सवर अवलंबून तीक्ष्ण किंवा हळू वाढ सुचवू शकते X आणि Y अक्षांमध्ये
- त्यांना काही कौशल्य संच किंवा अंकांची पातळी आवश्यक असेल तर प्रभावीपणे आणि अचूकपणे रेखाटणे
- ते अति-सामान्यीकरण होऊ शकतात: उदाहरणार्थ तुम्ही दावे केल्यास जेव्हा तुमचे निष्कर्ष संपूर्ण देशाला लागू होतात तेव्हा ते फक्त दोन शहरे किंवा प्रदेशांचा नमुना

अचिव्हमेंट टेस्ट्स:

ही चाचणी जी ची उपलब्धी मोजते शिकण्याच्या कालावधीनंतर व्यक्तीला यश चाचणी म्हणतात.

यश चाचणी:

शिक्षक बनवले: तोंडी, लेखी आणि प्रात्याक्षिक

५.३ प्रात्याक्षिक कार्य

"तुम्ही आचरणात आणल्याशिवाय त्या ज्ञानाला काही किंमत नाही." - अँटोन चेखॉव्ह.

शिक्षणाचे जग बदलले आहे. आजच्या शिक्षणात विद्यार्थी कौशल्ये शिकणे आणि ज्ञान मिळवणे यावर लक्ष केंद्रित करते. प्रात्याक्षिक शिक्षण यानी पुस्तकी शिक्षणाची अनेक प्रकारे जागा घेतली आहे. सैद्धांतिक शिक्षण असले तरी महत्वाचे, प्रात्याक्षिक शिक्षण हे जीवन चांगल्या प्रकारे समजून घेण्याची गुरुकिल्ली आहे.

कोणी तुम्हाला वर्गात पोहायला शिकवू शकेल का? उत्तर 'अशक्य' आहे.

काही गोष्टी कौशल्याने शिकण्यासाठी तुम्ही परिस्थितीत उतरले पाहिजे.

हे कौशल्य-आधारित शिक्षण विद्यार्थ्यांना यशस्वी व्यक्तींमध्ये बदलते.

थिअरी तुम्हाला चांगले ग्रेड देते परंतु तुम्ही प्रात्याक्षिक शिक्षण लागू केले तरच ते खरे ज्ञान होते.

प्रात्याक्षिक कार्य हा विज्ञान शिक्षणाचा एक महत्त्वाचा पैलू आहे. त्यात क्रियाकलापांची श्रेणी आणि विविध उद्देशांसाठी वापरली जाते. विद्यार्थ्यांना युक्तिवाद निर्माण करण्यात मदत करण्यासाठी संकल्पना किंवा कल्पना स्पष्ट करणे, ज्ञान निर्मिती प्रक्रियेत विज्ञान प्रॅक्टिकल हे आमच्या विद्यार्थ्यांना सक्षम बनवणारे एक मूलभूत साधन आहे. प्रात्याक्षिक काम स्पष्ट फायदे आहेत. प्रात्याक्षिक कार्य ज्ञान मिळवण्यासाठी व वैज्ञानिक दृष्टी कोण कसे विकसित होईल याची माहिती करण्यासाठी आहे. जे विद्यार्थी व्यवहारिक कौशल्ये विकसित करतात त्यांना, उच्च शिक्षणात संक्रमण करण्यास सहजता प्राप्त होते. विज्ञान शिक्षणमध्ये प्रात्यक्षिक क्रियाकलाप वाढविणे हा एक महत्त्वाचा भाग आहे.

५.४ प्रात्याक्षिक मूल्यमापन

हे त्या विषयांसाठी वापरले जाते ज्यात विद्यार्थ्यांना विशिष्ट गोष्टींचे अनुसरण करण्यास शिकवले जाते. प्रक्रिया आणि / किंवा काही उत्पादने तयार करा.

५.५ प्रात्याक्षिक मूल्यमापनाची गरज

१. सर्वसमावेशकता प्रदान करण्यासाठी लेखी परीक्षांना पूरक विद्यार्थ्यांच्या विकासाचा पुरावा.

२. सिद्धांताचा प्रात्याक्षिक उपयोग वास्तववाद आणतो.

३. (प्रात्याक्षिक स्वरूपाच्या व्यवसायांसाठी) संबंधित मूलभूत कौशल्ये विकसित करण्याची संधी प्रदान करते.

४. हाताळणी कौशल्ये विकसित करतो.

५. डेटाचे निरीक्षण आणि रेकॉर्डिंग कौशल्ये विकसित करा.

५.६ प्रात्याक्षिक मूल्यमापनाचे गुण

१. कृतीद्वारे शिकण्याची सोय करतो.

२. सायकोमोटर कौशल्ये वाढवते.

३. उत्तम धारणा प्रदान करतो.

४. एकाग्रता शक्ती निर्माण करतो.

५. कौशल्यांचा वापर करण्यावर भर देतो.

५.७ प्रात्याक्षिक मूल्यमापनाच्या मर्यादा

१. वेळ खाऊ प्रक्रिया.

२. मोठ्या गटांसाठी व्यवहार्य नाही.

३. हाताळणीची व्याप्ती.

४. कुशल आणि प्रशिक्षित शिक्षकांचा अभाव.

५. सराव आवश्यक आहे.

५.८ प्रात्यक्षिक चाचणीसाठी सूचना

१. लहान गट (५ ते ७ विद्यार्थी असू शकतात)

२. कार्यक्षम आणि प्रशिक्षित शिक्षक

३. योग्य मार्गदर्शक तत्त्वे

४. नीटनेटकेपणा आणि स्वच्छता

५. सतत देखरेख

६. दिलेले कार्य करण्याची क्षमता

७. संयम

८. अभिप्राय (कसे आणि का पैलू)

मूल्यमापनाचे निकष – प्रात्यक्षिक चाचणी:

१. नियोजन टप्पा

२. अंमलबजावणीचा टप्पा

३. रिपोर्टिंग टप्पा

प्रात्याक्षिक कामाचे पैलू:

१. डेटाचे निरीक्षण आणि रेकॉर्डिंग कौशल्य

२. डेटाचे मूल्यांकन आणि अर्थ लावण्याची क्षमता

३. समस्या सोडवण्याच्या प्रक्रियेची योजना करण्याची क्षमता

४. हाताळणी कौशल्य

प्रात्याक्षिक कामाकडे वृत्ती:

१. स्वीकृती

२. उत्साह

५.९ मूल्यांकनाच्या पद्धती

१. स्वाध्याय निश्चित करा (प्रात्याक्षिक समस्या सादर करणे)

२. प्रकल्प कार्य

३. अभ्यासक्रम कार्य (सामुदायिक कार्य, सामाजिकदृष्ट्या उपयुक्त उत्पादक कार्य)

४. तोंडी प्रश्न

५. निरीक्षण किंवा छाप (शैक्षणिक मदतीची तयारी)

५.१० प्रात्याक्षिक क्रियाकलापांचा समावेश असू शकतो

१. साधी मशीन आणि उपकरणे बनवणे आणि वापरणे;

२. वर्ग, प्रयोगशाळा किंवा फील्डमध्ये प्रयोग करणे;

३. शेतात किंवा बागेत काम करणे, रोपवाटिका स्थापन करणे, वाढवणे किंवा झाडे लावणे, पिके वाढवणे किंवा प्राणी पाळणे;

४. नोंदी ठेवणे, खाती ठेवणे इत्यादी व्यवस्थापनाची कामे करणे; प्रत्येकजण वेगळ्या पद्धतीने शिकतो आणि शिकण्याच्या शैली व्यक्तीनुसार बदलू शकतात.

व्यक्ती, दृश्य, कर्णमध्ये, शाब्दिक, शारीरिक किंवा तार्किक शिक्षण शैली. परंतु एक प्रकारचे शिक्षण आहे जे बहुतेक विद्यार्थ्यांना फायदेशीर ठरते आणि ते आहे.

प्रात्याक्षिक शिक्षण:

अभ्यास करत असताना, विषय समजून घेणे महत्वाचे आहे विषय आणि तुम्ही शिकलेला सिद्धांत वास्तविक जीवनातील परिस्थितींना कसा लागू होतो हे सुद्धा पाहिले पाहिजे.

प्रात्यक्षिक शिक्षण तुम्हाला दैनंदिन गरजेनुसार झटपट रुपांतर शिकण्यास अनुमती देते.

आव्हाने आणि परिस्थिती आणि तुम्हाला अधिक चांगल्या प्रकारे समजून घेण्यास अनुमती देते.

प्रात्याक्षिक शिक्षणाचे फायदे:

१. सुधारित कौशल्य संच:

वर नमूद केल्याप्रमाणे प्रात्याक्षिक शिक्षणात विद्यार्थ्यांना त्यांची कौशल्ये वापर करण्यात मदत करण्याची अद्वितीय क्षमता आहे. वातावरण एखाद्या विषयाचा सिद्धांत शिकणे महत्त्वाचे असताना किंवा विषय, बाहेर पडणे आणि प्रात्याक्षिक परिस्थितीत सिद्धांत लागू करणे तुम्हाला समस्या सोडवण्यासारख्या विद्यमान कौशल्ये विकसित करण्यास सक्षम करते.

हे तुम्हाला तुमचे तांत्रिक ज्ञान या क्षेत्रात लागू करण्यास देखील अनुमती देते, जे सर्व विषयांमध्ये आश्चर्यकारकपणे फायदेशीर आहे परंतु विशेषतः मध्ये फलोत्पादन, वृद्धांची काळजी आणि अपंगत्वाची काळजी यासारखे विषय आहेत.

२. तुमची समज वाढवते:

काही गोष्टी समजून घेण्यासाठी अनुभव घेणे आवश्यक आहे. आणि हे बहुतेक विषयांसाठी खरे आहे. उदाहरणार्थ, वृद्ध काळजीचे प्रमाणपत्र तुम्हाला सैद्धांतिकदृष्ट्या तयार करू शकते, पण तुमच्या मदतीची गरज असलेल्या ज्येष्ठ नागरिकांसोबत काम करा एखाद्या

गोष्टीची काळजी कशी घ्यायची याची तुम्हाला अधिक चांगली समज देते आणि विशिष्ट कार्ये करण्याचा सर्वोत्तम मार्ग हाच आहे.

३. एक सखोल प्रभाव निर्माण करतो:

स्वरूपात परस्परसंवादी शिक्षण प्रात्याक्षिक शिक्षण तुमची समज मजबूत करू शकते आणि एखाद्या विषयावर आकलन. सैद्धांतिक शिक्षणाचा उपयोग करताना (पाठ्यपुस्तके आणि शोधनिबंध, प्रात्याक्षिक शिक्षण तुम्हाला शिकू देते गोष्टी प्रथम हात). हे शिक्षणाचा एक मूलभूत भाग आहे आणि विद्यार्थ्यांची शिकण्याची पातळी सुधारण्यासाठी आश्चर्यकारकपणे चांगले कार्य करते.

४. उत्तम ज्ञान धारणा:

अग्रेसर होऊन शिक्षण घेतल्यामुळे आपले बरेचसे ज्ञान अधिक आत्मसात होते. प्रात्यक्षिकाद्वारे घेतलेले ज्ञान अधिक काळ टिकून राहतो. प्रात्यक्षिकाद्वारे घेतलेले शिक्षण सैद्धांतिक शैलीत शिकल्यामुळे, आत्मसात केलेले शब्द अधिक काळ मेंन्दूत टिकून राहतात. प्रात्यक्षिक वातावरणात हे शिकणे व टिकवून ठेवणे सोपे जाते.

प्रात्याक्षिक शिक्षण अधिक महत्त्वाचे का आहे?

१. स्वयं-शिक्षणाला चालना देते:

यामध्ये तुमची विचार प्रक्रिया हळूहळू परिपक्व होते प्रक्रिया प्रात्याक्षिक शिक्षणाचे बीज अगदी मुळापासून पेरले पाहिजे. सुरुवातीला विद्यार्थी प्रात्याक्षिक समजतो आणि आत्मसात करतो त्याची शिकण्याची शैली बदलणारा दृष्टिकोन. प्रात्याक्षिक हा मार्ग शिकल्याने तुमचा आत्मविश्वासही वाढतो.

२. शक्तिशाली स्मृती साधन:

प्रात्याक्षिक शिक्षण ही एक शक्तिशाली स्मृती साधन आहे, हे नेहमी सांगितले जाते आणि सिद्ध केले आहे की आपल्याला काहीतरी चांगले आठवते जेव्हा तुम्ही ते स्वतः कराल. चांगला सराव आणि अनुभव छान आठवणी देतात. उदा. कार चालवणे. कधी तुम्ही ड्रायव्हिंग करताना शिकता आणि त्याचा चांगला सराव करता, तुम्ही ते अधिक चांगले शिकू शकता.

३. सखोल समज:

सैद्धांतिक शिक्षणामध्ये विद्यार्थी निष्क्रिय असतात आणि हळू शिकणारे, अनेक विद्यार्थी स्मरणात अयशस्वी होतात. दुसरीकडे, प्रात्याक्षिक शिक्षण बनवते विद्यार्थ्यांना संकल्पना वेगळ्या स्तरावर समजतात. ते तुम्हाला सक्रिय शिकणारे बनवते. विचार प्रक्रियेत नेहमी स्पष्टता असते.

४. कौशल्य संच सुधारतो:

पुस्तकी ज्ञान तुम्हाला परीक्षा उत्तीर्ण होण्यास मदत करते परंतु नोकरी करण्यासाठी योग्य कौशल्ये आवश्यक आहेत. नवीन कर्मचारी का आहेत त्यांनी नोकरी सुरू करण्यापूर्वी

प्रशिक्षित केले? त्यांची कौशल्ये पॉलिश करण्यासाठी आणि ब्रश अप करण्यासाठी ते सुरू करण्यापूर्वी त्यांची मूलभूत माहिती करून घेतात. एखाद्या व्यक्तीमध्ये कौशल्ये महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावतात. विकास हा प्रात्याक्षिक दृष्टिकोन तुमच्या विश्लेषणाला चालना देणारा आहे कौशल्ये आपण अधिक चांगल्या प्रकारे समजून आणि विश्लेषण करू शकता.

५. वास्तविक समस्या हाताळा:

प्रात्याक्षिक शिक्षणाचे मुख्य सूत्र तुम्हाला एका चांगल्या व्यक्तीमध्ये आकार द्यायचे आहे. आपण सैद्धांतिकदृष्ट्या मजबूत असल्यास, आपण फक्त एक असे कर्मचारी असू ज्याला कसे चालवायचे हे माहित आहे. पण तुम्ही असाल तर वास्तविक जीवनातील समस्या व्यवस्थापित करण्यासाठी आणि सोडवण्यासाठी आणि हाताळण्यासाठी पुरेसे सक्षम परिस्थिती, होऊ शकता. हा एक कर्मचारी आणि त्याचा बॉस मधील फरक आहे. जर विद्यार्थ्यांना प्रात्यक्षिक शिक्षणाची जाणीव झाली तर लहानपणापासून, ते त्यांच्या नोकऱ्यांमध्ये लागू करतील आणि प्रगत बनतील.

६. जाणून घेण्यासाठी स्वारस्य वाढवते:

अधिक मनोरंजक काय आहे? एक वर्गखोली व्याख्यान किंवा फील्ड ट्रिप. विद्यार्थ्यांसाठी शिकायला मनोरंजक आणि मजेदार हवे. वर्गातील शिक्षण आणि परीक्षा विद्यार्थ्यांवर दबाव बनवतात. शिकणे हे गुण आणि लक्ष्यांबद्दल नाही.

शिकण्याचे वातावरण तयार केले पाहिजे जेथे ते प्रात्याक्षिकपणे करू शकतात त्यांनी वर्गात काय ऐकले ते समजून घ्या. उदाहरणार्थ, रसायनशास्त्र जेव्हा विद्यार्थ्यांना प्रयोगशाळेत नेले जाते तेव्हा वर्ग अधिक मनोरंजक बनतो जिथे ते प्रतिक्रिया समजू शकतात.

७. परस्परसंवादी दृष्टिकोन:

प्रात्याक्षिक शिक्षण हे एकतर्फी नसते, सैद्धांतिक शिक्षण जेथे विद्यार्थ्यांना व्याख्याने दिले जातात. कधी विद्यार्थी स्वतःच विचार करतात आणि समजून घेतात, त्यांना अनेक गोष्टी येतात शंकांचे स्पष्टीकरण आणि ते एक संवादात्मक सत्र बनवणे मदत करते विद्यार्थ्यांना अधिक समजते. विद्यार्थ्यांचे इनपुट हा एक उत्तम स्त्रोत आहे त्यांची विचारसरणी समजून घेणे. शिक्षकांनी प्रात्याक्षिक शिक्षणामध्ये संवादात्मक सत्रे समाविष्ट करावे.

५.११ सारांश

ज्ञान आणि कौशल्ये व्यवस्थापित करण्याचा प्रात्याक्षिक शिक्षण हा सर्वोत्तम मार्ग आहे. या स्पर्धात्मक जगात टिकून राहण्यासाठी आणि तुमची कौशल्ये वाढवण्यासाठी तुम्ही दररोज शिकणे आवश्यक आहे. पुस्तके ज्ञान देतात पण अनुभव तुम्हाला जीवनाचे धडे शिकवतात. चाचणी आणि त्रुटी पद्धत हा सर्वोत्तम मार्ग आहे. तुम्ही तुमच्या चुकांमधून शिकाल आणि इच्छा कराल त्यांची पुनरावृत्ती करू नका. तुम्ही शिकू शकता अशा अनेक कठीण गोष्टी आहेत प्रत्यक्ष व्यवहारात करत आहे आणि अनुभवत आहेत.

"मी ऐकतो आणि विसरतो. मी पाहतो आणि मला आठवते. मी करतो आणि मला समजते."

- कन्फ्यूशिअस

५.१२ प्रश्न

प्र.१ प्रात्याक्षिक कार्य महत्त्वाचे का आहे?

प्र.२ प्रात्याक्षिक कार्याचे फायदे काय आहेत?

प्र.३ आपण शिकण्याच्या प्रक्रियेतून शिकवण्याची आवड कशी निर्माण करू शकतो प्रात्याक्षिक काम?

प्र.४ प्रात्याक्षिक कामाचे गुण आणि तोटे काय आहेत?

५.१३ संदर्भ

- लुईस, डी.जी. यांचे शिक्षणातील मूल्यांकन
- हेवूड, जॉन द्वारे उच्च शिक्षणातील मूल्यांकन
- अलेक्झांडर ऍस्टिन द्वारे उत्कृष्टतेसाठी मूल्यांकन
- सामाजिक कौशल्यांचे मूल्यांकन , बेकर, आर.ई. आणि हेमबर्ग, आर.जी.
- किम टी. म्यूसर आणि मार्गरिट डी. सेयर्स यांचे सामाजिक कौशल्य मूल्यांकन
- रेनॉल्ड्स, सी. आर. द्वारे शिक्षणातील मोजमाप आणि मूल्यांकन; लिव्हिंगस्टोन, आर.बी. आणि विल्सन, व्ही.
- Eble, R.L. आणि Frisbie द्वारे शैक्षणिक मापनाचे आवश्यक डी.ए.
- बौड आणि डेव्हिड द्वारे स्व-मूल्यांकन करून शिक्षण वाढवणे
- वर्गात डिजिटल पोर्टफोलिओ: विद्यार्थ्यांचे प्रदर्शन आणि मूल्यांकन रेनविक, एम यांचे कार्य.
- वॉ, सी. कीथ आणि विद्यार्थ्यांच्या यशाचे मूल्यांकन Gronlund, N.E.
- Liu Xiuteng द्वारे सायन्स क्लासरूम मूल्यांकनाचे आवश्यक
- लर्निंग पोर्टफोलिओ: विद्यार्थ्यांना सुधारण्यासाठी चिंतनशील सराव Zubizoorreta द्वारे शिकणे, जे.
- पोर्टफोलिओ असेसमेंट: उपयोग, प्रकरणे, स्कोअरिंग आणि प्रभाव बंता, टी.डब्ल्यू.
- व्यवहारात मूल्यमापन: कॉलेज कॅम्पसमध्ये कार्य करण्यासाठी तत्त्वे ठेवणे बंता, टी.डब्ल्यू.

*****